

Sourozenci v institucionální péči a jejich následná životní dráha

Mgr. Ivana Lacková

Bakalářská práce 2015

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Mgr. Ivana Lacková**
Osobní číslo: **H12221**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Sourozenci v institucionální péči a jejich následná životní dráha**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení pojmů a teoretických východisek vztahujících se k historii kolektivní péče, k náhradní výchově a institucionální péči.

Zpracování metodiky výzkumné části.

**Realizace kvalitativního výzkumu prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů a ka-
zuistik.**

Zpracování a vyhodnocení získaných dat a výsledků výzkumu i jejich shrnutí.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BAKOŠOVÁ, Zlatica. Sociálna pedagogika ako životná pomoc. Bratislava: Public Promotion, 2008. ISBN 978-80-969944-0-3.

NOVÁK, Ondřej, PALEČEK, Jan, ŠMÍDOVÁ-MATOUŠKOVÁ, Olga, VYSKOČIL, Filip, ZUMAN, Jan, BUBLEOVÁ, Věduna. Náhradní rodinná péče o děti v Dánsku, Anglii a Walesu, na Slovensku a v Polsku. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2013. ISBN 978-80-87455-15-9.

PURVIS, Karin, B., CROSS, David, R., SUNSHINE, Wendy, L. Dítě v nové rodině. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4535-0.

ŠKOVIERA, Albín. Dilemata náhradní výchovy. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-318-5.

VOCILKA, Miroslav. Dětské domovy v České republice. Praha: AULA, 1999. ISBN 80-902667-6-2.

Vedoucí bakalářské práce: **doc. PhDr. Mgr. Jaroslav Balvín, CSc.**

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **23. ledna 2015**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2015**

Ve Zlíně dne 23. ledna 2015

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 20. 2. 2015

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

⁽¹⁾ Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce v teoretické části charakterizuje teoretická východiska týkající se vybraného tématu, zaměřuje se na vývoj kolektivní péče a nutnou transformaci péče o ohrožené děti.

Další kapitola se věnuje náhradní výchově a jejích formám. Teoretická část je zakončena kapitolou o systému náhradní péče ve vybraných zemích v komparaci s Českou republikou. V praktické části je popsán a realizován kvalitativní výzkum, jehož cílem je zjistit, jak sourozenci vyrůstající v dětském domově zvládli nalézt svoji životní cestu.

Klíčová slova:

Socializace, transformace, institucionální péče, náhradní rodinná péče, dětský domov, kvalitativní výzkum

ABSTRACT

According to my chosen topic, in theoretical part of my Bachelor thesis is subscribed the theoretical solutions, focusing on development of collective care and necessary transformation of care for vulnerable children.

The following chapter focuses on institutional care and its forms. The theoretical part ends with a chapter about the system of foster care in selected countries, which are compared with Czech Republic. In practical part is described and implemented qualitative research, which aims to find out how siblings growing up in an orphanage house, managed to find their way in life.

Keywords:

Socialization, transformation, institutional care, foster care, orphanage house, qualitative research

Chtěla bych poděkovat vedoucímu bakalářské práce doc. PhDr. Mgr. Jaroslavu Balvínovi, CSc. za jeho odborné vedení, připomínky, vstřícný přístup i čas, který mi při psaní mé bakalářské práce poskytoval.

Mé poděkování patří i sourozenecké skupině, která participovala na mé výzkumné práci, bez nichž by výzkum nemohl být uskutečněn.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA	13
1.1 O LITERATUŘE DOMÁCÍ, ZAHRANIČNÍ A CIZOJAZYČNÉ.....	13
1.2 VZTAH TÉMATU K SOCIÁLNÍ PEDAGOGICE	14
1.3 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	17
2 VÝVOJ KOLEKTIVNÍ PÉČE U NÁS.....	19
2.1 HISTORIE KOLEKTIVNÍ PÉČE.....	20
2.2 SOUČASNOST KOLEKTIVNÍ PÉČE	23
2.3 TRANSFORMACE PÉČE O OHROŽENÉ DĚTI.....	26
3 NÁHRADNÍ VÝCHOVA	29
3.1 FORMY NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE	29
3.2 FORMY ÚSTAVNÍ PÉČE	32
Diagnostické ústavy a Střediska výchovné péče	32
Dětské domovy	33
Dětský domov se školou.....	34
Výchovný ústav	34
Domovy pro osob se zdravotním postižením	35
Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc	35
4 SYSTÉM NÁHRADNÍ PÉČE V ZAHRANIČÍ.....	37
4.1 DÁNSKO	38
4.2 SLOVENSKO.....	39
4.3 POLSKO	40
4.4 TANZANIE – STÁT AFRICKÉHO KONTINENTU	42
5 SHRUTÍ TEORETICKÉ ČÁSTI.....	44
II PRAKTICKÁ ČÁST	46
6 METODOLOGIE VÝZKUMU.....	47

6.1	CÍL VÝZKUMU A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	47
6.2	DRUH VÝZKUMU	48
6.3	METODA ZÍSKÁVÁNÍ DAT.....	48
6.4	VÝZKUMNÝ SOUBOR A ZPŮSOB JEHO VÝBĚRU	49
6.5	ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT	58
7	INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	60
7.1	VÝSLEDKY OTEVŘENÉHO KÓDOVÁNÍ.....	66
	Kategorie sourozenecké souznění	67
	Kategorie Cesta k seberealizaci	71
	Kategorie Pálení mostů minulosti	74
	Kategorie Životní jistoty.....	77
7.2	VÝSLEDKY AXIÁLNÍHO KÓDOVÁNÍ	81
7.3	VÝSLEDKY SELEKTIVNÍHO KÓDOVÁNÍ.....	84
7.4	VZTAHY MEZI KATEGORIEMI	86
7.5	SHRnutí VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	87
	ZÁVĚR	91
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	93
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	98
	SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK.....	99
	SEZNAM PŘÍLOH.....	100

ÚVOD

Rodina je nejstarší, prvotní společenskou institucí, která by měla dítěti přinášet potřebu citové jistoty a bezpečí. Dochází v ní ke vzájemnému uspokojování základních životních potřeb a to zejména duševních. V každé společnosti se však najdou rodiny, které si z různých důvodů svoji funkci neplní a tyto děti se pak mnohdy dostávají do náhradní péče, ať už ústavní či dalších forem náhradní rodinné péče. V současnosti v ČR je umístění dítěte do ústavního zařízení považováno jako poslední možné řešení až po službách podpory rodiny a rodinné péče. Prvotním důvodem nesmí být nikdy sociální situace rodiny.

Celospolečensky je problematika péče o ohrožené děti zatížena mýty o špatných rodičích, špatných dětech a idealizací některé z forem náhradní péče. Naším úkolem by mělo být předcházení umístění dětí do ústavní péče. A děti, které se již do systému institucionální péče dostanou, umožnit v co nejkratší době návrat zpět do původního rodinného prostředí. Právě tyto děti a péče o ně se staly mým životním posláním. Tato práce významně ovlivnila celou mou další profesní dráhu.

Proto také jsme se rozhodli ve své práci zabývat socializací sourozenecké skupiny, která vyrůstala v dětském domově a jejími dalšími osudy.

Teoretická část popisuje teoretická východiska bakalářské práce prostřednictvím odborných zdrojů, která se skládá z pěti kapitol. V první kapitole popíšeme vztah sociální pedagogiky k vybranému tématu a objasníme základní pojmy. V druhé kapitole se zaměříme na kolektivní péči, její historii, současnost, transformaci dětských domovů a také Národní akční plán a standardy kvality péče ve školských zařízeních. Třetí kapitola se věnuje formám náhradní výchovy, kam patří institucionální zařízení i další formy náhradní rodinné péče. Teoretickou část uzavírá čtvrtá kapitola, která se soustředí na systém náhradní péče v Dánsku, Slovensku, Polsku a Tanzanii - zemi afrického kontinentu. Poslední kapitola shrnuje teoretickou část bakalářské práce.

Praktická část je orientována na samotný výzkum, který se zaměřuje na problematiku socializace sourozenecké skupiny do společnosti, do jaké míry jsou úspěšní. Tito jedinci vyrůstali v ústavním zařízení, dnes jsou již dospělí a mají své vlastní rodiny. Jelikož je tomu přes 20 let, co odešli do samostatného života, budeme se zabývat jejich životní dráhou. Součástí této práce jsou kazuistiky sourozenců. V rámci výzkumného šetření jsme použili kvalitativní pojetí výzkumu a metodu polostrukturovaného rozhovoru. Na tomto základě za

pomoci zakotvené teorie jsme provedli analýzu dat, která nám umožnila proniknout do dané problematiky.

V současnosti je téma úspěšnosti dětí odcházejících z institucionální péče dosti ožehavým tématem, zabývá se jím mnoho autorů či institucí jako je např. MŠMT, Federace dětských domovů, Asociace náhradní výchovy, nebo pedagogičtí odborníci jako A. Škoviera, J. Langmeier, Z. Matějček, V. Bubleová, J. Kovařík i mnoho neziskových organizací. Za zmínku stojí výzkum Ministerstva vnitra ČR, která nese název „Hodnocení systému péče o ohrožené děti“. Podnětnou pro mou práci byla i publikace, která vycházela z rozsáhlého projektu odborníků O. Nováka, J. Palečka, O. Šmídové – Matouškové, F. Vyskočila, J. Zumana a V. Bubleové, která nese název „Náhradní péče o děti v Dánsku, v Anglii a Walesu, na Slovensku a v Polsku“.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA

V jednotlivých kapitolách bakalářské práce jsme popsali a definovali pojmy, které úzce souvisí s vybraným tématem. Naším záměrem je uvést do problematiky života sourozenecské skupiny v institucionální péči a následné zkoumání jejich životních drah.

1.1 O literatuře domácí, zahraniční a cizojazyčné

V předkládané práci jsme použili zdroje jak domácí, tak zahraniční i cizojazyčné literatury. Autoři byli vybráni převážně s tematikou, která úzce souvisí s názvem naší bakalářské práce. Po prostudování vybrané literatury jsme důležité pasáže použili v této práci. Některé tituly knih se pro nás staly klíčovými.

Významnou odbornou publikací je *Sociálna pedagogika ako životná pomoc* (Bakošová, 2008). Tato kniha se zabývá teoretickými východisky sociální pedagogiky, osobností sociálního pedagoga, jeho kompetencemi a také výchovou opuštěných dětí.

Další monografií jsou *Základy sociální pedagogiky* (Kraus, 2008). Tato publikace je rozdělena na historii i současnost u nás i v zahraničí. Věnuje se sociálnímu prostředí, školním výchovným institucím i komunikaci, multikulturní výchově a také odborné pomoci v různých životních situacích.

Langmeier a Matějček jsou autory knihy *Psychická deprivace v dětství* (Langmeier a Matějček, 2001). Publikace velmi obsáhle popisuje psychickou deprivaci u dětí, které prožily dětství v ústavní péči a také v nepříznivých rodinných poměrech. Pro psaní kapitoly o historii a vývoji kolektivní péče jsme čerpali z knihy zejména historická fakta této péče.

Škoviera je dalším významným autorem, který se léta zabývá náhradní rodinnou a institucionální péčí, dodnes pracuje s rodinami dětí, které mají poruchy chování. Léta pracoval v různých výchovných zařízeních, ať už to byl dětský domov či diagnostický ústav. Jeho knihy *10 dilem náhradnej výchovy*, (Škoviera, 2006) *Dilemata náhradní výchovy*, (Škoviera, 2007) *Prevýchova* (Škoviera, 2007) či *Trendy náhradnej výchovy* (Škoviera, 2011) se staly cenným zdrojem čerpání pramenů naší bakalářské práce.

Publikace *Náhradní péče o děti v Dánsku, v Anglii a Walesu, na Slovensku a Polsku* (Novák, Paleček et. al., 2013) byla základním zdrojem vzniku kapitoly 4 s názvem „Systém náhradní péče v zahraničí“. Jde o rozsáhlý výzkum, který sledoval proces deinstitucionalizaci

zace v různých zemích v komparaci s ČR. Je zde provedena velmi podrobná analýza, která je zaměřena zejména na pěstounskou péči, ale i další formy náhradní péče.

V praktické části jsme čerpali ze zahraniční literatury s názvem *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie* (Strauss a Corbinová, 1999). Stěžejní kapitolou naší práce se stala kapitola druhá, která se zaměřuje na proces kódování. Nápomocny nám byly praktické ukázky.

V rámci cizojazyčné literatury jsme čerpali také z internetových zdrojů mezinárodní organizace, jejíž výzkumný dokument nese název *Scaling down. Reducing, reshaping and improving residential care around the world*. (EVERY CHILD, ©2014). Tato organizace se zaměřuje na práci s ohroženými dětmi ve světě. Poukazuje na různé alternativní formy péče a také na doporučení, jak pracovat s dětmi po odchodu z institucionální péče.

1.2 Vztah tématu k sociální pedagogice

Sociální pedagogika je poměrně nová disciplína, která dosáhla velkého rozvoje za posledních dvacet let. Důvodem byly změny společenských podmínek ve společnosti. Děti bez rodin a péče o ně byla a stále je problémem naší společnosti. Pro tyto opuštěné děti funguje jak institucionální péče, tak náhradní rodinná péče. Péče o děti je také v centru zájmu sociální pedagogiky. V následující kapitole definujeme sociální pedagogiku, popíšeme historický vývoj a objasníme souvislost námi vybraného tématu se sociální pedagogikou.

Sociální pedagogika vzniká na základě oddělení samotné pedagogiky, rozvíjí se pod mohutnými dojmy jednotlivých filozofických směrů a nakonec nachází své místo jako hraniční věda na pomezí sociologie a pedagogiky. Předmětem jejího zájmu je výchova, kterou chápe jako sociální jev, vykládá ji v souvislosti se začleňováním jednotlivce do společnosti. Sociální pedagogika reaguje na tradiční školy a převládající psychologické výklady, které považují člověka za biologickou a psychologickou bytost, kdy vlivy sociální byly přehlíženy. (Procházka, 2012, s. 38)

Počátky sociální pedagogiky sahají až do dob Aristotela a Platóna. Aristoteles ve svém díle *Politika* uvádí, že příprava lidí na život musí probíhat s přihlédnutím na platnou ústavu. Platón vyzvedává společenské uplatnění člověka – sociální funkci výchovy. V jejich myšlenkách prozatím chybí myšlenka soucitu s těmi, kteří se ocitli v nouzi. Se soucitem přichází až Seneca, který tvrdí, že je nutné, podat pomocnou ruku trosečníkovi. Ve středověku

– období křesťanské víry se píše o vztahu k chudým. Hlavním představitelem tohoto období, tedy období scholastiky je Tomáš Akvinský. Období humanismu a renesance přináší odklon od Boha směrem ke člověku. (Kraus, 2008, s. 9 – 10)

Jestliže se zabýváme vývojem sociální pedagogiky, nesmíme opomenout A. Comteho, který je považován za zakladatele sociologie. Cíl výchovy spatřoval ve snaze podřídit individuální zájmy, zájmům společenským. Výchova, jako důležitý prostředek socializace, měla společnost chránit před rozpadem. (Kraus, 2008, s. 10)

Období osvícenství s sebou přineslo mnoho společenských změn – proměnilo se pojetí člověka a jeho vztah ke společnosti. V té době byl zaznamenán rozvoj filantropismu a jeho oddělení od církve. A rovněž započalo budování systému zabezpečení chudiny, sirotků a opuštěných dětí. Filantropismus se Evropou šířil velmi rychle, stal se výsadou podporovanou vybranými šlechtickými či knížecími rody. Filantropie se zabývala myšlenkou školské reformy. Ucelené názory péče o potřebné přinesl J.H.Pestalozzi, který je označován za prvního sociálního pedagoga především pro jeho praktickou činnost. Je zakladatelem Ústavu pro výchovu chudých v Neuhofo, kde byly umístěny osiřelé děti. Neuhof byl Pestalozziho soukromým statkem, který jej měl doživotně zajistit. V Neuhofo žilo 40 – 50 osiřelých dětí. Statek skončil finančním krachem. (Procházka, 2012, s. 34)

Jiní považují za zakladatele sociální pedagogiky německého filozofa a pedagoga P. Natorpa, který se odvolává na Pestalozziho i Platóna. Je považován za zakladatele teoretického směru sociální pedagogiky. Natorp věří, že pod vlivem výchovy a ušlechtilé morální koncepce se bude celý svět zdokonalovat a bude směřovat k lidské jednotě. Pojem sociální pedagogika použil však poprvé německý pedagog A. Diesterweg, který zastává přirozenou výchovu. (Kraus, 2008, s. 11)

V 19. století měla velký vliv na formování sociálního cítění u české veřejnosti spisovatelka Marie Červinková-Riegrová, která věnovala velkou část svého života právě sociální problematice. V roce 1887 vydala převratnou knihu s názvem „Ochrana chudé a opuštěné mládeže“. (Vocilka, 1999, s. 21) Tato kniha souvisí tématicky s dětskými domovy.

Stejně tak Kraus (2008, s. 13) uvádí, že sociální pedagogika vznikala jako reakce na společenskou situaci druhé poloviny 19. století. Tato doba s sebou nesla velké množství problémů sociálního charakteru – dětská práce, ngramotnost lidí, sociálně – patologické jevy. Největší tradici má sociální pedagogika v německých zemích.

Sociální pedagogika ještě dnes nemá přesně stanovený předmět zkoumání. Poláčková in Procházka (2012, s. 68) uvádí několik oblastí zájmu sociální pedagogiky:

- bio – psycho – sociální jevy ovlivňující sociální integraci jedince,
- zvládání životních situací,
- rozvíjení kvality života,
- každodennost života jedince,
- seberozvoj a sebepoznání aj.

Dále Bakošová (2008, s. 51) hovoří o výchově v současnosti jako o pomoci. Výchova by měla provázet jedince takovým způsobem, aby uměl žít plnohodnotným životem a hlavně, aby se stal člověkem.

Jak jsme již zmínili v úvodu kapitoly, dítě je předmětem zájmu sociální pedagogiky.

Dle Matouška a Pazlarové (2014, s. 14) má rodina několik funkcí:

- *podporování socializace – výchova dětí,*
- *vztahovou podporu dospělých lidí,*
- *ekonomickou podporu všech členů.*

V obou prvních funkcích nebude rodina zastupitelná nikdy. Od starověku až do současnosti bylo podniknuto mnoho pokusů vychovávat děti v jiném než rodinném prostředí. Tyto pokusy ukázaly na nenahraditelnost rodiny.

V každé společnosti a v každé době se vyskytují děti, které nemohou vyrůstat ve své vlastní rodině. Úkolem společnosti je pak zajistit takovým dětem co nejlepší náhradní výchovnou péči, aby z nich vyrostli lidé, kteří budou pro společnost přínosem a nikoli zátěží. Až do roku 1964, tedy do doby, kdy vyšel nový zákon o rodině, jsme u nás měli jen dvě možnosti náhradní péče o děti – adopci a ústavní péči. (Langmeier a Matějček, 2011, s. 344)

Nepříznivé účinky ústavní péče můžeme nazvat psychická deprivace. Děti vyrůstající v ústavech mají špatnou schopnost vcítovat se do druhých lidí, neumí se orientovat v interpersonálních vztazích, často neumí řešit konflikty bez agresivity, mají nízké sebehodnocení, hůře se orientují v morálních normách apod. Proto jsou kandidáty na všechny myslitelné způsoby sociálního selhání – závislost na návykových látkách, kriminalita, prostituce, nízká

ký stupeň dosaženého vzdělání, nižší kvalita života apod. (Matoušek a Pazlarová, 2014, s. 14)

1.3 Vymezení základních pojmů

V následující kapitole jsme popsali pojmy, které uvádí do problematiky vybraného tématu. V práci se věnujeme kolektivní péči – historii i současnosti, transformaci dětských domovů, formám náhradní výchovy, systému náhradní péče v různých zemích a zejména socializaci jedinců, kteří prošli institucionální péčí a sledování jejich úspěšnosti.

Kraus (2008, s. 59) definuje **socializaci** jako proces postupné proměny člověka jako biologické bytosti v bytost společenskou, tedy postupné začleňování se do života dané společnosti, proces, v němž se učíme v dané společnosti žít.

Se socializací úzce souvisí **výchova**, kterou Bakošová chápe jako složitý společenský proces, kdy dochází k cílenému působení vychovávajícího na vychovávaného. Cílem výchovy je změnit, přetvořit člověka za pomoci záměrného působení na učení a socializaci. (Bakošová, 2008, s. 50 – 51)

Někteří autoři jako Lindner nebo Hubert chápou **výchovu** jako *plně řízený proces ovlivnění nehotového člověka pedagogem nebo institucí, naplněný snahou podřídit jej normám společnosti, ale i instituce.* (Průcha, Walterová a Mareš, 1998, s. 286)

Škoviera (2007, s. 19) chápe pojem **výchova mimo rodinu** takto: *Je to cílevědomá činnost spojená s odevzdáváním a formováním určitých poznatků, zručností, hodnot, postojů a to zejména takových, které jsou u vychovávaného určující ve vztahu k němu samotnému, k jiným lidem, k světu a základním existenciálním otázkám, napříč tomu, že probíhá v náhradním prostředí, je nesporně primární. Není náhradní, ale nenahraditelná.*

Další náhled na **ústavní výchovu** má Kovařík J., který poukazuje na jednostranné sociální zkušenosti u dítěte v ústavu a prezentuje ústavní výchovu jako naprogramovanou, kdy je pracováno nejvíce s nástroji a mechanismy formou odměn a trestů. (Kovařík et. al., 2004, s. 15)

Institucionální výchova je *výchova v oficiální společenské instituci, speciálně zřízené k výchovným účelům.* (Průcha, Walterová a Mareš, 1998, s. 92)

V oblasti školství se nejvíce užívá pojem **institucionální výchova**, která je realizována v zařízeních ústavní a ochranné výchovy. Naopak v zahraničí je používán pojem rezidenční či rezidenciální péče. Je synonymem pro náhradní ústavní péči, která zahrnuje nejen dětské domovy, ale i domovy sociálních služeb, dnes používaný název - domovy pro osoby se zdravotním postižením (Škoviera, 2007, s. 28)

Rezidenční péče dle Every Child (Every Child, ©2014, s. 8) je péče poskytovaná v jakémkoliv skupině mimo rodinu, která skýtá bezpečné místo pro neodkladnou péči. Patří sem centra pro přechodnou péči a všechna ostatní krátkodobá pečovatelská zařízení včetně dětských domovů.

Veškerá rezidenční péče je spojena s pojmem **ohrožené dítě**, kde ze strany Ministerstva práce a sociálních věcí je za ohrožené považováno každé dítě, které přichází do kontaktu se sociálně-právní ochranou dětí. Patří sem nenaplňované potřeby dítěte či zjištění jakéhokoliv projevu negativních jevů.

Dle zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí v platném znění, je za ohrožené dítě považováno každé dítě, které je ohroženo svým okolím, ale také sebou samým. (Ministerstvo vnitra, ČR ©2007, s. 1)

Životní dráha sleduje vývojový proces v čase (dětství, adolescence, dospělost, zralý věk), kdy se zaměřujeme na hlavní prožité události u jedinců. Mluvíme o vztazích mezi životními událostmi, které jsou klíčové. (Chaloupková, 2009, str. 21 – 22)

2 VÝVOJ KOLEKTIVNÍ PÉČE U NÁS

V době mezi světovými válkami měly ústavy velmi individuální charakter. Dětské domovy byly u nás spravovány okresními péčemi o mládež, rovněž tak byly spravovány církvemi, dobročinnými organizacemi nebo jednotlivci. Podobný model správy dětských domovů existuje dosud v mnohých západních zemích. Model domovů měl rodinný charakter, který se vyznačoval malou kapacitou dětí a koedukovanými skupinami. Přelomem pro dětské domovy u nás i v celé Evropě byla druhá světová válka. Veškerý výzkum v této oblasti byl přerušen s výjimkou USA. Dochází zde k rušení velkých neosobních ústavů, výchova se začíná orientovat především na náhradní rodiny.

Oproti tomu u nás se začíná klást důraz na kolektivní cítění, individualita rodinné výchovy začíná být potlačena. Ústavní výchova je v rukou státu, má jednotný řád, nastupuje jistá uniformita. Ústavy rodinného typu jsou rušeny a nově jsou budována velká neosobní zařízení odstupňovaná věkem. Z důrazu na výchovu dětí ke kolektivnímu cítění a ze snahy překonat nedostatky individualistické rodinné výchovy, vyrůstá tendence rozšiřovat plánovitější, odbornější a do jisté míry i ekonomicky výhodnější výchovu ve větších skupinách.

V padesátých až šedesátých letech není kladen důraz na rodinu, dochází k propagaci ústavní výchovy. Paradoxem se stávalo umístění dětí rodiči do kolektivních zařízení, což byla pro ně finanční výhoda. Důvodem jejich rozhodnutí bylo přání „zajistit dítěti lepší odbornou péči“.

K výchovným změnám pro děti bez rodin dochází až s myšlenkou nového zákona o rodině č. 94/1964 Sb. a zákon o pěstounské péči č. 50/1973 Sb.. Tyto zákony měly výrazný vliv na ochranu ohrožených dětí a prosadily systémovější přístup. Motivací pro vznik zákona byly nové poznatky o deprivaci související s novým hodnocením výchovných složek. (Langmeier a Matějček, 2011, s. 91 – 92)

V prosinci roku 1992 došlo k rozdělení Československa. Do dosud společného systému vstoupil vážný zásah v podobě nových zákonů v rezortu školství. V Česku vyšel v roce 1992 Zákon o ústavní a ochranné výchově č. 109/2002 Sb., na Slovensku pak Zákon o školských zariadeniach č. 279/1993 Zb.. Tyto zákony se pokusily nově definovat instituce, ve kterých probíhá ústavní a ochranná výchova, v rezortu školství jako zařízení náhradní výchovy. (Škoviera, 2007, s.17)

2.1 Historie kolektivní péče

Historie ústavní péče o děti sahá až do starověku. Ve starém Římě rozhodoval o narozených dětech a jejich dalším osudu otec. Pokud dítě položil matce do náruče, stávalo se členem rodiny a pokud otec nijak nereagoval na dítě, bylo odsouzeno k smrti. Řečtí vzdělanci jako Homér, Platon, Sokrates, Aristoteles a Aristofanes nijak neprotestovali proti odkládání dětí. Tehdy bylo dítě před „pohozením“ vloženo do zvláštní hliněné nádoby, ve které se nacházely i různé cennosti, klenoty či peníze. Kdo dítě zachránil či zabil, ten si měl ponechat tuto „odměnu“.

Děti, které se staly nechtěnými či byly jinak hendikepované, byly usmrceny či odkládány. Kdo je našel či vychoval, mohl je prohlásit za své potomky či z nich udělat své otroky. (Matoušek, 1999, s. 26).

Roku 312 na podnět císaře Konstantina bylo vydáno nařízení, aby na jeho útratu byla zajištěna výchova odložených dětí. Tato pokroková myšlenka brzy narazila na nedostatek peněz. Dle dochovaných informací byl první útulek pro opuštěnou mládež pravděpodobně zřízen v Cařihradě již v roce 335. Roku 787 byl zřízen v Miláně první nalezinec v historii, o který se zasloužil arcibiskup Dattea. (Gabriel a Novák, 2008, s. 12).

Roku 1198 byl zřízen papežem Inocencem III. nalezinec při nemocnici sv. Ducha v Římě, který byl vybaven speciálním otáčecím zařízením zvaným „torno“, které se později stalo pověstným. Popisem to byla schránka ve zdi kláštera, do které bylo možno uložit dítě do určité velikosti a po otočení schránky pak dopravit dítě pod ochranu světce.

Tímto moderním zařízením se měly zachránit děti, které by jinak z různých důvodů byly zbaveny života.

Dobročinné ústavy, které byly zřizovány při středověkých kláštrech, přijímaly nejen děti opuštěné a nalezené, ale všechny osoby, kterým bylo nutno poskytnout milosrdnou ochranu. Do této skupiny patřili nemocní, neduživí i stářími sešlá lidé.

Současně je paradoxem, že velký počet těchto dětí v ústavech umíralo, a že i osud dětí, které přežily, byl strastiplný. Úmrtnost dětí v nalezincích se pohybovala na počátku 17. století mezi 66 až 97%.

Roku 1789 byl založen Pražský nalezinec, který byl určen pro děti, které se narodily jako nemanželské a byly narozeny v zemské porodnici. Tento nalezinec měl být přechodným

útlukem pro děti, které byly umíst'ovány do pěstounské péče. Po delší čas zde byly přijímány jen děti slabé a neduživé, ale také děti nalezené a děti přivedené policií. Roční příjem dětí byl přibližně okolo 3000. Zvláštní pobočka byla zřízena pro děti vrácené z pěstounské péče či odňaté pěstounům. V nalezinci trávily tyto děti čas až do doby, pokud se nenašla nová pěstounská rodina.

Od konce 18. století se začalo poukazovat na nepřirozenost ústavního prostředí a zároveň zdůrazňovat, že rodina má nezastupitelnou úlohu ve výchově dítěte.

Velký švýcarský pedagog Pestalozzi, podle jehož myšlenek založil roku 1799 Fellenberg ústav, měl zcela novou strukturu. Jeho nástupce pak ústav přebudoval na tzv. rodinný systém, kdy byly děti rozděleny do menších skupin, což bylo jistě pokrokové v tehdejší době.

Dle úředních statistik v roce 1883 bylo v Čechách 21 sirotčinců, které čítaly 808 chovanců. Tato zařízení byla na svou dobu velmi pokroková. Rozdílnost úrovně sirotčinců byla rozdílná. Sirotčince nebyly příliš vzdáleny malým dětským domovům rodinného typu, které jsou dnes samozřejmostí. (Langmaeier a Matějček, 2011, s. 73-76).

Tím jsme již na prahu historie dávno minulé.

„Ústavní výchova v českých zemích se nařizovala podle rakouského občanského zákona z roku 1877 a 1885. Soud podle tohoto zákona mohl jen doporučit umístění dítěte nebo mladistvého do donucovací pracovny nebo polepšovny, o přijetí však rozhodovala příslušná komise zemského úřadu nebo ředitelství příslušného spolku, v jehož správě ústav byl. Zřejmě tato skutečnost vedla vládu ČSR k vydání vládního usnesení č. 609/1919, kterým upravila organizaci a stanovila podmínky pro přijímání chovanců do jediného Státního výchovného ústavu J.A. Komenského v Košicích“. (Švancar a Buriánová, 1988, s. 14 - 15). Titíž autoři udávají, že bylo-li dítě vydáno mravní zkáze nebo zpustnutí, pak školní úřad zajistil jeho přijetí do nejbližšího dětského domova, který byl státním zařízením. Toto oznámil příslušnému poručenskému úřadu a ten tedy nařídil ústavní výchovu.

Situace ohrožených dětí na Slovensku byla závislá na dobročinnosti církevních a charitativních institucí. Zákon o ústavní péči o mládež vyšel roku 1901, kdy začaly vznikat státní dětské domovy. Do této doby se o děti staraly obce. Tyto domovy nebyly koncipovány pro trvalý pobyt dětí, nýbrž měly funkci záchytnou a diagnostickou. Během relativně krátkého pobytu dětí odtud odcházely do osvojení, pěstounské péče či do zařízení pro „mládež úchylnou“. Domovy měly malou kapacitu okolo 20 dětí. Kromě toho existovaly sirotčince

pro děti s dlouhodobým pobytem, na které byla napojena pěstounská péče tzv. nalezenecká, kdy ústav svěřil dítě pěstounům nejprve do 10 let, pak do 16 let a dítě se pak do ústavu vracelo. Další formou byla tzv. státní pěstounská péče, která byla řízena i kontrolována Okresní péčí o mládež. Třetí formou byla pěstounská péče vykonávaná v tzv. „dětských koloniích“. Jednalo se o vícero rodin, které žili v jednom místě nebo správním okrese a které podporovala Okresní péče o mládež.

Janusz Korczak, polský lékař a pedagog, převzal roku 1911 do své správy zařízení, které neslo název „Domov sirotků“. Roku 1919 zakládá v Polsku další sirotčinec s názvem „Náš domov“. Správu do jisté míry přejímaly děti samotné a uplatňovaly ji prostřednictvím samosprávy, dětského soudu a dětského parlamentu. (Škoviera, 2011, s. 22).

Počet dětí, které přicházely do náhradní rodinné péče v době Protektorátu, oproti předchozímu období, klesl. Většina osiřelých dětí v důsledku války byla předávána do péče příbuzných. Po druhé světové válce bylo mnoho dětí s pohnutými osudy a prožitými traumaty. Tyto děti byly mnohdy starší, než aby se mohly dostat do pěstounské péče, další bariérou se stávala odlišná národnost. Světového uznání se tehdy dostalo Přemyslu Pitterovi, který vytvořil dokonalý systém péče o sirotky německé i židovské, kteří osiřeli v důsledku holokaustu.

Po roce 1945 je kladen důraz na preventivní pojetí sociální péče. Vyšlo několik stěžejních zákonů, které upravovaly péči o děti.

Roku 1950 byla zrušena pěstounská péče s výjimkou příbuzenské. Tato se mohla uskutečnit jen na základě dohody mezi rodiči a pěstouny bez účasti soudu. (Gabriel a Novák, 2008, s. 20).

Zákon č. 48/1947 Sb. zrušuje dosavadní spolky péče o mládež, úkoly na tomto poli přechází na zemské a okresní národní výbory. Nevýhodou bylo, že se již nepodařilo zachovat rozsáhlou síť dobrovolných pracovníků. Roku 1951 bylo zrušeno ministerstvo práce a sociální péče, čímž zanikla oddělení práce a sociální péče. Tyto úkoly byly rozděleny mezi několik ministerstev – ministerstvo školství, ministerstvo zdravotnictví, ministerstvo spravedlnosti, ministerstvo vnitra a Státní úřad sociálního zabezpečení. Roku 1960 vyšel školský zákon č. 86/1960 Sb., kde byly zakotveny předpisy o ústavech a zařízeních pro děti normální i pro děti vyžadující zvláštní péče. V tomto období je tedy sociální péče o děti veřejná, plně organizovaná, plánovaná, finančně zabezpečená a pevně zakotvena v právním řádu. Má však

i svá negativa v podobě přecenění kolektivní výchovy, zejména u malých dětí a poté také přezírání citové výchovy a lidské individuality, což ohrožuje přirozený vývoj. Roku 1963 pak vyšel velmi důležitý Zákon o rodině č.94/1963 Sb. (Schiller, 1971, s. 16 - 21). Ten měl účinnost téměř 50 let.

2.2 Současnost kolektivní péče

Děti přichází do dětských domovů mnohdy z dlouhodobě nepodnětného prostředí, mají za sebou těžkou minulost a byly vyňaty často nedobrovolně z domácího prostředí. V dnešní době panují mezi odborníky názory, že náhradní institucionální výchova je již překonána a jeví se jako nepotřebná. Navzdory tomu existuje ještě stále početná skupina dětí, pro které je tato forma péče neoptimálnějším řešením. Patří sem zejména děti staršího školního věku, kdy jejich věk je limitující pro přizpůsobení se ústavním podmínkám. Nebo také děti, které jsou na čas odděleny od biologické rodiny, kdy rodiče pracují na obnově rodičovských pozic.

Škoviera (2007, s. 34 – 35) se také zamýšlí nad rozdílem mezi fungující rodinou a institucí, jak jsou dítěti naplňovány jeho základní potřeby – potřeba jistoty, bezpečí, podpora zejména emocionální a stabilita.

Autorka Naomi Aldortová (2010, s. 23) poukazuje ve své knize na rozvoj dítěte i jeho potřeby, podmínky pro tento rozvoj označila čtyřmi písmeny A.L.V. E.

A (attention) – značí, že máme věnovat pozornost dítěti, oprostít myšlenky od sebe směrem k dítěti.

L (listen) – značí naslouchat dítěti, sledovat jeho činnost, dávat mu najevo svůj zájem, snažit se o komunikaci.

V (validate) – značí potřeby a pocity dítěte, jeho projevy, které dospělý musí uznávat, musí umět naslouchat a podporovat přirozenost projevu, při pozitivním chování je možná vazba s dítětem.

E (empower) – značí povzbuzení dítěte, neklást mu překážky a věřit, že situaci zvládne, podporovat jeho nápady, vlastní schopnosti a potřeby.

Pokud u dítěte nejsou podporovány tyto potřeby, může u dítěte docházet k citové deprivaci, což v mnoha případech vede v krizových situacích k institucionální péči.

Pokud tedy rodina selhává a neplní si své základní úkoly, pak je dítě odebráno z péče rodičů a nastupuje některá z forem náhradní rodinné výchovy. Pokud není možná náhradní péče rodinná jako je osvojení nebo pěstounská péče, pak přichází na řadu náhradní ústavní výchova ve školských zařízeních.

Po roce 1992, kdy vyšel zákon o ústavní a ochranné výchově, narůstá počet dětských domovů. Jako reakce na potřeby terénu dochází k transformaci zvláštních škol internátních na dětské domovy, ruší se velkokapacitní zařízení a vznikají zařízení rodinného typu. Do těchto zařízení se dostávají děti na základě soudního rozhodnutí o ústavní výchově. Tato zařízení jsou dělena dle závažnosti psychosociálního postižení, dle věku i pohlaví. Pokud u dítěte není diagnostikována závažná porucha ani hluboká mentální retardace, jsou děti umísťovány do dětského domova. Základní organizační jednotkou v dětském domově je rodinná skupina, která je způsobem i prostředím přizpůsobena životu jako v rodině. (Vocilka, 1999, s. 7 – 11)

Do roku 2013 byly děti do institucionální péče umísťovány prostřednictvím diagnostických ústavů, mnohdy umístění probíhalo bez předchozího pobytu, tedy administrativně. **Nově** od 1.1.2014 se tato činnost děje prostřednictvím sociálně-právní ochrany dětí (dále SPOD). Diagnostické ústavy plnily a dodnes plní směrem k dětským domovům funkci metodické pomoci (porady, odborné konzultace při řešení konkrétních problémů u dítěte), koordinují náhradní ústavní výchovu v příslušné spádové oblasti, provádí diagnostické a rediagnostické pobyty, terapeutické intervence a zavádí při práci s dítětem nové formy práce. Oproti tomu do roku 2013 dítě nastoupilo do diagnostického ústavu, kde se diagnosticky specifikoval jeho problém s ohledem na jeho možnosti, stanovil se další postup práce a tento diagnostický ústav dále umísťoval dítě do příslušného zařízení dle spádovosti. (Škoviera, 2007, s. 72 – 75)

Doba, kterou dítě stráví v přechodné formě institucionální péče, má být využita ke snižování citové deprivace u dítěte, která ve většině případů vzniká oddělením od rodiny. Současné výzkumy ukazují, že v 70% je možný u dětí bezpečný návrat domů.

Povinností pracovníků SPOD je navštěvovat dítě jednou za 3 měsíce, kterému byla nařízena ústavní nebo ochranná výchova. Důvodem je zjistit, zda přetrvávají důvody pro pobyt dítěte v ústavním zařízení. Pokud se dítě vrací zpět do rodiny, pak dle zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, rodina získává podporu a pomoc prostřednictvím sociálně akti-

vizačních služeb. Tyto služby mohou být terénní, případně ambulantní a poskytují je převážně nestátní neziskové organizace. Jedná se zejména o výchovné, vzdělávací a sociálně-terapeutické činnosti. (Bechyňová a Konvičková, 2011, s. 15, 21 – 23)

Velmi důležitou a ještě i do současnosti ne zcela podporovanou otázkou se stává návrat dítěte do biologické rodiny. Existují různé studie zabývající se úspěšností dětí vracejících se zpět do rodiny, které jsou v systému péče. Pokud není rodina sanována, návrat dítěte do rodiny je obtížný. Stále se vyskytující závislosti, sociální patologie, dysfunkční vzorce chování či vážné choroby, to je malý výčet problémů biologické rodiny, kdy je návrat do rodiny evidentně v neprospěch dítěte. I v těchto případech by tedy měl být brán zřetel na potřeby dítěte a ne na zákonná nařízení. (Sobotková a Očenášková, 2013, s. 44 – 46)

Velký důraz musí být tedy kladen na zajištění dlouhodobě stabilního prostředí a kvalitní vztahy, v nichž se má dítě rozvíjet. Pomalu se rozvíjí rezidenční služby, které se kombinují s náhradní rodinnou péčí. Celá oblast náhradní rodinné péče je především zaměřena na práci s lidmi, jejímž cílem by měla být šance pro dítě, které se dostalo do závažné životní situace bez vlastního přičinění. Fungování této náhradní péče, právní úprava, angažovanost nestátních organizací spolu s vymezením jejich odpovědnosti a také omezování ústavní péče, těmito kroky bychom se v zahraničí mohli inspirovat. Konkrétně můžeme hovořit o několika stěžejních bodech:

- Potřeba sjednocení oblasti náhradní péče pod jedno ministerstvo či instituci– (v současnosti malá meziresortní spolupráce).
- Propojení komunikace a užší spolupráce všech aktérů systému náhradní péče.
- Vytvoření národních standardů péče pro všechny instituce (je stále v procesu schvalování).
- Posílení kapacit orgánů sociálně právní ochrany a soudů (dnes velké přetížení).
- Vytvoření rozsáhlé sítě služeb pro rodiny, které potřebují pomoci při řešení tíživé situace, zahrnutí preventivní činnosti a podpory biologické rodiny (od počátku náhradní péče až po osamostatnění dítěte).
- Potřeba transformace současných ústavních zařízení na centra mající malou kapacitu a která budou určena pouze pro přechodný pobyt.

Pro odcházející děti z ústavních zařízení, pro dospívající či plnoleté je potřeba vytvoření a zavedení systému péče (doposud chybí následná péče). (Novák, Paleček et al., 2013, s. 10, 30, 240, 244)

2.3 Transformace péče o ohrožené děti

System náhradní péče o děti je v naší republice nejednotný, figuruje v něm řada různých institucí. Za největší nedostatek je považována roztržitost agendy péče o ohrožené děti. V naší zemi existuje velmi silná síť ústavních zařízení pro děti od narození až po dospělost. Tato zařízení spadají do gesce pěti ministerstev, čímž je systém nejednotný.

1. Ministerstvo práce a sociálních věcí v současnosti vykonává největší podíl činností, které spadají do problematiky péče o ohrožené děti. Tyto činnosti probíhají v součinnosti se sociálně právní ochranou dětí. Jedná se tedy zejména o právní, metodickou a kontrolní činnost sociálně-právní ochrany dětí. Do tohoto rezortu spadají domovy pro osoby se zdravotním postižením.

2. Činnost Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy souvisí zejména s agendou dětských domovů, dětských domovů se školou, diagnostických a výchovných ústavů. Stěžejním zákonem ve vztahu k ohroženým dětem je zejména Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání.

3. Ministerstvo zdravotnictví se zabývá zejména problematikou dětského lékařství, praktického lékařství pro děti a dorost, dorostového lékařství a sociální pediatrie. Tato péče je poskytována v kojeneckých ústavech a dětských domovech pro děti do 3 let.

4. Ministerstvo spravedlnosti je ústředním orgánem státní správy pro soudy, státní zastupitelství, vězeňství, probaci a mediaci, sleduje a vyhodnocuje postup vrchních krajských a okresních soudů. Další oblast, ve které působí je trestní oblast, příprava profesní legislativy a kontrolní činnost.

5. Rezort vnitra se věnuje problematice odhalování, vyšetřování a objasňování trestné činnosti dětí a páchané na dětech.

Nedostatky v systému péče o ohrožené děti za poslední roky v oblasti právních norem i praxe vyvolávají potřebu změnit rámcovou koncepci MŠMT včetně definování zájmů dětí a priorit péče. Tato rámcová koncepce je součástí Národního akčního plánu a je výsledkem zahájení mezirezortní spolupráce s Ministerstvem práce a sociálních věcí. *„Postupný proces transformace systému náhradní výchovné péče v zařízeních v rezortu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy má v souladu s aktivitami Národního akčního plánu následující hlavní cíle:*

- *Snížit počet dětí dlouhodobě umístěných ve všech typech ústavní péče, a to za předpokladu posílení preventivní složky práce s ohroženými dětmi a jejich rodinami, podpora rozvoje dostupnosti souvisejících služeb, včetně navýšení počtu kvalifikovaných pracovníků,*
- *vytvoření sítě specializovaných ambulantních služeb s těžištěm v profesionální péči orientované na potřeby dítěte a práci s celým rodinným systémem,*
- *vzdělávání a proškolení pracovníků zařízení,*
- *transformace, diferenciací a specializací náhradní výchovné péče pro pomoc dětem, u nichž je umístění do zařízení nejlepším nebo jediným možným řešením jejich situace.“(Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, © 2014)*

Také veřejný ochránce práv JUDr. Pavel Varvařovský v roce 2013 sepsal na základě systematických návštěv ochránce v letech 2011 – 2012 doporučení pro MŠMT v rámci transformace systému náhradní výchovné péče ve školských zařízeních. Vytyčil 4 základní body:

- Ve spolupráci se zřizovateli jednotlivých zařízení transformovat všechna zbylá zařízení na rodinný typ.
- Zajistit náležitou péči nezletilým matkám ve stávajících zařízeních, není potřeby zřizovat další specializovaná pracoviště k těmto účelům.
- Transformovat stávající zařízení tak, aby bylo dostatek zařízení pro děti vyžadující výchovně-léčebnou péči v dostupné kvalitě.
- Preventivní péče, aby byla dostupná ve všech formách v působnosti celé ČR - celodenní, ambulantní, terénní a internátní služby.

Další bod se pak týká právní úpravy dlouho diskutovaných standardů kvality pro výkon ústavní a ochranné výchovy, který má být upraven vyhláškou:

- Předložit v co nejkratším termínu návrh výše zmiňované vyhlášky. (Veřejný ochránce práv, ©2014)

Transformací se rozumí rozsáhlé změny, které musí vycházet ze změny úkolů jednotlivých zařízení. Za nejdůležitější znak transformace je považováno dlouhodobé snižování počtu dětí v ústavní péči, preventivní složky práce s ohroženými dětmi a jejich rodinami, rozvoj a dostupnost souvisejících podpůrných služeb a navýšení počtu odborných pracovníků. Na to navazuje vytváření specializovaných ambulantních pracovišť, jejichž hlavním úkolem bude profesionální péče zaměřená na potřeby dítěte a rodiny. (Učitelství, © 2009)

V řadě evropských zemí dochází v novém tisíciletí k procesu transformace ústavní péče o děti, kdy tyto děti byly vyhodnocovány jako děti, které nemají přiměřené rodinné zázemí. Česká republika se řadí na přední místa s početností ústavních forem péče, za což jsme právem kritizováni. (Matoušek a Pazlarová, 2010, 2014, s. 60)

Máme před sebou velmi náročné období plné změn jak legislativních tak kompetenčních. Toto představuje nutnost řešení multioborové meziresortní problematiky ohrožených rodin a dětí. Realizace tohoto procesu je otázkou víceletého období.

3 NÁHRADNÍ VÝCHOVA

Náhradní výchovu lze charakterizovat jako dočasná opatření, která na sebe navazují, vzájemně se podmiňují a nahrazují rodičovskou péčí, kdy rodiče ji z různých důvodů nemohou nebo nechtějí zabezpečit.

Rozlišujeme dvě formy náhradní výchovy a to – náhradní rodinnou péči a ústavní péči.

Náhradní rodinná péče je forma péče o dítě, které je vychováváno jinými osobami než rodiči a to v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině. Náhradní rodinná péče má vždy přednost před ústavní výchovou. Všechny formy této péče, které se vykonávají v rodinách, by měly být vstřícné vůči rodinám biologickým. (Matoušek a Pazlarová, 2014, s. 61)

Ústavní péče je výchovné opatření, které nařizuje soud v případě, že je výchova dítěte vážně ohrožena nebo narušena a pokud další výchovná opatření nevedla k nápravě. Patří sem také vážné důvody, kdy rodiče nemohou zabezpečit výchovu dítěte. Soud je povinen před nařízením ústavní výchovy zkoumat, zda výchovu dítěte není možno zabezpečit náhradní rodinnou péčí v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Tyto mají přednost před ústavní výchovou. (Středisko náhradní rodinné péče ©2014)

3.1 Formy náhradní rodinné péče

Náhradní rodinná péče je forma péče o dítě, které je vychováváno jinými osobami než rodiči v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině.

Svěření do péče jiné osoby

Soud může svěřit dítě do péče jiné fyzické osoby než rodiče v případě, že je to v zájmu dítěte. Musí být však poskytnuta záruka zdárné výchovy dítěte. Zpravidla dává soud přednost příbuzenskému poměru, není to však pravidlo, může to být i osoba, která je dítěti blízká. Osobám, kterým je dítě soudně svěřeno do péče musí být vždy vymezen rozsah práv a povinností vůči dítěti.

Osvojení (adopce)

Zákon č. 293/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních řeší soudní proces rozhodování týkající se osvojení. Adopce je nejvyšší formou náhradní rodinné péče. Manželé nebo jednotlivci přijímají z hlediska práva dítě za vlastní a tím získávají plnou rodičovskou odpověd-

nost. Osvojením vzniká mezi osvojitelem a dítětem vztah jako mezi biologickými rodiči a vlastními dětmi. Veškerá vzájemná práva a povinnosti mezi osvojencem a jeho původní rodinou osvojením zanikají. Dítě získává příjmení nových rodičů. Také vztahy mezi dítětem a příbuznými osvojitelů se stávají příbuzenskými dle zákona. Osvojit lze v současnosti i zletilého, a to v případě, není-li to v rozporu s dobrými mravy. Podrobně osvojení zletilého upravuje ustanovení §846 a následující občanského zákoníku. O osvojení rozhoduje soud. Nový zákon o rodině již zná pouze jeden druh osvojení, který může být ze závažných důvodů zrušen. (Středisko náhradní rodinné péče, 2014, s. 9 - 12)

Ve většině případů jsou žadateli o osvojení dítěte bezdětné páry, které touží po rodině a mnohdy mající za sebou mnoho neúspěšných pokusů o umělé oplodnění či ztrátu dítěte. (Zezulová, 2012, s. 17)

Mezinárodní osvojení (osvojení dětí do ciziny a z ciziny) - tato forma náhradní rodinné péče je možná, kdy se pro dítě nedaří najít náhradní rodinu v zemi, kde se narodil. Úmluva o ochraně dětí, kterou přijala v roce 1993 Haagská konference mezinárodního práva a soukromého upravuje spolu se zákonem č. 359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně, ve znění pozdějších předpisů, osvojení dětí do ciziny a z ciziny. Každý stát má stanoven ústřední orgán, který bude zodpovědný za mezinárodní osvojení. VČR plní funkci zprostředkovatele Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně. (Rozum a cit, 2007, s. 64 – 69).

Pěstounská péče

Je státem podporovaná forma náhradní rodinné péče. Nová právní úprava dávek pěstounské péče by měla zajišťovat hmotné zabezpečení dítěte a také poskytovat odpovídající odměnu pěstounům (zohlednění náročnosti poskytované péče). Dítě může být svěřeno do pěstounské péče fyzické osobě nebo do společné péče manželů. V současnosti nová právní úprava platná od 1.1.2013 stanovuje jako určující hledisko pro svěřeni do pěstounské péče zájem dítěte. Pěstounská péče má ze zákona přednost před péčí o dítě v ústavním zařízení.

Pokud je dítě samo schopno vyjádřit svobodně svůj názor (ohled se bere na věk a rozumovou vyspělost), je třeba vzít na jeho názor zřetel.

Pěstoun má právo dítě zastupovat a spravovat jeho záležitosti v běžných věcech. NOVĚ – od 1.1.2013 pěstouni uzavírají dohodu o výkonu pěstounské péče, kterou mohou uzavřít s obecním úřadem nebo krajským úřadem nebo pověřenou osobou nebo obecním úřadem s rozšířenou působností. (Středisko náhradní rodinné péče, © 2014)

Pěstounská péče vzniká rozhodnutím soudu a zaniká zletilostí dítěte nebo soudním rozhodnutím o zrušení pěstounské péče.

Tato péče se obvykle týká starších dětí, které z různých důvodů nejsou vhodné pro osvojení (dětí jiného etnika, děti nemocné a děti, o něž rodiče nejeví zájem). Pěstounská péče bývá také častěji než v minulosti zprostředkována dětem v ústavní výchově. (Zezulová, 2012, s. 16, 72)

Od 1.1.2013 je v platnosti výrazně novelizovaná právní úprava **pěstounské péče na přechodnou dobu**. Pojednává o institutu dočasném a zejména krizovém. Této dočasné péče je využíváno zejména v případě, kdy si rodiče potřebují upravit své rodinné poměry, anebo v případě narozených dětí, které se připravují pro adopci.

Pěstounem na přechodnou dobu se může stát ten, kdo je před svěřením dítěte zařazen do evidence osob vhodných k výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu, které jsou vedeny krajským úřadem. U pěstounské péče na přechodnou dobu je stanovena délka pobytu dítěte nejdéle do jednoho roku, ve většině případů je to půl roku. Pak se teprve volí další alternativy (osvojení, pěstounská péče nebo návrat do původní rodiny). Pěstoun musí prokázat také schopnost spolupráce s rodiči. Pravidelná měsíční odměna náleží pěstounovi i v případě, že po krátký čas nemá ve své péči žádné dítě. Osoba pečující nebo osoba v evidenci by měla sepsat s obecním úřadem s rozšířenou působností, obecním úřadem, krajským úřadem nebo pověřenou osobou dohodu o výkonu pěstounské péče, která upravuje práva a povinnosti pěstouna. V České republice je pěstounská péče téměř stejná jako adopce z hlediska dlouhodobosti pobytu dítěte v náhradní rodině a také s tím, že většina dětí nemá kontakt s původní biologickou rodinou. (Matoušek a Pazlarová, 2014, s. 61)

Poručenství

Dle § 928 a násl. občanského zákoníku soud ustanovuje dítěti poručníka v případě, že zde není žádný z rodičů, který má jinak rodičovskou odpovědnost vůči dítěti v plném rozsahu.

Poručník vystupuje v roli zákonného zástupce dítěte. Místo rodičů pak poručník dítě vychovává, zastupuje a spravuje jeho majetek, což je jeho povinnost. Ustanovený poručník může, ale také nemusí o dítě osobně pečovat. Pokud poručník péči o dítě osobně vykonává, má nárok na dávky pěstounské péče. Mezi poručníkem a dítětem ze zákona nevzniká takový poměr, jaký je mezi rodiči a dítětem. (Středisko náhradní rodinné péče, © 2014, s. 13)

Výkon funkce poručníka je pod pravidelným dohledem soudu, a to nejen ohledně správy majetku dítěte, ale i ohledně jeho osobních záležitostí. Poručník podává soudu zprávy o poručenci, zpravidla v ročních intervalech. Jakékoliv rozhodnutí poručníka v podstatné věci (změna státního občanství, založení stavebního spoření, změna příjmení či důležitý lékařský úkon), vyžaduje schválení soudem. (Gabriel a Novák, 2008, s. 52 – 53).

Další formou pomoci dětem, které žijí v ústavní péči, není však institutem náhradní rodinné péče, je tzv. „**hostitelská péče**“. Tento pojem se nenachází v zákoně o rodině.

Ředitel ústavního zařízení může po předchozím písemném souhlasu úřadu obce s rozšířenou působností, který je opatrovníkem, povolit dočasný (obvykle víkendový, případně prázdninový) pobyt mimo ústavní zařízení i u jiných fyzických osob než u rodičů a příbuzných. U této formy péče se zpravidla nepředpokládá možnost trvalého umístění dítěte v „hostitelské“ rodině. Tato forma je vhodná především pro starší děti, které dlouhodobě žijí v ústavní péči a u nichž se nepředpokládá návrat zpět do původní biologické rodiny. Tato forma pomoci je mnohdy nazývána jako podpůrné pěstounství, kdy dítěti nabízí významné podněty a zážitky. (Gabriel a Novák, 2008, s. 65 – 66).

3.2 Formy ústavní péče

Ústavní péče je ústavní výchovné opatření, které nařizuje soud v případě, kdy je výchova dítěte vážně ohrožena nebo vážně narušena. A také v případě, kdy jiná výchovná opatření nevedla k nápravě nebo jestliže z jiných vážných důvodů nemohou rodiče zabezpečit výchovu dítěte. Oblasti ústavní výchovy jsou zakotveny v občanském zákoníku v § 971 – 975.

Domovy pro děti do třech let věku (kojenecké ústavy)

Jedná se o zdravotnická zařízení léčebně preventivní, která poskytují ústavní péči a výchovnou péči dětem do tří let věku. Tato zařízení spadají do rezortu Ministerstva zdravotnictví.

Diagnostické ústavy a Střediska výchovné péče

Do diagnostického ústavu jsou umístěny děti na základě rozhodnutí soudu o nařízení ústavní výchovy nebo na základě předběžného opatření soudu, nebo o jejich umístění požáda-

li prostřednictvím příslušných orgánů samotní zákonní zástupci. Účelem je komplexní vyšetření dětí, které může trvat max. dva měsíce.

Rozlišujeme:

Dětský diagnostický ústav – poskytuje péči dětem od 3 let do ukončení povinné školní docházky. Součástí ústavu je škola, kterou děti navštěvují.

Diagnostický ústav pro mládež – poskytuje péči dětem po ukončení povinné školní docházky až do doby zletilosti.

V rámci poskytované preventivní péče obě pracoviště umožňují vedle ambulantních služeb i dobrovolné smluvní pobyty dětí s výchovnými problémy. Diagnostický ústav také poskytuje po přechodnou dobu výchovnou péči dětem s nařízenou ústavní či ochrannou výchovou.

Střediska výchovné péče jsou zařízeními preventivními, která nabízí komplexní pomoc rodinám a dětem, které mají výchovné problémy. Práce probíhá buď ambulantní, nebo pobytovou formou s tzv. internátním programem. Princip práce s dítětem je postaven na bázi spolupráce a dobrovolnosti, kdy spolupracuje rodina dítěte i další zainteresované osoby nebo zařízení (např. dětské domovy). Existuje ještě další typ práce s dítětem a to formou jednorázové intervence dle dohody zúčastněných.

Tato zařízení spadají do rezortu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a patří mezi zařízení ústavní a ochranné výchovy. (Průcha, Walterová a Mareš, 1998, s. 28).

Dětské domovy

Jejich úkolem je zajišťovat péči dětem s nařízenou ústavní výchovou, které nemají závažné poruchy chování. Tyto děti se vzdělávají ve školách, které nejsou součástí domova. Do dětského domova mohou být umístěny děti ve věku zpravidla od 3 let do 18 let nebo do ukončení profesní přípravy, nejvýše do 26 let věku. Také mohou být v dětském domově umístěny nezletilé matky s jejich dětmi. Děti jsou umístěny do dětského domova na základě rozhodnutí příslušného soudu a prostřednictvím orgánu sociálně právní ochrany dětí. Organizační jednotku tvoří rodinná skupina, tvořená 6 – 8 dětmi. V dětských domovech je možno zřídit 2 – 6 rodinných skupin. Výchovný proces je zajišťován pedagogickými pracovníky – vychovateli, kteří se o děti starají a pravidelně se ve službách střídají. Toto je pro děti velmi náročnou situací, kdy nemohou navázat citovou vazbu s bližší osobou. Dítě přicházející do dětského domova má většinou nenaplněné potřeby, tím se mohou projevat

další negativní projevy jako nedůvěra, samotářství nebo zkreslený úhel pohledu na biologickou rodinu a svět kolem něj. (Bakošová, 2008, s. 161).

V současné době je většina domovů po nákladných rekonstrukcích, kdy získávají název tzv. dětský domov rodinného typu. Pobyt dítěte bývá ukončen buď dosažením zletilosti nebo rozhodnutím soudu o přemístění do jiného typu zařízení či zrušení ústavní výchovy.

V dnešní době se dle Škoviery do popředí priorit dostává sociální zručnost, sebeobslužné činnosti, finanční gramotnost, komplexní vybavení prostor domova a v neposlední řadě také individuální práce s dítětem. (Škoviera, 2007, s. 66)

Aby u mladého člověka byl start do života úspěšný, musí především sám chtít – udržet si práci a bydlení, mít zodpovědnost, odolat nástrahám dnešního světa. (Hympl a Cechl, 2013, s. 10)

Tato zařízení spadají do rezortu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a patří mezi zařízení ústavní a ochranné výchovy.

Dětský domov se školou

Zajišťují péči o děti s nařízenou ústavní výchovou se závažnými poruchami chování, vyžadující pro svou přechodnou nebo trvalou duševní poruchu výchovně léčebnou péči nebo mající nařízenou ochrannou výchovu. Tyto děti se většinou vzdělávají ve škole, která je součástí zařízení. Úkolem je zajistit souběžně výchovně vzdělávací cíle s doprovodnou léčebnou péčí, která by měla zamezit další prohloubení již vzniklých poruch chování. Do dětského domova se školou se umísťují děti zpravidla od 6 let do ukončení povinné školní docházky.

Toto zařízení spadá do rezortu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a patří mezi zařízení ústavní a ochranné výchovy.

Výchovný ústav

Tyto ústavy poskytují péči dětem starším 15 let, kterým byla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova. Jedná se zejména o děti s poruchami chování a emocí. Ve výjimečných případech zde může být umístěno i dítě starší 12 let, má-li uloženu ochrannou výchovu a v jehož chování se projevují tak závažné poruchy, že nemůže být umístěno v dětském domově se školou. Organizační jednotkou se stává výchovná skupina pro 5 – 8 dětí. Součástí ústavu je škola, která má maximální počet 8 žáků.

Toto zařízení spadá do rezortu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a patří mezi zařízení ústavní a ochranné výchovy. (Vítková, 2004, s. 380 – 383)

Domovy pro osoby se zdravotním postižením

Tato zařízení poskytují pobytové služby dětem a mládeži, které mají sníženou soběstačnost z důvodu zdravotního postižení, jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc a odbornou péči jiné fyzické osoby. Služby jsou poskytovány za úplatu a jedná se např. o pomoc při hygieně, poskytování ubytování, stravy, terapeutické a aktivizační činnosti, prosazování práv a zájmů klientů. Soudy a orgány sociálně- právní ochrany rozhodují o nařizování ústavní výchovy dítěte. Nejčastějším důvodem pro nařizování ústavní výchovy je žádost rodičů, kteří mají pochybnosti o zvládnutí péče z důvodu postižení dítěte i z nedostatku podpory ze strany okolí. Dá se říci, že chybí dostatečná potřebná pomoc, která by měla začínat ranou péčí, ta by měla mít charakter krizové intervence, aby se nemusela nařizovat dítěti ústavní výchova a zároveň účinně pomohla rodině. Poté by měla přecházet v doprovázení, podporu a poradenství. V rámci transformace byly do sociální oblasti zavedeny standardy kvality sociálních služeb, které vlastně definují kvalitu poskytovaných služeb. Tyto standardy jsou závazné jak pro poskytovatele, tak i pro uživatele služby. Cílem pobytové služby by mělo být pro klienta osamostatnění se, aby mohl jednou žít mimo sociální službu.

Toto zařízení spadá do rezortu Ministerstva práce a sociálních věcí. (Ministerstvo práce a sociálních věcí, © 2013, s. 5 – 7, 39).

Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

Tato zařízení poskytují možnost rychlého umístění dětí v případě krize. Dítě je svěřováno do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (ZDVOP) soudem dle § 971 občanského zákoníku na nezbytně nutnou dobu, maximálně však na 6 měsíců. Činnost tohoto zařízení upravuje zákon o sociálně právní ochraně dětí ve znění pozdějších předpisů. Svěření dítěte v rámci řízení o ústavní výchově má přednost před ústavní výchovou.

Zřizovány mohou být jako:

1. Samostatné příspěvkové organizace, jejichž zřizovatelem je kraj nebo jako součást církevních nebo neziskových organizací,
2. ústavní zařízení při dětských centrech, dětských domovech,
3. Klokánky FOD,

4. rodinné Klokánky FOD (výchova probíhá přímo v domácnostech zaměstnanců, většinou manželský pár pečující o 3-4 děti).

Umístění dítěte probíhá na základě soudu, žádosti obecního úřadu obce s rozšířenou působností nebo žádosti zákonného zástupce či dítěte samotného.

Tato zařízení nespadají pod žádný rezort a nevztahuje se na ně zákon č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy. Financování je řešeno ze systému dávek státní sociální podpory. (Barvíková a Paloncyová, 2012, s. 9 – 14).

4 SYSTÉM NÁHRADNÍ PÉČE V ZAHRANIČÍ

Každá společnost si musí vytvářet vlastní systém náhradní péče, která se musí opírat o základní platné mezinárodní dokumenty. Na počátku systému je vždy primární rodina, která z různých důvodů přestane plnit svou funkci. Tyto děti se pak nazývají ohroženými dětmi, se kterými je nutno pracovat v rámci systému náhradní péče. Toto dítě pak je svěřeno buď do náhradní rodinné péče, nebo institucionální péče. V tomto oddíle se budeme věnovat pouze péči institucionální neboli ústavní v zahraničí často nazývanou také rezidenční péčí.

Velmi známý pro oblast náhradní péče je téměř detailně propracovaný sociální systém skandinávských zemí (Dánsko, Norsko, Švédsko), který nazýváme „skandinávským modelem“ a v naší republice dlouho diskutovaným. Má tedy podobné nástroje i prvky, které se mírně liší v jednotlivých zemích – společně jsou však v sociálním systému vysoké daně i obdobně vysoká účast státních orgánů při zajišťování náhradní péče. Důležitým a společným prvkem je samozřejmě dodržování práv dětí a vysoký standard péče poskytované v rámci systému náhradní výchovy.

V rámci této kapitoly zmíníme jednu skandinávskou zemi, kterou je Dánsko, zejména proto, že má nejrozvinutější vyspělý sociální systém a propracovaný systém náhradní rodinné péče. Dále pak Slovensko, pro kulturní a historické souvislosti ČR a SR, zemi, která měla stejnou startovací čáru jako naše republika do roku 1993, poté však nastaly výrazné změny zejména ve sjednocení veškeré péče o ohrožené děti pod jedno ministerstvo a to Ministerstvo práce, sociálních věcí a rodinu. Další zemí je Polsko, které je taktéž sousedním státem a po dobu 20 let pracovalo na reformě systému péče o ohrožené děti. V nedávné době vznikl v Polsku nový rámec náhradní péče o děti. Za posledních pár let mohou všechny výše zmiňované státy být pro nás inspirací a zároveň poučením v době, kdy v naší republice probíhají transformační změny. Posledním zmiňovaným bude stát afrického kontinentu Tanzánie, který se vymyká všem známým systémům náhradní péče, má své specifikum a taktéž smutnou prioritu v péči o ohrožené děti.

Závěrem je možno říci, že není dobré podporovat jakýkoliv systém ústavní neboli rezidenční péče za každou cenu, ale podpořit nabídky rozličných možností pro děti a mládež, kteří se ocitli z různých důvodů v ohrožení.

4.1 Dánsko

Tato země patří do tzv. „skandinávského modelu“, který je vyznačován vysokou mírou účasti státních orgánů, které zajišťují náhradní péči a také velkým tokem financí, který přichází z propracovaného daňového systému. Vzhledem k sociální i ekonomické vyspělosti státu jsou do náhradní péče umísťovány zejména děti vyžadující nadstandardní péči, jejich důvodem jsou buď výchovné problémy, nebo určitý zdravotní hendikep. Jedná se však o malé procento dětí, většina jich je umístěna do náhradní rodinné péče. Úkolem obcí, což jsou orgány místní správy, je zajišťovat náhradní péči dětem dle jejich potřeby. Úkolem státu je pak dohlížet či kontrolovat na fungování této péče. (Novák, Paleček et al., 2013, s. 55)

Od roku 1976, kdy vyšel zákon o sociální pomoci, se počet dětí vychovávaných mimo vlastní rodinu, snížil o 30%. Nové ústavy vznikající v těchto letech a později, měly počet svěřenců 12 a méně, mnohdy klesl i pod 10. V roce 1985 se rapidně snížila délka ústavní výchovy na 1 rok. Pomoc byla zaměřena více na problémovou rodinu než dítě samotné, důraz byl kladen na význam primární, ochranné, sociální, výchovné a terapeutické pomoci. (FICE ČR, 2004, s. 67 – 69)

Již dlouhý čas platí v Dánsku přednost náhradní rodinné péče před ústavní. Zákon o sociálních službách zřizuje tzv. „kvaziústavní“ péči, která je pro děti se specifickými potřebami, kdy se dospívajícímu zajišťuje vlastní bydlení (tzv. vlastní byty s podporou). Tito dospívající pak nechtějí či nemohou z mnoha příčin nadále bydlet v biologické rodině. Kvaziústavní péče je založena na odborné pomoci a ustanovení tzv. mentora, který dětem pomáhá překonat náročné období, kdy se osamostatňují. Tento je dítěti bližší a za úkol má pozitivně ovlivňovat psychický vývoj dítěte.

Dalším typem pomoci dětem je zvláštní typ ubytování, které je pro děti a mladistvé nazvané „opholdssteder“, tyto jsou často soukromým subjektem (soukromé „sociopedagogické“ domovy). Zařízení jsou členěna buď pro děti se sociálními problémy, nebo dle určité diagnózy. Opačnými ústavami, které patří do rukou státu se nazývají „donginsituationer“. Zde jsou svěřovány děti a mládež, které vykazují náročné specifické potřeby navazující na velkou péči odborníků (krizové domovy, domovy pro mladistvé s násilným chováním). Dánsko je známo vysokým zaměřením na práva dítěte, kdy dítě okolo 12 let již může spolurozhodovat o svém umístění do náhradní péče, sdělit svůj souhlas či nesouhlas. Do této péče

jsou děti svěřovány rozhodnutím soudu, důvodem se nejčastěji stává ohrožení dítěte na zdraví. (Novák, Paleček et al., 2013, s. 58 – 60)

V Dánsku dochází k adopcím ve výjimečných případech, je preferována pěstounská péče a její další formy.

4.2 Slovensko

Po rozdělení Československa v roce 1993 začalo Slovensko provádět transformaci ústavních zařízení, v této době byl systém péče o děti ještě řízen třemi rezorty – a to zdravotnictvím, školstvím a rezortem práce, sociálních věcí a rodiny. V roce 1997 byly dětské domovy a kojenecké ústavy sjednoceny pod jedno ministerstvo a to ministerstvo práce, sociálních věcí a rodiny.

Zákon č. 305/2005 Z.z., o sociálně-právní ochraně dětí a sociální kuratele mimo jiné řeší zajištění ústavní péče dětským domovem buď v samostatné skupině, nebo v profesionální rodině, která je součástí domova. Tento domov zajišťuje dočasně dítěti jeho přirozené prostředí nebo náhradní rodinné prostředí. V tomto případě tedy prioritou je, aby byla ústavní péče zajišťována profesionálními rodiči. Je to poměrně nový pojem, jde o specifickou formu výchovy, kdy profesionální rodič je vlastně zaměstnanec dětského domova, ale přitom žije ve svém rodinném prostředí. Jde tedy o přechodnou pomoc, než je dítěti zprostředkována náhradní rodinná péče nebo jsou upraveny podmínky v rodině. (Nevýhoda byla spatřována v dlouhodobějším pobytu dítěte u profesionálních rodičů a následný odchod způsoboval emocionální problémy).

Tento zákon také stanovuje velkou organizační změnu v oblasti zajišťování náhradní péče a to – sjednocení celé oblasti pod jedno ministerstvo, Ministerstvo práce, sociálních věcí a rodiny. Tato změna napomohla zlepšit kontrolu a efektivitu systému péče o ohrožené děti. (Novák, Paleček et al., 2013, s. 112 – 127)

Zákon č. 36/2005 Z.z., o rodině stanoví povinnost zkoumat, jestli dítě nemůže být umístěno do náhradní osobní péče nebo pěstounské péče, než by byla nařízena ústavní péče. Tento zákon také pojednává o právní úpravě náhradní péče.

Transformací náhradní rodinné péče a dětských domovů na Slovensku se velkou měrou zabývají dvě občanská sdružení – Návrat a Společnost přátel dětských domovů-ÚSMĚV JAKO DAR. V těchto sdruženích pracují odborníci z mnoha profesí a snaží se naplňovat

potřeby opuštěných dětí. Společnost přátel dětí z dětských domovů – Úsměv jako dar pomáhá dětem v dětských domovech. Mezi jeho mnohé aktivity patří i organizace výcvikového programu PRIDE, který je rozšířen v mnoha evropských zemích, zejména severovýchodních. Tento program byl aplikován v Polsku i Maďarsku, a je zaměřen na náhradní rodiče, odborné pracovníky i pedagogy, kteří pracují s ohroženými dětmi. Program se uplatňuje ve vzdělávání pracovníků, kteří pracují v zařízeních ústavní výchovy. Staví se inovativně k výchově dětí, zaměřuje se na předcházení problémům, udržování a posilování vztahů s původní biologickou rodinou, na posilování sebevědomí i učení vyrovnávat se s nesnázemi a zvyšování sebevědomí. (Bakošová, 2008, s. 166 – 167).

V současnosti jsou na Slovensku dětské domovy státní, církevní a nestátní. Nová koncepce pro dětské domovy, kde je zabezpečována ústavní výchova, je zaměřena na zkvalitňování poskytování péče profesionálními rodiči, jejich výběr, vzdělávání a zvládání zátěžových situací. Při domovech by měla vznikat tzv. *Centra podpory profesionálních rodičů*, která by měla za úkol poskytovat všestrannou pomoc profesionálním rodičům. (Novák, Paleček et al., 2013, s. 123 – 124).

V současnosti je ústavní péče směřována k profesionálním rodinám. V dětských domovech nastávají změny – ve velikosti zařízení i jejich organizačním uspořádáním. Cílem transformace náhradní péče musí být nutně prevence, tedy zaměřit se na rizikovou rodinu a její sanaci.

4.3 Polsko

Tak jako Česká republika i Polsko je kritizováno za vysoký počet dětí v ústavních zařízeních. I v této zemi začal roku 1990 deinstitucionalizační proces, který provázel řadu problémů, jako jsou tíživé sociální i ekonomické problémy rodin.

Po válce byly vybudovány velkokapacitní dětské domovy zejména pro děti, které nazýváme „sociálními sirotky“. Tyto děti pocházely z rodin, které buď žili na „okraji společnosti“ nebo si z různých důvodů neplnily svou funkci. Dětské domovy jsou v Polsku státními institucemi. Hlavním cílem v dnešní době je zajištění, aby dítě bylo co nejdříve navráceno do rodinného prostředí. Pracovníci domovů mají povinnost udržovat kontakt s rodinami dětí, které jsou v péči tohoto zařízení. Pokud rodina vydává souhlas, pak jsou organizovány spo-

lečné schůzky rodičů, dětí i psychoterapeutů a to za účelem návratu do biologické rodiny. (FICE, 1994, s. 207 - 210).

Děti, přicházející z rodinného prostředí do náhradní péče mají většinou kumulaci problémů jako je např. kriminalita, užívání návykových látek či sociální zanedbanost. V takovýchto rodinách se přiřazují další sociální hrozby jako nezaměstnanost, chudoba, ztráta bydlení a na závěr sociální izolace.

Do institucionální péče jsou umísťovány děti, které nemohou z různých důvodů být svěřeny do pěstounské péče.

V Polsku fungovalo mnoho velkokapacitních dětských domovů, které teprve za posledních deset let byly přebudovány na tzv. multifunkční domovy, které fungují podobně jako denní centra péče a výchovy. Zde je kladen důraz na socializaci a denní podporu.

Zákon č. 149/2011 provedl zásadní změny v právní úpravě náhradní rodinné péče. Sjednocení této právní úpravy předcházelo mnoho systémových chyb, nebyl kladen dostatečný důkaz na práva rodičů i dětí, aby se mohli podílet na výše zmiňované procesu. K těmto změnám se dospělo na základě požadavků mezinárodních úmluv, neefektivnosti systému náhradní rodinné péče i její finanční náročnosti. Zákon zde definuje pomoc rodinám v krizové situaci i podporu osob, které opouští náhradní péči. Náhradní rodinná péče je tak upravena jedním základním právním předpisem, což umožňuje přehlednost i funkčnost systému. Prioritou se stávají preventivní opatření, která v minulosti chyběla. Zapomínalo se na práci s rodinou, na narušené vztahy v rodině a další služby, které by mohly cíleně pomoci. Za tímto účelem byla zřízena nová funkce tzv. *rodinného asistenta*, která má za úkol přímo pracovat s ohroženou rodinou a to jak s dítětem, tak i rodiči. Z důvodu efektivnosti nemůže mít asistent v péči více jak 20 rodin. Zákon se také zabývá formami náhradní ústavní péče, která je poskytována v těchto zařízeních a všechna spadají pod Ministerstvo práce a sociálních věcí:

- *Střediska péče a výchovy (dříve rodinné dětské domovy)* – dětem je zajišťována trvalá výchova i komplexní péče
- *Terapeuticko-výchovná střediska* - v rámci regionu pro max. 20 dětí, které potřebují speciální péči

- *Preadopční intervenční centra* - pro nejmenší děti, které zde mohou být max. do 1 roku a zejména pro děti, které nemohly být svěřeny do náhradní rodinné péče z důvodu jejich špatného zdravotního stavu. (Novák, Paleček, et al., 2013, s. 214, 219).

Zvláštní forma pomoci odcházejícím je azylové bydlení, které má omezenou péči pro mládež ve věku 15 – 18 let. Samostatné byty jsou umístěny v blízkosti výchovných center. Další pomocí pro plnoleté tzv. *leaving care* – jsou to konkrétní úkony pro odcházející z náhradní rodinné péče jako je peněžitá pomoc, pomoc při hledání zaměstnání, podpora při zajišťování bydlení a další.

4.4 Tanzanie – stát afrického kontinentu

Tuto zemi jsme si vybrali jak pro její absolutní odlišnost v péči o ohrožené děti, tak pro spolupráci s organizací, která pravidelně do této krásné, tajuplné, nepředvídatelné a zároveň drsné země jezdí pomáhat sirotkům. V Tanzanii se žije typickým africkým životem, který je zcela odlišný od západního stylu. Každodenně zde bojují s problémy jako je hladomor, choroby, nedostatek pitné vody či nedostatek vzdělání a zdravotní péče. Daleko horší je situace na venkově, kde pomoc ze strany státu je téměř nulová.

Zmíníme zde občanské sdružení Bez mámy, jejímž posláním je od jejího vzniku v roce 2006 pomoc právě dětem, které přišli o rodiče v důsledku úmrtí. Úmrtnost na tomto kontinentu je poměrně vysoká, na prvním místě z důvodů nedostatku pitné vody a hned druhé místo zaujímá úmrtnost na AIDS. Celkově se počet sirotků odhaduje na více než 2,5 mil., t.j. dětí, které přišli o své rodiče kvůli AIDS či z jiných příčin. Proto tolik sirotků potřebuje pomoc zejména nestátních organizací, které pracují v mnoha evropských zemích.

Občanské sdružení Bez mámy se zabývá nejen zabezpečováním obživy pro sirotky, ale také jejich ubytováním, vzděláváním a zdravotní péčí. Staví sirotčince ve venkovských oblastech regionu Mbeya v Tanzanii. Nyní se soustřeďují na vesničku Mahango, kde se dokončuje stavba sirotčího centra. Centrum se skládá z ubytovny pro chlapce, další budovy pro dívky a servisní budovy, která poskytuje zázemí stravovací, což je jídelna, kuchyň a sklad. O sirotky se stará kongregace řeholních sester. V této oblasti neexistují žádné komunikace, elektřina ani zásobování. Domorodci se zde živí obděláváním polí a chovem drobného zvířectva. Jejich jídelníček je velmi chudý, skládá se z rýže, fazolí, místního druhu

špenátu a kaše vařené ve vodě. Maso je podáváno zcela výjimečně. Jí se rukama, pouze na kaši se používá lžíce.

Vzdělávání je pro sirotky zdarma. Mateřská škola je pro děti od 3 nejdéle do 7 let, zde se učí už číst, psát a počítat a to dokonce i v angličtině. Jejich domorodým jazykem je svahilština, která zaznívá posléze i při vstupu do školy, v sedmém roce života. Školní docházka je povinná, avšak nikdo na tuto povinnost nedohlíží a záleží také na vzdálenosti školy od bydliště. I když je vzdělání bezplatné, školní stejnokroj, povinná strava a školní pomůcky mnohdy chudé rodiny nejsou schopny zaplatit. Všechna tato zařízení jsou velmi skromná, nejsou zde žádné didaktické pomůcky, v mateřské školce žádné obrázkové knížky. Děti sedí ve stísněných prostorách, na tvrdých dřevěných lavicích a běžně po třech až pěti. Další pomocí, která je realizována o.s. Bez mámy, je do sirotčince Iogogwe, kde jsou ubytovány děti od narození do tří let. Pobývá zde okolo 30 dětí, o které se starají katolické řeholní sestry. Život těchto dětí není radostný, často trpí podvýživou, astmatem, AIDS apod. Vše se musí učit samy. Pokud jsou schopny samy sedu s oporou, musí se naučit krmit samostatně. Základní péče o dítě, kam patří krmení a přebalování, probíhá pouze 3x denně. Co je nejsmutnější, plačící dítě není nikdy konejšeno. Proto dobrovolníci tohoto sdružení věnují těmto dětem, co nejvíce, co potřebují – pozornost, lásku, pomoc. Pracovníkům v sirotčincích nezbývá čas na jejich rozvoj, proto tyto děti jsou vděčné za každý kontakt, pohlazení, přitisknutí k hrudi nebo chování v náručí. (Bez mámy, ©2014).

Další projekty jsou věnovány dětem v mateřské školce, základní škole a střední škole. Pomoci dětem a sirotkům v Tanzanii se však věnují i další neziskové organizace jako je např. Misijní tým ASI-CS (pomoc v oblasti Iringa), HOME-START Tanzanie či německá organizace TODIFO a další. Tito a mnoho jiných dobrovolných organizací pomáhají dětem i celým rodinám v Tanzanii, organizují finanční podporu, léčbu, psychosociální poradenství, vzdělávání, stále je to však pro ně startovací čára. V nejchudších oblastech světa plyne život pomalu. Vidíme dvě strany mince, na jedné straně pohádkové národní parky, jezera i ostrovy Zanzibar, Pemba a Mafia, na straně druhé – chudoba, hladomor, nemoci, to vše je africká Tanzanie.

5 SHRUTÍ TEORETICKÉ ČÁSTI

První část bakalářské práce byla zaměřena na základní pojmy a vztah tématu k sociální pedagogice.

Ve druhé části jsme se věnovali institucionální péči, zaměřili jsme se na historii, současnost a nutnou transformaci ústavní výchovy, aby se mohly dít tak potřebné systémové změny, které by jednoznačně zkvalitnily život dětí v ústavních zařízeních.

Třetí část detailně popisuje náhradní výchovu, její formy náhradní rodinné péče i ústavní zařízení, která jsou dle současných trendů a legislativy.

Čtvrtá část je věnována systému náhradní péče v zahraničí, kde jsme chtěli poukázat na rozdíly, které mezi jednotlivými zeměmi jsou a hlavně na africký stát Tanzanii, kde se nemůže hovořit o transformaci, nýbrž o každodenním boji o přežití a lepším životě pro tyto děti. Přesto jsme si vybrali výše zmiňované země, které mají rozvinutý sociální systém a patří do tzv. „Skandinávského modelu“, abychom poukázali na kroky, které nás v blízké budoucnosti ještě čekají a ke kterým se velmi pomalu přibližujeme. Tyto země měly v nedávné době stejnou startovací čáru jako ČR, jen podmínky pro uskutečnění změn byly odlišné. Díky tomuto modelu je nutno se zaměřit ve spojitosti s institucionální péčí a následnou péčí při odchodu dítěte ze zařízení na několik oblastí:

- mezioborovou spolupráci,
- prevenci (předcházet umístování dětí do ústavní péče, preventivní služby pro rodiny v krizi),
- přeměnu vybraných pobytových zařízení, aby poskytovali služby ambulantní a terénní,
- posílení kapacity orgánů SPOD a soudů,
- podporu všech forem náhradní rodinné péče,
- legislativní zakotvení odborného personálu v zařízeních ústavní výchovy (psycholog, etoped),
- odcházejícím dětem z institucionální péče, ale i náhradní rodinné péče, v době zletilosti určit klíčového pracovníka (mentora), který ho bude provázet v obtížných životních situacích,
- více se zaměřit na dítě, na jeho ochranu i práva.

Ústavní péče je připravenější tam, kde pedagogičtí pracovníci jsou schopni více věřit ve schopnost dětí měnit se a ve svou vlastní schopnost usnadnit boj těchto dětí s identitou problematického mládí. Ta jim byla přisouzena prostředím mimo výchovné zařízení.

Dětské domovy dělají v současnosti maximum pro dítě, snaží se vytvářet podmínky, které jsou blízké rodinnému prostředí, ale stále to je „jen“ v podmínkách ústavní výchovy.

V neposlední řadě je třeba u osob pracujících v současném systému s ohroženými dětmi změnit myšlení ...

PRAKTICKÁ ČÁST

6 METODOLOGIE VÝZKUMU

V první části bakalářské práce jsme vymezili teoretickou oblast zvoleného tématu. V následujících kapitolách se zaměříme na uvedení a realizaci výzkumného projektu, který probíhal v přirozeném prostředí respondentů - což je jejich domácnost. V rámci zachování anonymity jsou jména respondentů změněna.

Výzkumným záměrem byl zkoumaný problém a poté stanovení výzkumného cíle. Výzkumný problém zněl: **Jak se úspěšně zapojili do samostatného života sourozenci, kteří prošli ústavní výchovou?** Na tomto základě byly zvoleny další vedlejší cíle a stanoveny výzkumné otázky. Výzkumný vzorek byl stanoven na základě výzkumného problému a byl použit z naší praxe. Na závěr jsme analyzovali získané informace vyplývající z výzkumného šetření.

6.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky

V bakalářské práci bylo hlavním cílem zjistit míru úspěšnosti zařazení sourozenců do samostatného života, kteří prošli dlouhodobou institucionální péčí a jejich hledání správné životní cesty.

Ve výzkumu jsme si stanovili dílčí výzkumné otázky, které zde uvádíme:

DVO 1: Jaké byly vztahy mezi sourozenci v době umístění do dětského domova a poté v samostatném životě?

Prostřednictvím této otázky jsme se snažili zjistit, zda mají sourozenci těsný vztah i po odchodu do reálného života.

DVO 2: Jak sourozenci interpretují samostatný život, jeho úskalí i pozitivní události?

Touto otázkou chceme zmapovat dalších 20 let a více samostatného života po odchodu z dětského domova, důležité životní události a postoje k životu.

DVO 3: Jak se sourozenci vyrovnali s minulostí, kdo jim byl nejvíce nápomocen a jak zvládli roli dospělých?

Naším cílem bylo poukázat na problematické momenty dětství, blízké osoby ovlivňující jejich každodenní život a zvládání role partnerské, rodičovské a pracovní.

6.2 Druh výzkumu

Vzhledem k vybranému tématu a také zvolenému cíli jsme použili techniku kvalitativního výzkumu. Cílem bylo sledovat životní dráhu sourozenců, jejich vztahy a úspěšnost začlenění do samostatného života. Dle Švaříčka a Šed'ové a et. al. (2014, s. 13) hlavním nástrojem kvalitativního výzkumu je rozhovor, kdy však záleží na jeho podobě a účelu. Cílem v našem případě polostrukturovaného rozhovoru je získání komplexních informací o zkoumaném jevu.

Výhodou kvalitativního přístupu je získání hloubkového popisu případů. Nezůstáváme na jejich povrchu, provádíme podrobnou komparaci případů, sledujeme jejich vývoj a zkoumáme příslušné procesy. (Hendl, 2012, s. 51).

Gavora (2010, s. 186) hovoří o kvalitativním výzkumu, že hlavním cílem musí být porozumění lidem a událostem v jejich životě.

Citlivý přístup k respondentům je nutností z důvodu různé míry sociálního stigma, který si nesou z minulosti, který má dopad na jejich osobnost i na utváření identity.

6.3 Metoda získávání dat

Jako hlavní metodu celého výzkumného šetření byla vybrána metoda polostrukturovaného rozhovoru. Dle Ferjenčíka (2000, s. 171,173) je *rozhovor zprostředkovaný a vysoce interaktivní proces získávání dat*. Znamená to, že tazatel přímo vstupuje do aktuální situace s dotazovaným a tím ovlivňuje získané informace i jejich množství. V rozhovoru je důležité umět přesně a srozumitelně volit slova. U polostrukturovaného rozhovoru musí být tazatel velmi aktivní, i když má předem připravený soubor otázek, musí pružně doplňovat chybějící informace. Důležitou součástí rozhovoru je dávat dotazovanému pocit zájmu, pozornosti a akceptace. Dále Švaříček a Šed'ová et. al. (2014, s. 13, 159 - 160) uvádí, že u kvalitativního výzkumu je základním nástrojem rozhovor. Při použití polostrukturovaného rozhovoru je cílem získání komplexních informací o jevu, který chceme studovat. Hovoří také o hloubkovém rozhovoru, který popisuje nestandardizované dotazování jednoho respondenta určitého výzkumu a mnohdy jednoho výzkumníka, který používá otevřené otázky. Za pomoci těchto otázek může výzkumník lépe pochopit pohled oslovených respondentů a zachytit tak jejich odpovědi v přirozené podobě. Hloubkový rozhovor se skládá z několika důležitých částí, kdy každý tazatel si musí nejdříve zvolit metodu sběru dat,

připraví si rozhovor, který se skládá z vlastního dotazování a přepisu rozhovoru, poté provádí analýzu dat a na závěr píše a prezentuje výsledky svého výzkumného šetření.

V našem případě výzkumné šetření probíhalo v přirozeném prostředí respondentů, tedy v jejich bydlišti a byla použita metoda polostrukturovaného rozhovoru. Ten byl zvolen proto, aby se dotazovaní mohli volně vyjádřit k jednotlivým otázkám, ale také aby poskytování informací se nevzdalovalo od tématu. I když byly otázky předem sestaveny, bylo důležité zvolit správné pořadí, neboť některá témata byla pro respondenty nesmírně citlivá. Výpovědi byly mnohdy velmi emotivní a neopakovatelné.

6.4 Výzkumný soubor a způsob jeho výběru

Při použití kvalitativního výzkumu se používá záměrného výběru, který je potřebný z důvodu vybrání vhodných osob do výzkumu, aby měli potřebné zkušenosti i vědomosti o daném prostředí. Tento výběr nazývá Gavora (2010, s. 183 - 184) reprezentativním výběrem. U takto vedených výzkumů se často odhalí úplně nové a mnohdy překvapující skutečnosti.

Základním souborem jsou děti, které prošly institucionální péčí a výběrovým souborem v našem případě je sourozenecká skupina, která souhlasila se zapojením do výzkumu a která žila velkou část svého dětství v dětském domově. Do výzkumu byli zapojeni jedinci, dnes jsou už dospělí, kteří žili v dětském domově, záměrně nejsou do výzkumu zahrnuty dvě nejmladší sestry, které byly ihned po porodu odebrány matce a svěřeny do pěstounské péče, ve které vyrůstaly až do dospělosti. Výzkumný vzorek se skládal ze dvou chlapců a čtyř dívek ve věku 36 – 44 let.

Do výzkumu byli zahrnuti jedinci, kteří splňovali základní kritéria:

- souhlas respondenta s výzkumem,
- část dětství strávenou v institucionální péči,
- věk minimálně 30 let a více z důvodu sledování klíčových životních událostí.

Celá sourozenecká skupina splňovala tato nastavená kritéria.

Do dětského domova jsem nastoupila ihned po studiu pedagogické školy a začala pracovat v rodinné skupině u dětí, kde bylo v témže roce umístěno 5 sourozenců, jedna ze sester již o rok dříve. S těmito dětmi jsem začala prožívat každodenní boj o místo v životě. Jejich

životní příběhy mě docela pohltily, za své nejtěplejší dětství poznali sourozenci rodičovské odmítání, trestání, školní absence i alkoholismus rodičů. Přesto na rodiče nezanevřeli s výjimkou druhé nejstarší sestry.

Jejich životní příběhy sleduji zpovzdálí již po více než 20 let, proto pro mne byl výběr těchto dnes již dospělých jedinců, inspirací k oslovení a spolupráci ve výzkumu.

V tomto oddíle se pokusím popsat životní dráhu sourozenecké skupiny, kdy se zaměřím na oblast nalezení jejich životní cesty a její úspěšnosti. Součástí výzkumu je zpracování kazuistiky dětí, které vychází z podrobného prostudování osobních spisů dětí i osobních setkání v průběhu jejich samostatného života. Na ně navazuje získávání informací za pomoci polostrukturovaného rozhovoru. V rámci zachování etiky jsou všechna jména dětí pozměněna. Rozhovory jsou prováděny v jejich přirozeném prostředí – v rodině a dle pořadí, jak byly prováděny.

Respondentka Martina

Pohlaví: žena

Věk: 44

Celková délka pobytu v institucionální výchově: 5 let

Rodinný stav: vdaná

Vzdělání: střední odborné učiliště, obor obuvník

Respondentka Martina pochází z osmi dětí, je nejstarší ze sourozenců, umístěna do dětského domova ve 13 letech, pochází z nesezdaného partnerství, oba rodiče měli pouze základní vzdělání, již nežijí. Po dobu pobytu v dětském domově nikdy nenavštívila své rodiče.

Důvody, pro které byla umístěna do dětského domova, byly: nízká sociokulturní úroveň celé rodiny, což se projevovalo dalšími negativními projevy jako nadměrné užívání alkoholických nápojů rodiči, časté hádky, sousedské spory, lhostejnost k výchově dětí, časté školní absence, celková zanedbanost všech dětí i jejich fyzické trestání.

Zdravotní stav byl celkem dobrý, byla vedena v péči urologa pro enurézu. Psychologické vyšetření prokázalo vysokou sociální deprivaci.

Školní prospěch Martiny byl zpočátku pro velké nedostatky z nižších ročníků velmi slabý, opakovala pátý a sedmý ročník základní školy. Důslednou přípravou a snaživostí postupně

zvládla učivo a na středním odborném učilišti byla hodnocena jako samostatná a snaživá studentka s nejlepším prospěchem. Po ukončení odborného učiliště nastoupila ihned do zaměstnání v oboru. Byla hodnocena jako pečlivá a zodpovědná pracovnice.

Po dovršení 18 let odešla Martina z dětského domova. Velkým vzorem se pro ni stal vychovatel domova, za kterého se také v 19 letech provdala. Věkový rozdíl jedenadvaceti let a její duševní nevyzrálost však byla příčinou stále větších rozporů mezi manželi, které vyvrcholily po třech letech odchodem Martiny k matce, se kterou neudržovala žádné vztahy od umístění do zařízení ústavní výchovy. Tento zoufalý krok byl provázen častými hádkami s matkou, a proto po 15 měsících se vrátila zpět k manželovi. Přání založit rodinu vedlo Martinu k podstoupení náročné gynekologické léčby, která však zůstala bez odezvy. Manželé se proto snažili orientovat na koupi rodinného domku, který si postupně svépomocí stavebně upravují dodnes.

Martina má ke svým sourozencům velmi úzký vztah. I po odchodu z dětského domova je pravidelně navštěvovala, či si je brala na víkendové pobyty, trávila s nimi mnoho času. V dospělosti začala pátrat po nejmladších dvou sestřích, které byly od batolecího věku umístěny do pěstounské péče. Navázala s nimi kontakt a postupně je začala seznamovat se svými dalšími sourozenci. I přesto, že byly sestry umístěny do pěstounské péče, neměly šťastné dětství z důvodu nepřijetí náhradní rodinou.

Do budoucnosti se dívá optimisticky, má mnoho přátel, práci, která ji baví a častá setkání se sourozenci, která ji těší. Volný čas tráví s manželem nebo přáteli, s některými sourozenci podnikají společné dovolené. I když její život je bez dětí, snaží se pomáhat své mladší sestře Silvii s výchovou jejích vlastních dětí.

Respondentka Silvie

Pohlaví: žena

Věk: 42

Celková délka pobytu v institucionální výchově: 8 let

Rodinný stav: vdaná

Vzdělání: střední odborné učiliště, obor zahradnické práce

Respondentka Silvie pochází z osmi dětí, je druhá nejstarší ze sourozenců, umístěna do dětského domova v 11 letech po předchozí léčbě rozvinuté neurózy. Od nejtělejšího věku

byla nepřiměřeně rodiči, zejména pak matkou trestána. Ta odsouzena k podmíněnému trestu odnětí svobody v trvání jednoho roku. Po dobu pobytu v dětském domově nikdy nenavštívila své rodiče.

Důvody, pro které byla umístěna do dětského domova, byly: nízká sociokulturní úroveň celé rodiny a zejména pak nepřiměřené fyzické trestání, které vyústilo v další zdravotní problémy a dřívější umístění do institucionální péče, než další sourozenci.

Zdravotní stav byl zpočátku pouze uspokojivý, byla vedena v péči psychiatra. Bylo prokázáno značné zanedbání a projevy tzv. „vlčího dítěte“. Psychologické vyšetření prokázalo vysokou sociální deprivaci, afektivní a emotivní labilitu a sociální nezralost. Těžce navazovala kontakt s okolím, byla často velmi afektivní s projevy sebelítosti a agresivitou vůči okolí. Pro velmi špatnou životní zkušenost s matkou bylo zapotřebí pracovat na opětovné důvěře v lidské vztahy.

Školní prospěch Silvie byl velmi slabý, pedagogicko-psychologickou poradnou bylo navrženo přeřazení do zvláštní školy. Plnění školních povinností vyvolávalo u dívky náladovost až agresi a také prudké změny nálad. Pravidelnou přípravou a změnou školy postupně začala zvládat učivo a na středním odborném učilišti byla hodnocena jako velmi manuálně zručná studentka s průměrným prospěchem. Přesto po ukončení dvouletého učebního oboru zahradnické práce neměla představu o dalším životě ani o pracovním zařazení. Nejbližším člověkem byla pro dívku lékařka z psychiatrické léčebny, se kterou udržovala písemný i osobní kontakt. Proto se také rozhodla, po dovršení 18 let, když přišla nabídka, že nastoupí jako pomocnice do nemocnice, kde lékařka pracovala. Důvěrné oslovení této znamenalo pro dívku bezpečí i jistotu. Odměnou za provedenou práci jí byla společně strávená dovolená s celou rodinou lékařky. Po dvou letech však z nemocnice odchází pro názorové neshody. Když se neměla kam uchýlit, sestra Martina se jí stala oporou i vzorem a ještě mnohokrát v životních nesnázích se vracela k ní pro pomoc i radu. Její život byl prázdný, nenaplněn láskou a porozuměním. Z minulosti jí chyběl identifikační vzor a pozitivní emocionální stimulace. Absence této potřeby poznamenala i její socializační proces. Obtížně navazovala sociální i partnerské vztahy, které se vyznačovaly značnou nestabilitou. Přesto v 25 letech se po krátké známosti vdala a porodila 3 děti – Patricii (14 let), Jáchyma (10 let) a Eriku (6 let). Její život dostal nový směr. Přistěhovala se k manželovi, který bydlel na vesnici v rodinném domku s rodiči, kde postupně začali provádět stavební úpravy pro roz-

širující se rodinu. Velká rodinná tragédie v podobě tragického úmrtí jediného syna znamenala pro Silvii ztrátu životních hodnot a zpretrhání rodinných vazeb. Odstěhovala se na ubytovnu se starší dcerou a přestala komunikovat s okolím. Podala žádost o rozvod a svěření dětí do své péče. Tím se stala rodina sledovanou pracovníky OSPOD. Tento stav trval téměř rok, kdy se vrátila zpět ke své rodině. Ani poté však nedošlo ke zlepšení rodinné situace, která je až do současnosti značně vyostřená. Oddělení sociálně právní ochrany dítěte eviduje tuto rodinu jako rizikovou a snaží se pomáhat. Ke konci roku 2014 je návrh na rozvod manželství stažen a rodinu čeká nová životní událost v podobě nového přírůstku do rodiny. Všichni očekávají, že nahradí prázdné místo, které zůstalo po synovi a do rodiny vstoupí klid a rodinná pohoda.

Respondent Jonáš

Pohlaví: muž

Věk: 41

Celková délka pobytu v institucionální výchově: 7 let

Rodinný stav: ženatý

Vzdělání: střední odborné učiliště, obor zedník

Respondent Jonáš pochází z osmi dětí, je nejstarší z chlapců, umístěn do dětského domova v 11 letech, pochází z nesezdaného partnerství, oba rodiče měli pouze základní vzdělání, již nežijí. Po dobu pobytu v dětském domově navštěvoval rodiče na víkendové i prázdninové pobyty.

Důvody, pro které byl umístěn do dětského domova, byly: nízká sociokulturní úroveň celé rodiny, výchovná zanedbanost, nevhodné rodinné prostředí a záškoláctví. Jako nejstaršímu chlapci byly ze strany rodičů tolerovány mnohé přestupky.

Zdravotní stav byl dobrý, veden v péči psychiatra pro poruchy chování. Psychologické vyšetření prokázalo vysokou sociální deprivaci, výraznější oslabení ve složce sociálního porozumění.

Školní prospěch Jonáše byl zpočátku pro velké školní absence slabý, po přechodu do speciální školy pak výborný. Adaptace na nové prostředí proběhla velmi dobře. Zpočátku pouze chování vykazovalo nežádoucí směr – hádky, potyčky a rozepré s ostatními dětmi, vysoká impulzivita až agresivita se pomalu během staršího školního věku upravovala. Ukazoval se

jako manuálně velmi zručný, bavily ho domácí i ruční práce a proto zvolený učební obor zedník zvládl bez problémů. Byl velmi ctižádostivý, proto ve volném čase brigádnicky vypomáhal ve stavební firmě. Po dovršení 18 let odešel z dětského domova zpět do svého bydliště, kde bydlel se svou matkou. V blízkosti bydliště si našel zaměstnání u soukromé stavební firmy. Zanedlouho se oženil, přestěhoval se do domu své ženy a pracoval na rekonstrukci rodinného bydlení. Po půl roce manželství se jim narodila dcera a po dvou letech syn. Ve stejném čase pomáhal Jonáš svému mladšímu bratrovi s opravou rodného domku, který byl ve zchátralém stavu.

Po narození syna změnil zaměstnání, začal dojíždět za prací do Prahy, o víkendech si přivydělával zednickými pracemi, což mělo za následek odcizení se rodině a odchod od rodiny. Tímto odchodem a následným rozvodem manželství velmi trpěl, uzavřel se vůči okolí a začal ještě více pracovat. Po 2 letech se opětovně oženil a z druhého manželství má dceru. Jonáš nyní pracuje jako profesionální řidič, který jezdí s kamionem po celé Evropě. Bydlí se svou rodinou v rodinném domku na venkově, k rodině má velmi silný citový vztah a plně ji materiálně zabezpečuje. I s ostatními sourozenci má úzký vztah, pojí je přátelství i společná setkání či rodinné dovolené. Zejména pak nejstarší sestra Martina neúnavně spojuje všechny sourozence a projevuje aktivitu při společných setkáních.

Respondent Patrik

Pohlaví: muž

Věk: 39

Celková délka pobytu v institucionální výchově: 8 let

Rodinný stav: svobodný

Vzdělání: střední odborné učiliště, obor opravář zemědělských strojů

Respondent Patrik pochází z osmi dětí, je druhým nejstarším chlapcem, umístěn do dětského domova v 9 letech, pochází z nesezdaného partnerství, oba rodiče měli pouze základní vzdělání, již nežijí. Po dobu pobytu v dětském domově navštěvoval rodiče na víkendové i prázdninové pobyty.

Důvody, pro které byl umístěn do dětského domova, byly: nízká sociokulturní úroveň celé rodiny, výchovná zanedbanost, nevhodné rodinné prostředí a záškoláctví. Zdravotní stav byl dobrý, veden v péči logopeda pro vadnou výslovnost. Psychologické vyšetření prokázalo

lo pouze chybějící vzorce chování v sociálních situacích a dostatečně nerozvinutou schopnost dlouhodobější pracovní koncentrace.

Školní prospěch Patrika byl zpočátku pro velké školní absence slabý, po přechodu do speciální školy pak výborný. Adaptace na nové prostředí proběhla pozvolna, zpočátku Patrikova touha po domově ztěžovala přizpůsobení se ústavnímu režimu. Vzorem mu byl jeho starší bratr Jonáš, na kterého byl velmi silně fixován. Měl vztah k technickým věcem a zejména pak k motorům a proto se chtěl vyučit automechanikem. Byl přijat na učební obor – opravář zemědělských strojů, kterým se také po třech letech vyučil s výborným prospěchem. Po technické stránce byl velmi šikovný a proto byl školou vybrán do kurzu „Řízení motorových vozidel“. Po dovršení 18 let odešel z dětského domova zpět do svého bydliště, kde bydlel se svou matkou. Po celou dobu pobytu v dětském domově nikdy nedal dopustit na svou rodinu, velmi na ní citově lpěl, pravidelně udržoval s matkou písemný kontakt. Také práci si proto ihned našel ve Strojní traktorové stanici v místě bydliště a začal pracovat v oboru, kterému se vyučil. Začal opravovat rodný domek, protože s matkou obýval pouze jednu místnost z důvodu velmi špatného technického stavu celého podlaží. Se svým bratrem Jonášem vybavili dům ústředním topením a začali s postupnou rekonstrukcí dalších bytových prostor. I po smrti své matky žije sám bez partnerky. Je spíše samotář a plně ho uspokojuje zaměstnání a téměř všechny svůj volný čas tráví doma. Přátele příliš nevyhledává, v kontaktu se sourozenci se omezil pouze na svého staršího bratra Jonáše, sestru Žofii a Martinu. Vzhledem ke své introvertní povaze bude Patrik jen těžko navazovat nové vztahy, je spokojen sám se sebou a nehodlá na této skutečnosti nic měnit.

Respondentka Miriam

Pohlaví: žena

Věk: 38

Celková délka pobytu v institucionální výchově: 10 let

Rodinný stav: vdaná

Vzdělání: střední odborné učiliště, obor prodavačka smíšeného zboží

Respondentka Miriam pochází z osmi dětí, je třetí nejstarší z dívek, umístěna do dětského domova v 8 letech, pochází z nesezdaného partnerství, oba rodiče měli pouze základní

vzdělání, již nežijí. Po dobu pobytu v dětském domově navštěvovala rodiče na víkendové i prázdninové pobyty.

Důvody, pro které byla umístěna do dětského domova, byly: nízká sociokulturní úroveň celé rodiny, výchovná zanedbanost, nevhodné rodinné prostředí a záškoláctví. Držela se vždy v ústraní svých sourozenců.

Zdravotní stav byl dobrý, vykazovala ze všech sourozenců nejmenší poznamenání rodinným prostředím. Byla dívkou velmi šikovnou, bez poruch ve všech oblastech, jen malé projevy sociální plachosti v adaptačních situacích jí zpočátku občas ztěžovaly přizpůsobení se novému prostředí.

Školní prospěch Miriam byl velmi dobrý po celou školní docházku, přesto se rozhodla pro povolání prodavačky. Taktéž po dobu studia na střední škole byla Miriam hodnocena jako pracovitá, i když nerozhodná v některých oblastech. Po úspěšném absolvování závěrečné zkoušky, v době své zletilosti odchází na rok do svého rodného bydliště, kde si nachází práci v oboru prodavačka. Naváže vztah s mladým mužem a zanedlouho následuje svého budoucího manžela na venkov, poblíž dětského domova. Příchod dítěte urychlil jejich rozhodnutí o sňatku a také o zrekonstruování jednoho podlaží rodinného domku, kde v přízemí bydlí dodnes rodiče manžela. Posléze se jim narodila dcera a po roce syn. Při výchově obou dětí jim pomáhají rodiče manžela, kteří si vytvořili k vnoučatům velmi silný citový vztah. Miriam má manželství, které je naplněno radostí, důvěrou, láskou a porozuměním.

Do současné doby pracuje v potravinářském průmyslu, má mnoho plánu do budoucna, které se týkají celé její rodiny.

Respondentka Žofie

Pohlaví: žena

Věk: 36

Celková délka pobytu v institucionální výchově: 13 let

Rodinný stav: svobodná

Vzdělání: střední odborné učiliště, obor květinářské a aranžérské práce

Respondentka Žofie pochází z osmi dětí, umístěna do dětského domova v 6 letech, pochází z nesezdaného partnerství, oba rodiče měli pouze základní vzdělání, již nežijí. Po dobu pobytu v dětském domově navštěvovala rodiče na víkendové i prázdninové pobyty.

Důvody, pro které byla umístěna do dětského domova, byly: nízká sociokulturní úroveň celé rodiny, časté konflikty s rodiči, spaní s domácím zvířectvem a celková zanedbanost ve všech oblastech. Zdravotní stav byl uspokojivý, vedena v péči urologa pro enurézu, později pro malý vzrůst vedena v péči endokrinologa. Pro velkou zanedbanost byl navržen odklad školní docházky. Pro školní neúspěšnost v 1. ročníku ZŠ byla navržena na přeřazení do zvláštní školy. Psychologické vyšetření prokázalo vysokou zanedbanost ve všech oblastech, objevily se známky mentální defektivity. Ani přeřazení do zvláštní školy výrazně nepomohlo jejímu školnímu prospěchu, při vyšší zátěži se projevila ve zvýšené míře enuréza. Na neúspěch Žofie reagovala pláčem, později spíše střídáním nálad. Čtvrtý ročník pro školní neúspěšnost opakovala, byla již na hranici svých mentálních sil. Byla šikovná na sportovní aktivity, kde však neznala hranice svých fyzických možností a proto se častěji u ní projevovaly mnohačetné úrazy. V 9. ročníku ZŠ byl problém s profesním zařazením vzhledem k intelektovému nálezu – poté byl navrhnout obor – květinářské a aranžérské práce. Zvolený obor Žofii bavil, vynikala v praktickém výcviku. Studium zakončila závěrečnou zkouškou a začala pracovat v místním zahradnictví. V témže roce se seznámila s chlapcem, vztah prožívala velmi intenzivně, avšak byla ještě příliš nevyzrálá pro partnerské soužití a proto se vztah po několika měsících rozpadl.

Po dovršení devatenácti let odchází Žofie z dětského domova do svého rodného bydliště, kde bydlela matka a její starší bratr Patrik. Začala pracovat v místním cukrovaru jako dělnice. Hledala a navazovala další vztahy, které byly povrchní a záhy se rozpadly. Měla veškerému okolí za zlé, že nemohla trávit dětství se svou rodinou, že byla celé dětství odpoutaná od rodičů, z minulosti si téměř nic nepamatuje. Navštěvuje své sourozence, nejvíce svou sestru Martinu. Vidí v ní určitý svůj životní vzor. Po smrti matky se seznámila se svým nynějším partnerem, se kterým má 13 letou dceru. Žijí spolu v rodném zrekonstruovaném domku i se svým starším bratrem Patrikem, kdy každý z nich obývá jedno podlaží. Vykonává pomocné práce při místním obecním úřadě. Je dodnes velmi impulsivní povahy, což jí přináší problémy v každodenním životě. Její partner vykonává profesi montážního dělníka, který pracuje v Holandsku a domů se vrací jednou za tři měsíce. To přináší do partnerského svazku větší klid a pohodu pro výchovu společného dítěte.

6.5 Způsob zpracování dat

Rozhovory byly pořizovány od měsíce prosince 2014 do února 2015 a poté byly přepisovány do písemné podoby. Byly dohodnuty jednotlivé schůzky s respondenty, které se konaly v jejich přirozeném prostředí – tedy v jejich bydlišti. Pro rozhovor byl vždy dohodnut čas tak, aby rozhovor nebyl nikým narušován. I když se s jednotlivými sourozenci osobně znám již několik let, bylo potřeba před započítím výzkumného rozhovoru navázat kontakt za pomoci běžného rozhovoru týkajícího se buď rodiny, nebo jen všeobecných témat. Dle Ferjenčíka (2000, s. 180) je nutno dodržet dva hlavní úkoly:

- popsat cíl, smysl a obsah rozhovoru srozumitelnou formou pro respondenta,
- navodit takové klima, aby bylo pro respondenta co nejpříjemnější z hlediska poskytování informací.

Jednotlivým respondentům bylo vysvětleno, proč mám zájem dělat výzkumné rozhovory zrovna s nimi a poté, co chci zkoumat. Byli obeznámeni na začátku rozhovoru s nahráváním na diktafon, což stvrdili svým souhlasem. Dalším bodem bylo ujištění respondentů o anonymitě, tedy že v celé výzkumné práci jsou jména změněna a jejich odpovědi budou sloužit pouze výše zmíněné výzkumné práci a nebudou žádným způsobem zneužity.

U prováděných rozhovorů jsem si všímala kromě odpovědí i mimiky a gestiky, kterými dotvářeli respondenti své odpovědi. Celý výzkum byl zaměřen na sběr informací týkající se sourozeneckých vztahů nebo také ubíhající životní dráhy, kam patří životní, pracovní a partnerské dráha. Odpovědi na otázky byly spíše jednodušší, odpovídající intelektu jednotlivých respondentů. U otázek, které byly více emocionálně nastaveny, bylo zapotřebí více času a hlavně vrácení se k jádrové informaci. Ve všech rozhovorech byly použity navazující otázky, které navazovaly na specifická témata a byly zaměřeny na detaily dané odpovědi. Mnohdy v odpovědích zazněly invektivy, nářečí a krajový dialekt. Na závěr zaznělo poděkování za provedený rozhovor. Po provedení prvního rozhovoru, který byl pilotní, byly některé otázky pozměněny, aby byly **srozumitelnější** pro respondenty.

Po provedení zvukového záznamu, který byl zaznamenáván na diktafon, bylo zapotřebí provést přepis – tedy doslovný transkript. Dle Hendla (2012, s. 208) je transkripce proces, kdy se převádí mluvený projev do písemné podoby. Je časově náročná a důležitá pro podrobné vyhodnocení.

Dle Švaříčka a Šed'ové et. al., (2014, s. 210 – 211) po uskutečnění a přepisu rozhovoru je zapotřebí provést kvalitativní analýzu dat za pomoci otevřeného kódování.

Otevřené kódování se zabývá jednak pečlivým studiem údajů, pak jeho označováním a následnou kategorizací pojmů. Během tohoto procesu jsou jednotlivé údaje rozebírány, studovány, porovnávány, rozebrány na části, což dle Strausse a Corbinové (1999, s. 43) vede k novým objevům. Ve své práci jsme využili model zakotvené teorie, která se jeví jako nejvhodnější vzhledem ke zkoumanému jevu. Tato teorie je založena na systematickém shromažďování údajů o zkoumané oblasti, kdy se tyto údaje dále analyzují a mnohdy se vynořují významné prvky v dané oblasti. (Strauss a Corbinová, 1999, s. 14).

Na otevřené kódování navazovala technika axiálního kódování. Ta vytváří spojení mezi kategoriemi a subkategoriemi. Axiální kódování slouží jako pomůcka při třídění dat (Švaříček a Šed'ová et al., 2014, s. 232). Tím byl vytvořen základ pro selektivní kódování. Je to výběr jedné klíčové kategorie, a ta je uváděna systémově do vztahu k dalším kategoriím. Tato klíčová kategorie je ústředním jevem, kolem kterého se další kategorie spojují. (Strauss a Corbinová, 1999, s. 86).

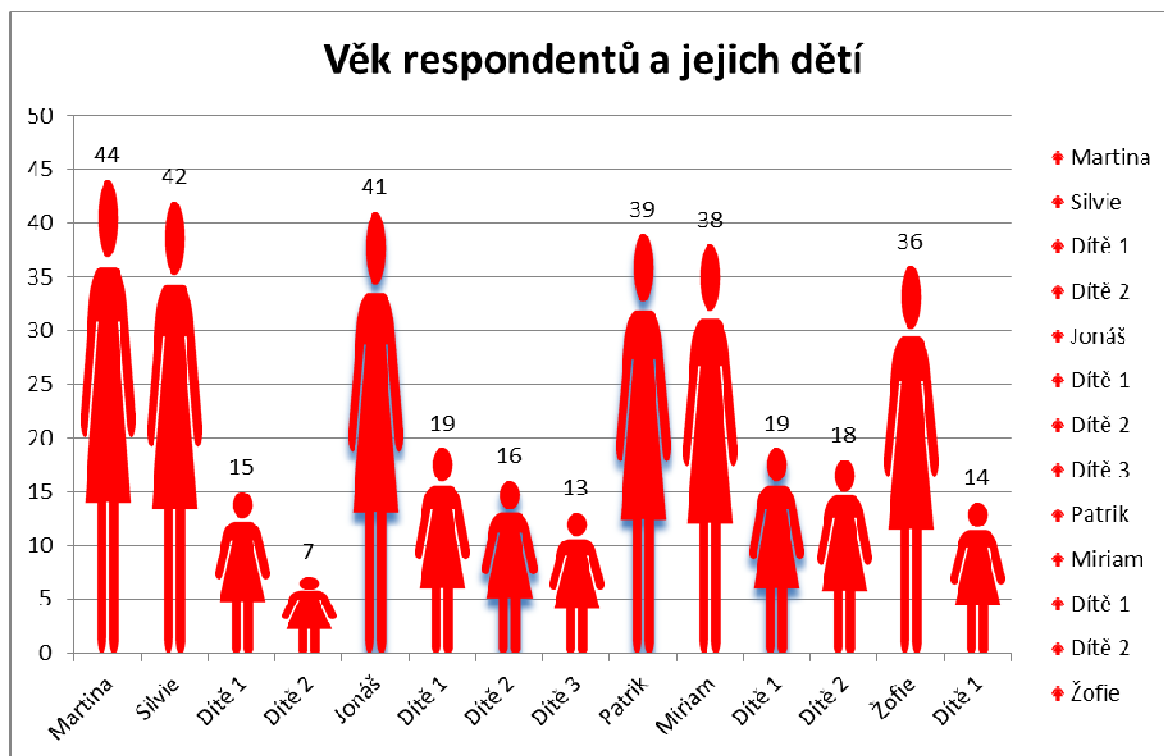
7 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

V hodnocení výsledků výzkumné práce byly použity získané informace z různých zdrojů (kazuistiky, osobní návštěvy i rozhovory s respondenty).

Jméno respondenta	Věk (k r. 2015)	Celková délka pobytu v institucionální výchově	Rodinný stav	Vzdělání	Zaměstnání
Martina	44	5	Vdaná	SOŠ	Dělnice
Silvie	42	8	Vdaná	SOŠ	Dělnice
Jonáš	41	7	Ženatý	SOŠ	Řidič kamionu
Patrik	39	8	Svobodný	SOŠ	Traktorista
Miriam	38	10	Vdaná	SOŠ	Prodavačka
Žofie	36	13	Svobodná	SOŠ	Dělnice

Tab. č. 1 Seznam respondentů a základní údaje

Všichni respondenti žijí v rodinných domcích v dostupnosti větších měst. Mají své rodiny, výjimku tvoří Patrik, který žije v rodinném domku s Žofií, kde má však samostatnou bytovou jednotku. Všichni taktéž pracují, od měsíce 2/2015 Silvie nastupuje další pracovní neschopnost pro rizikové těhotenství s termínem porodu 8/2015. Většina zastává manuální práci, jejich životní úroveň je dobrá. Snad odlišnost tvoří pouze Silvie, kdy domek po manželových rodičích by potřeboval další rekonstrukci. Jonáš, Miriam a Žofie mají děti již v pubertálním věku, Silvie současným těhotenstvím doufá, že nahradí ztrátu tragicky zemřelého syna.

Tab. č. 2 Věk respondentů a jejich dětí

Z příslušného grafu vyplývá, že Jonáš, Miriám a Žofie se stali rodiči v rané dospělosti. Přesto, že v dětství byli hodnoceni jako děti, které vykazují určité následky deprivace, mají dnes trvalé partnerské vztahy, vychovávají děti a nikdy po odchodu z dětského domova až dosud nevykazovali delikventní chování. Děti všech respondentů vyrůstají v harmonickém prostředí rodiny, které skýtá stále, bezpečné a pečující klima. Jejich výchova je založena na důvěře a spíše kamarádkém přístupu. Úroveň vzdělání jednotlivých dětí je na velmi dobré úrovni, starší 15 let studují maturitní obory středních odborných škol. Jedno dítě ve věku 15 let bylo již přijato na střední uměleckou školu s maturitou a jedno dítě ve věku 14 let se chystá na střední odbornou školu taktéž s maturitním oborem.

Důležité životní události ve věku 18 – 20 let	
Martina	Odchod z dětského domova v době zletilosti
	Uzavření sňatku
	Společné bydlení s manželem
	Nástup do zaměstnání
Silvie	Odchod z dětského domova v době zletilosti
	Nástup do zaměstnání
	Samostatné bydlení na ubytovně
Jonáš	Odchod z dětského domova v době zletilosti
	Uzavření sňatku
	Nástup do zaměstnání
	Bydlení s rodiči
Patrik	Odchod z dětského domova v době zletilosti
	Nástup do zaměstnání
	Bydlení s rodiči
Miriam	Odchod z dětského domova v době zletilosti
	Nástup do zaměstnání
	Bydlení s rodiči
	Uzavření sňatku
	Narození prvního a druhého dítěte
Žofie	Odchod z dětského domova v době zletilosti
	Nástup do zaměstnání
	Bydlení s rodiči

Tab. č. 3 Životní dráha – události (věk 18 – 20 let)

Tabulka znázorňuje dobu, kdy sourozenci opouští dětský domov, tedy v 18 letech. Čtyři z nich odchází zpět do původní rodiny, Miriam pouze do 1 roku, poté následuje svého manžela. U všech sourozenců do jednoho měsíce započala ekonomická aktivita v podobě nalezení vhodného zaměstnání, které mělo přiměřené požadavky na vzdělání. Přes hendikep, který vyvolává jejich minulost a délku pobytu v institucionální péči, který se také nazývá syndromem ústavní závislosti, se všichni sourozenci zařadili do společnosti. Martina uzavírá sňatek se svým vychovatelem z dětského domova, ve kterém viděla velký životní vzor. Silvie, která neměla žádné vazby na rodiče, odchází na ubytovnu při nemocnici, kde je také zaměstnána. V období rané dospělosti vznikají dva manželské svazky, které trvají dosud.

Důležité životní události ve věku 21 – 30 let	
Martina	Koupě a rekonstrukce rodinného domku
	Změna zaměstnání
	Opuštění manžela, návrat zpět
	Úmrtí otce
Silvie	Uzavření sňatku
	Změna zaměstnání
	Narození prvního dítěte
	Úmrtí otce
Jonáš	Uzavření prvního sňatku
	Rekonstrukce rodinného domku
	Změna zaměstnání
	Narození prvního a druhého dítěte
	Rozvod manželství
	Úmrtí otce
	Uzavření druhého sňatku
	Koupě a rekonstrukce druhého rodinného domku
	Narození třetího dítěte
Rekonstrukce části rodinného domku	
Patrik	Úmrtí otce
	Nástup do zaměstnání
Miriam	Rekonstrukce rodinného domku
	Úmrtí otce
Žofie	Rekonstrukce části rodinného domku
	Vztah v partnerství
	Narození prvního dítěte
	Úmrtí otce

Tab. č. 4 Životní dráha – události (věk 21 – 30 let)

Tabulka znázorňuje období rané a střední dospělosti, ve které se zvyšuje rozmanitost životních situací. Dochází k hledání partnera s následným sňatkem u Jonáše a Silvie, u Žofie se jedná o nemanželský svazek. Po 3 letech se rozpadá manželství Jonáše a po dalších 2 letech uzavírá druhý sňatek. U všech se nachází velké životní plány – budování rodinného „hnízda“ i společného života. Polovinu sourozenců zasáhla zpráva o úmrtí otce, zejména pak Žofii, Patrika a Jonáše, kteří se vrátili v dospělosti zpět k původní rodině. Postupné odpoutávání se všech od biologických rodičů s výjimkou Patrika, z důvodu názorových neshod. Ty vyvolávaly nestabilitu rodiny zejména z důvodu jejich neuspořádanosti života. Přesto i v době dospělosti si Žofie a nejvíce Patrik idealizovali rodiče a nepřipouštěli jejich životní problém – alkoholismus.

Důležité životní události ve věku 31 – 40 let	
Martina	Rekonstrukce rodinného domku
	Úmrtí matky
Silvie	Úmrtí matky
	Změna zaměstnání
	Narození druhého a třetího dítěte
	Tragické úmrtí desetiletého syna
	Odchod od rodiny
Jonáš	Rekonstrukce rodinného domku
	Změna zaměstnání
	Úmrtí matky
Patrik	Rekonstrukce části rodinného domku
	Úmrtí matky
Miriam	Úmrtí matky
Žofie	Rekonstrukce části rodinného domku
	Úmrtí matky

Tab. č. 5 Životní dráha – události (věk 31 – 40)

Tabulka znázorňuje období střední dospělosti, kdy rozmanitost rodinných situací se snižuje. Základní událostí v tomto období je úmrtí matky, která žila v rodinném domku společně s mladším synem Patrikem. Ten nejvíce trpěl její ztrátou, jelikož dodnes žije singles. U Silvie dochází k velkým životním změnám po úmrtí syna, kdy dochází k destabilizaci rodiny. Následně se objevuje posttraumatický stres, kdy začínají být všechna její rozhodnutí unáhlená a mnohdy neadekvátní situací.

Všichni výše zmiňovaní jsou ekonomicky aktivní bez větších změn.

Důležité životní události ve věku 41 a více let	
Martina	Odchod manžela do starobního důchodu
	Změna zaměstnání
Silvie	Návrat k rodině
	Rodina sledována OSPOD
	Očekávané narození čtvrtého dítěte
Jonáš	Beze změn

Tab. č. 6 Životní dráha – události (41 a více let)

Tabulka znázorňuje u třech sourozenců velmi nízkou rozmanitost rodinných situací, výjimku tvoří Silvie, která se v roce 2014 vrátila zpět k rodině a od 2/2015 nastoupila pracovní neschopnost pro rizikové těhotenství. Celá rodina věří, že dojde ke stabilizaci rodiny a přicházející dítě nahradí velkou rodinnou ztrátu. Až dosud je rodina sledována pracovníky OSPOD a to od doby, kdy rodina začala procházet velkou krizí.

Dalších sourozenců se tato tabulka netýká, protože ještě nedovršili 41 let.

7.1 Výsledky otevřeného kódování

Po pořízení audiovizuálního záznamu byla udělána transkripce a jednotlivé rozhovory byly rozděleny na jednotky. K podobným jevům jsme připisovali stejné názvy. Po rozpoznání významných jevů jsme poté seskupovali pojmy. Kategorie pak vznikly seskupováním výše zmiňovaných pojmů. (Strauss a Corbinová, 1999, s. 44 – 45).

Zde uvádíme tabulku, která obsahuje kategorie, subkategorie a příslušné kódy.

Kategorie	Subkategorie	Kódy
Sourozenecké souznění	Hledání cesty k sourozencům	Překvapení, sourozenecké sepjetí, šťastné setkání, odcizení, orientace na rodinu, přání, odstup, prosba, objevení, radost, snaha, láska, pomoc, sourozenecké společenství, společné chvíle, rozdělení
	Společné zážitky	Vánoce, zimní radovánky, sportovní aktivity, společenské hry, výlety
	Dilema – nová rodina x instituce	Rozdělení, vzpomínky, nespokojenost s pěstounstvím, problémový vztah, násilí
Cesta k seberealizaci	Zrání	Životní plány, vzdělání, osamostatnění se, nezájem, připravenost na život, životní spokojenost, nejistota, ztráta jistoty
	Obyčejná přání	Touha, peníze, nebýt naivní, životní úspěch, fungování rodiny, stabilita, návrat do domova, touha po rodičovství, touha po rodině, jistota
Pálení mostů minulosti	Pohled zpátky	Odebrání dětí, vzpomínky, ohrožené dětství, trápení, týrání, východisko z nouze, alkoholismus rodičů, ponaučení, ztráta rodičů, smutek, návrat k jistotám, násilí rodičů, uzavřená minulost, zklamání, zanedbání, výlet k babičce
	Důvody umístění do dětského domova	Rodičovské selhání, závislost, zanedbání, nevhodné podmínky, uzavřená minulost
	Vztah k rodičům	Rodičovské selhání, odstup, výmluvy, zájem, nenávisť, uzavřená minulost, alkoholismus rodičů, prázdnota, fixace na rodiče,

Životní jistoty	Role dospělých	Partnerská spokojenost, láska, nenaplněné rodičovství, pracovní nepohoda, nekolegiálnost, přání, vize, touha po rodičovství, zklamání, náhradní forma, náhrada, rodinná ztráta, dluhy, nesoulad, ambivalence, životní spokojenost, bratrská pomoc, smutek, partnerská pomoc, partnerský konflikt, partnerská krize, nedůvěra, pomoc přátel, spolehlivost, známkování, finanční zabezpečení, partnerská shoda, nesamostatnost, frustrace
	Interakce – dítě a vychovatel	Pozitivní vzor, správná výchova, návrat k jistotám, pochopení, důvěra

Tab.č. 7 Otevřené kódování

Kategorie sourozenecké souznění

Subkategorie: Hledání cesty k sourozencům

Příslušné kódy pro vznik dané kategorie: překvapení, sourozenecké sepjetí, šťastné setkání, odcizení, orientace na rodinu, přání, odstup, prosba, objevení, radost, snaha, láska, pomoc, sourozenecké společenství, společné chvíle, rozdělení.

Již samotný název bakalářské práce nese název sourozenecká skupina a její následná životní dráha. Tyto děti, dnes již dospělí, mající své vlastní rodiny, pochází z velmi složitých rodinných poměrů, kdy nebyly saturovány základní biologické ani psychické potřeby. Rodiče žili v nesezdaném partnerství, otec byl zaměstnán, matka téměř stále byla doma s dětmi. Oba nadměrně požívali alkoholické nápoje, což vyvolávalo hádky v rodině i okolí. To mělo za následek tělesné týrání zejména dcery Silvie a poté zanedbávání péče u všech dětí. Rodina byla dlouhodobě sledována jako riziková, vše vyvrcholilo s nástupem dětí do školy, kdy začaly mít velké absence. Jelikož děti začaly vyhledávat při velkých konfliktech záze-
mí u nejbližších příbuzných nebo mnohdy jen u domácího zvířectva, byly celkově zanedbané, došlo k odebrání nejdříve dcery Silvie. Ta byla neúměrně často trestána, projevovalo se u ní traumatizující chování (noční děsy, strach z dospělých). Po necelém roce byly z rodiny odebrány i další děti, kdy nejmladšímu bylo 5 let a nejstaršímu dítěti 13 let. Po odebrání všech šesti sourozenců z rodiny se narodily ještě další dvě děti, které po porodu byly odebrány a svěřeny do pěstounské péče. Nastalo dlouhé období, kdy sourozenci nevěděli o sobě navzájem a poté, kdy začali hledat cestu k nejmladším. Hybným motorem byla touha nalézt své další sourozence, u dvou sester, Žofie a Miriam, vztah nalezen nebyl, ni-

kdy již nebyl obnoven. Přesto mají sourozenci, kteří vyrůstali v institucionální péči, spoustu společných pohledů na život i zážitky, o které byli schopni se podělit.

Signifikantní výrazy respondentů:

Martina 3: *...hlavní je, že jsme byli spolu, nerozdělení a mohli jsme spolu být, řešit různé problémy nebo usmíření.*

Martina 5: *Tak to jsem z toho byla taky docela vedle.*

Martina 6: *No měla jsem z toho radost. A strašně jsem si přála se s něma setkat, vidět.*

Martina 7: *No ti moji sourozenci úplně to samé.*

Martina 14: *Chodily obě dvě na školy a poprvé u nás byly, tady přímo, to už jsem byla vdaná. Nevím, rok dva jsme byli vzítí. Když došla Světa a Romana.*

Martina 15: *Tady u nás nebyl nikdo, jen já a Miloš (manžel) a oni dvě.*

Martina 17: *...buď to byla Světa s Patrikem nebo Mirča se Světou, nebo tak... Nikdy ne všichni dohromady.*

Martina 18: *Aby je vyhledal? To jsem chtěla já po paní ředitelce, protože jsme se to nějak dozvěděli, že máme ještě ty dvě, tak jsem ji poprosila, jestli by nám s tím vyhledáním nepomohla a ona nám řekla, že to nebude hned, ale za čas něco udělá. No a vlastně ona nám k tomu pomohla, abychom je našli a mohli být s něma.*

Martina 19: *...my jsme ani nevěděli, že jsou umístěné tak blízko domova, oni byli první v kojeneckém ústavě a ona si je z tama převzala do těch Jankovic. (pěstounka)*

Martina 21: *Jsem to vnímala, nemohla jsem poznat ani jednu po těch letech, vyrostly obě dvě a oni mě poznaly hned, ale já je ne. To víš, že jsme se objaly a to...*

Silvie 2: *Já nechcu za ně mluvit, ale já jsem v domově byla ráda s něma.*

Silvie 3: *To jsme tam už byli skoro převážně už myslím všeci.*

Silvie 6: *...dokonce si myslím, že naše paní ředitelka bývalá, nepřevzala to ona? Ona se s tou pěstounkou znala.*

Silvie 9: *Já jim volávám, v rámci, kdy je něco potřeba nebo tak, ale jinak, já s nima problémy zatím nemám, to se pozná za pár roků.*

Jonáš 1: *Nic se nezměnilo, sourozence jsem bral furt jako sourozence. Vztah byl pěkný.*

Jonáš 3: *Já, já jsem je taky našel.*

Jonáš 4: *Zjistil jsem, kde bydlí, sedl jsem do auta a jel za nima. To bylo hned, jak jsme odešli v 18 letech z domova, tak ke svému bráchovi Patrikovi, s ostatními tak běžně.*

Jonáš 8: *Kontakt je v rámci času, sem tam zajdem do hospody a co na to říct, že... (smích)*

Patrik 1: *Tak my jsme měli vztah kladný, protože jsme byli na sebe zvyklí a jsme se chovali k sobě jako sourozenci a neměli žádný problém.*

Patrik 3: *Kdo byl iniciativní? Já moc nevím, Jonáš a Martina, asi.*

Patrik 4: *Abychom byli kompletní, myslím si, že by jsi to udělala taky, ne, kdybys hledala své sourozence a nevěděla, kde jsou.*

Patrik 6: *Tak setkávám se se všeckýma, jezdím k Martině, Silvě, Miriam, se Žofií tady bydlíme vedle sebe a s Jonášem taky, takže s tou nejmladší taky, ta druhá j v Německu, takže ... Já si myslím, že v kontaktu su tak se všeckýma.*

Patrik 7: *Já si myslím, že určitě, že se hlásí a ví, že byly odebrané a ví, že jsme sourozenci, že normálně se chováme k nim a myslím si, že to funguje.*

Miriam 3: *Ano, byla to sestra Martina, která oslovila paní ředitelku v domově a zkoušela najít kontakt. A pak iniciativu převzal i bratr Jonáš, protože jsme o nich slyšeli, a chtěli vědět, kde žijí, jak se mají a také, chtěla jsem je prostě poznat.*

Miriam 5: *Moc se nestýkáme, já jsem tak nějak začala žít svůj život se svojí rodinou, věnuji se svým dětem a čas od času jsme sporadicky v kontaktu.*

Žofie 1: *Jako víc jsme se měli rádi, víc jsme si byli bližší. Dneska holt má každý svou rodinu a každý se stará o tu svoji.*

Žofie 3: *Tak to teda nevím, já jsem to určitě nebyla, já bych je hledala do dneška. Ti dva sourozenci mně vůbec nechybí. Nestýkám se s nimi. Ne, já vím, kde oni jsou, ale že bych po nich tíhla jako po Silvě a Martině, to ne. Já to prostě беру, ano, jsou moji sourozenci, ale nemám k nim takové to sourozenecké pouto, prostě nemám. Jo, třeba já su ráda, že ty jsi teď tady, ano, vím, že ty jsi byla moje vychovatelka, já to беру, ale pro mě jsou ty dvě cizí.*

Žofie 6: *Hodně si telefonujeme nebo napíšeme e-mail, brácha někdy třeba přijede sem, Patrik je teda blíž, já jedu třeba k nim nebo s Martinou nebo Silvou telefonicky nebo sms, jak to jde. Nebo třeba Martina přijede a tak se tady všichni potkáme aj s Paťou.*

Subkategorie: Společné zážitky

Příslušné kódy pro vznik dané kategorie: Vánoce, zimní radovánky, společenské hry, výlety, sportovní aktivity.

Respondenti vzpomínali, jaké společné zážitky jim utkvěly v paměti z dětství, které trávili z větší části v dětském domově. Přestože nebylo specifikováno, k jakému období se mají vázat, shodně sourozenci udávají společně trávený volný čas s dětmi v dětském domově.

Signifikantní výrazy respondentů:

Martina 11: *Hodně sněhové, teda ze zimy, nevím, tak celkově i ten kolektiv, který tam byl.*

Martina 12: *...ale aji u těch stromků, co jsme bývali v domově (myslí vánoční), ale jinak už nevím...*

Silvie 5: *Takové ty sportovní...*

Jonáš 2: *Těžko říct, tam toho bylo tolik, že bych k něčemu víc přilnul, to ne. Ale bavily mě vcelku ty aktivity, které se v domově provozovaly, až na ty vycházky dlouhé...(smích)*

Patrik: *Třeba jako na bruslení jsme chodili s Michalem, nebo na těch vycházkách, pamatuješ si to? To byly dobré aktivity, nebo když jsme chodili na zahradu, tam jsme hráli různé hry, fotbal a takový. Chodili jsme na turistáky, to bylo taky takové dobré.*

Patrik 16: *Že jsme chodili po nějakých těch akcích, že jsme byli s domovem v Maďarsku a na Kypru.*

Miriám 2: *Protože mi to bylo ze začátku vzácné, tak takové ty sportovní aktivity a v zimě výlety na hory.*

Miriám 12: *Asi během pobytu v dětském domově takové ty společné výlety, takové ty delší pobyty, když jsme někam jezdili, na tábory a tak.*

Žofie 2: *Takové ty společenské hry s vychovatelama, s děčkama, to bylo dobrý.*

Žofie 13: *Když jsme jezdili do Hrochova Týnce, tam to bylo pěkný. S vychovatelama, nebo když se jezdilo na výlety.*

Subkategorie: Dilema – nová rodina x instituce

Příslušné kódy pro vznik dané kategorie: nespokojenost s pěstounstvím, problémový vztah, násilí, konflikty

Sourozenci dle dosažených informací z rozhovorů s nejmladšími sestrami hodnotili své prožité dětství. Srovnávali, jaké měl kdo zázemí, přístup rodičů či pěstounů k dětem, společně trávený čas, interakce s pěstounskou rodinou.

Signifikantní výrazy respondentů:

Silvie 8: *Toš moc dobré to tam neměly na těch Jankovicách, tá maminka, Světa ju ráda neměla, protože oni tam pomáhaly, ještě aj peníze jim platily, oni je prý aj okrádali, co si povydělávaly. Tak se tá maminka vyznamenala, táto nevlastní, do dneška jí prý dluží tolik peněz a ještě jí nevrátili ani korunu.*

Jonáš 7: *No podle toho, co vykládaly, asi nic moc. Měly děti, to chování tam bylo také nic moc, musely moc dělat. Všechny peníze, co potom odešly, tak jak domov dával děckám, když odcházely, nějaké ty peníze, tak oni nedostaly nic.*

Patrik 5: *...bylo nás šest a měli jsme to lepší, než ty dvě, co byly v pěstounské péči. Potom jsem se dozvěděl, že dobří ti pěstouni nebyli.*

Miriam 4: *Tak já nevím, podle toho, co jsem slyšela, tak vlastně my jsme se měli rozhodně líp v domově, ony s pěstouny nevycházely, oni byli takoví dost přísní. Občas padla i nějaká ta facka a museli dost tvrdě pracovat na statku nebo něco takového. Prostě myslím si, že ony neměly to dětství takové, jako my.*

Žofie 4: *Ve srovnání s námi můžu říct, co mě říkaly Světa s Romčou, tak bych žít nechtěla. Oni byly bité za každou kravinu, dělaly tam na nějakých statkách. Nevlastní matka je okrádla na penězích, to je teda do nebe volající, co oni dokážou, ti pěstouni.*

Kategorie Cesta k seberealizaci

Subkategorie: Zrání

Příslušné kódy pro vznik dané kategorie: životní plány, vzdělání, osamostatnění se, nezám, připravenost na život, nejistota, ztráta jistoty.

Všichni sourozenci odcházeli z institucionální péče v době zletilosti, tedy ve svých 18 letech. Byť v dětském domově strávili od 5 – 13 let a 4 ze 6 zletilých se vrátilo zpět do původní rodiny, vyzařují životní spokojeností. Vstoupili do světa dospělých, aniž by je podporovala biologická rodina, ta vykazovala dlouhodobě dysfunkční prostředí. Do jednoho roku našli Jonáš a Miriam trvalý vztah a následovali své partnery. Dlouhodobě tedy zůstal

s rodiči obývat domek v jednom podlaží jen Patrik, který byl schopen s rodiči žít až do jejich smrti. Taktéž dodnes žije sám, bez partnerky. Někteří sourozenci shodně vypovídají, že po opuštění dětského domova byly začátky samostatnosti těžké, ale vše zvládli se ctí. Jako hlavní důvod uvádí ztrátu jistoty, kdy se museli začít starat sami o sebe. U rodičů měli pouze bytové zázemí a to ještě v nevyhovujících podmínkách.

Signifikantní výrazy respondentů:

Martina 23: *Mám hodného manžela, že mám práci, a tu rodinu kolem sebe, sourozence a ten domek, no (smích)*

Martina 45: *Jó, dali mně víc, než moji vlastní rodiče.*

Martina 46: *Vyučila jsem se, naučila jsem se veškeré tyto domácí práce a také tyto potřebné věci.*

Martina 47: *Ano, nechali mě vyučit, aby ze mě něco bylo, nikdy by asi u mě, když některá děcka kradla tak... Prostě někdy jsem byla podezřívána i já, ale nikdy jsem nic takového neudělala. To se mně líbilo, že mě prostě vzali...*

Martina 57: *Takže nejcennější zkušenost je asi to vyučení, internát.*

Silvie 11: *Že jsem se v 18 letech, jak jsme odešli z domova, osamostatnila a to je důležité.*

Silvie 18: *Co bylo velice na výběr, vůbec nic v tu dobu. Byli jsme rádi, že jsme každý měli aspoň nějaký učební obor. Sice obyčejný, ale su ráda, že su vyučená.*

Jonáš 10: *Tak nejtěžší to bylo, když odešel člověk z domova a snažil se zařadit do společnosti. Bylo to všechno neznámý, to byl takový ten nejtěžší začátek.*

Jonáš 11: *No tak určitě, každý, kdo chce, tak to zvládne, musí chtít. Záleží, koho potká a jaká má ...no, dochází mně slova...(smích)*

Jonáš 15: *...Nemám žádné takové věci, možná se vrátit do školy, ale možná.*

Miriam 9: *Tak se vzděláním, tam jsem se snažila dosáhnout maxima, jaké šlo...*

Žofie 10: *Každý má, co má. Někdo je chytrý a má na to, někdo zase ne. Dodělat už si nic nechcu.*

Žofie 14: *Tvrdá realita. Člověk odešel z domova a teď musel svýma vlastníma nohama si stoupnout na zem.*

Subkategorie: Obyčejná přání

Příslušné kódy pro vznik dané kategorie: touha, touha po rodičovství, touha po rodině, peníze, nebýt naivní, životní úspěch, fungování rodiny, stabilita, jistota, návrat do domova.

Většina přání se dotýká rodiny a jejího fungování, v případě Martiny je to pak touha po rodičovství v mladším věku a u Silvy přání vychází z nevyřešeného osobního problému a finanční krize rodiny. Žofie své první přání vyslovuje s nadsázkou, teprve to druhé myslí zcela vážně a je směřováno k rodině.

Signifikantní výrazy respondentů:

Martina 38: *Tak určitě ty děti.*

Martina 39: *Tak prostě by ty děti asi byly, no.*

Martina 40: *Tak dvě.*

Silvie 19: *Nebýt dobrák a nepoščávat peníze.*

Silvie 20: *Mět moc peněz, v kartách mně to vychází.*

Jonáš 16: *Co bych si přál, to je těžký. Hlavně aby mi podnikání šlo dobře, aby platili všichni tak, jak mají a s rodinou, abych byl v kontaktu. Aby vše fungovalo bez nějakých rozpor, to si člověk opravdu může přát stoprocentně.*

Patrik 13: *Asi zas to, aby ožili ti rodiče...*

Patrik 14: *Založit rodinu.*

Miriám 10: *Možná to, abychom žili jako rodina a nebyli v různých zařízeních, tedy abychom byli všichni pohromadě.*

Miriám 11: *Aby v mém osobním životě bylo vše tak, jako je nyní, prostě partnerský vztah i vztah se svými dětmi, aby to vše tak zůstalo i nadále. Funguje to perfektně.*

Žofie 11: *Zpátky do dětského domova. (smích) Tam jsem měla svatý klid a nemusela se o nic starat. Tam se starali o mě. Někdy si kolikrát říkám, vrátila bych se hned zpátky. Kdybych byla jako dcera (15 let), tak jo. Vezmu to normálně zpátky.*

Žofie 12: *Ne, nejvíc si přeju, aby dcera nějakou tu školu dobrou si vybrala.*

Kategorie Pálení mostů minulosti

Subkategorie: Pohled zpátky

Príslušné kódy pro vznik dané kategorie: Vzpomínky, ohrožené dětství, trápení, týraní, odebrání dětí, východisko z nouze, alkoholismus rodičů, ponaučení, ztráta rodičů, smutek, návrat k jistotám, násilí rodičů, zklamání, uzavřená minulost, zanedbání, výlet k babičce.

Nejstarší Martina má nejvíce vzpomínek do minulosti, jak negativních, tak pozitivních. Silvie vzhledem k minulosti má jen negativní vzpomínky a mladší sourozenci ve většině případů mají minulost uzavřenu a nechtějí se vracet ve vzpomínkách zpět nebo jen velmi mlhavě.

Signifikantní výrazy respondentů:

Martina 24: *Asi to dětství.*

Martina 25: *To byly muka, možná víš, že jsme prožívali úplně neskutečné věci.*

Martina 49: *Celkově pěknou vzpomínku na dětství...Jednu mám, když jsme jeli do Jeseníků k babičce.*

Martina 50: *...ještě s našima, to jsem byla jenom já. Silva byla ještě malá a to se mně líbilo, že se mně věnovali – babička, mamka, otec, děda. Chodili se mnou na vycházky, chodili jsme do kina nebo podívat se někde nebo tak.*

Martina 52: *...máti nás vyhnala do já nevím, kolik mohlo být stupňů, mínus 15, my jsme byli jenom v krátkých rukávech a to nejmenší jme měla v peřince na rukách.*

Martina 53: *Ano, to řekli proto, že nejsme jejich a mě nic jiného nenapadlo, než jít k tetě, která bývala kousek od nás. Tak jsem tam zaklepala a říkám, jestli můžeme u nich jednu noc přespat.*

Martina 54: *Ovlivnilo mě, víš co, ten alkohol. Protože u nás se teda pilo, pili hodně a vždycky jsem si říkala, to u mě nikdy ne.*

Martina 55: *No to jako, že vůbec nepiju? Tak to teda ne ,dám si samozřejmě, ale ne do němoty.*

Silvie 21: *Já, že jsme byli na domově a byli jsme tam s tetama spokojení, to ti aspoň trochu polichotím.*

Silvie 22: To, jak nás naši bili. Já mám velice špatnou vzpomínku na dětství, to rozebírat nebudu, ale ty víš a oni to ví, naša maminka e k nám nebo aspoň ke mně pěkně nechovala. Mám to špatné dětství.

Jonáš 18: Jsou věci, které jsem už prakticky hodil za hlavu, takže se mi nic nevybaví a za druhé bych se nechtěl k tomu ani vracet.

Patrik 7: Nejtěžší si myslím bylo úmrtí rodičů, to bylo jako nejtěžší, no. Než se člověk z toho dostal.

Patrik 10: Já jsem neměl v životě nějaké těžké problémy, v práci jsem vždycky vycházel se všeckýma dobře, takže asi ta smrt rodičů.

Patrik 17: Že nás vzali do toho domova.

Miriam 7: No snad nejtěžší bylo to, když jsem se ocitla v dětském domově, tedy ten přechod z domu do domova.

Miriam 13: No tak moc se mi nelíbilo, když jsem jezdila k rodičům, když si nás čas od času brali.

Žofie 15: Že jsme dostávali.

Žofie 16: Já asi žádnou nemám.

Subkategorie: Důvody umístění do dětského domova

Příslušné kódy pro vznik dané kategorie: Rodičovské selhání, závislost, zanedbání, nevhodné podmínky, uzavřená minulost.

I po tolika letech je pro dnes již dospělé jedince důvod umístění do institucionální péče dosti ožehavým tématem. Většina se vyjadřovala dosti opatrně, Žofie vůbec. Hlavními důvody pro umístění sourozenců do dětského domova bylo – alkoholismus rodičů, zanedbávání, nevhodné podmínky, týrání. U některých jsou vzpomínky na rodiče jen těžko vybavitelné, což může být způsobeno obrannou reakcí jedince na traumatizující skutečnosti, která se nazývá vytěsnění.

Signifikantní výrazy respondentů:

Martina 58: No mě sebrali přímo ze školy, důvod jsem znala, protože naše máti dostala dopisy a ani na jeden nereagovala a tak nás sebrali.

Martina 59: *Kvůli alkoholu a nestarání o sourozence, neposílala nás do školy, nevařila nám, neuklízela, nedělala nic.*

Silvie 23: *To, že se o nás maminka nestarala, nechávala nás takto zanedbávané děcka a proto jsme se tam ocitli, jinak by jsme tam nebyli.*

Jonáš 19: *Tak já doufám, že to byly finanční problémy rodičů a jinak dál nevím, co tam bylo. Špatná docházka do školy a takovéto to...*

Patrik 18: *Že naši pili, nevěnovali se nám a jinak nevím.*

Miriam 14: *No tak to už si moc nepamatuji, ale myslím, že to bylo, jak naši vlastně žili. Zním to z vyprávění, co si tak mlhavě vybavuji, byl tam alkohol a nebyly tkm moc dobré podmínky pro bydlení.*

Žofie 17: *Radši to nechcu vědět, fakt ne, nechcu to rozvádět. Ale vím, nechci o tom mluvit.*

Subkategorie: Vztah k rodičům

Příslušné kódy pro vznik dané kategorie: Rodičovské selhání, odstup, výmluvy, zájem, fixace na rodiče, prázdnota, nenávisť, uzavřená minulost, alkoholismus rodičů.

Všichni respondenti shodně vypovídali o svých rodičích, i když otázka zněla, na co si vzpomeneš, když se řekne slovo rodiče. Ke svým rodičům se nejvíce kriticky staví dvě nejstarší sestry, které s hodně udávají mnoho negativních vzpomínek, ať už je to násilí, alkoholismus rodičů, špatná péče rodičů, absence ve škole či celkové neutěšené podmínky v rodině. Ostatní mají minulost hodně potlačenu a nechtějí si ji jakkoliv připomínat. Vzpomínky na rodiče se pro mnohé respondenty jeví jako traumatizující záležitost.

Signifikantní výrazy respondentů:

Martina 60: *Když se řekne rodiče, otec nebyl tak špatný, za námi jezdil a všechno, ale naše máti, tam se to potom zlomilo. A já jsem jí to řekla, říkám jí: „Já tě mám ráda, ale já to беру trochu jinak“. Já jsem si u ní nechávala trochu odstup, já jsem se tiskla trochu na ty v domově. Chápeš, ona za námi ani nejezdila, vždycky se vymluvila, že buď je nemocná, nebo něco. Otec, ten ať byl takový nebo makový, ten vždycky dojel, ale máti ne.*

Martina 61: *No tak to jsem tam jezdila, díky tomu otcovi. Kdyby tam nebyl, tak asi ne.*

Silvie 15: *Maminka nic moc a otce jsem měla nejvíc přilnutého, maminku jsem ráda neměla za to, co nám všechno dělala a nemám ju ráda, ani co teď umřela, myslím třetím rokem. Však jsem také říkala naší Martině, že tolik děcek si nadělala a nevychovala ani jedno.*

Jonáš 20: *Tak nenávidt to ve mně určitě nevyvolává, ale rodiče byli prostě takoví, jací byli. Nikdo z nás by to asi nezměnil, to byla taková doba.*

Patrik 19: *To jsou takové psychologické otázky, já nevím.*

Patrik 20: *Já nevím, teď su vedle, já nevím.*

Patrik 13: *...byl jsem na ně hodně fixovaný.*

Miriam 15: *No právě ty společné chvíle u nich, kdy byly pod vlivem alkoholu.*

Žofie 18: *Já vím, že to byli matka a otec a to je všechno. Já prakticky jsem rodiče viděla jenom v prázdniny*

Kategorie Životní jistoty

Subkategorie: Role dospělých

Příslušné kódy pro vznik dané kategorie: partnerská spokojenost, láska, nenaplněné rodičovství, pracovní nepohoda, nekolegiálnost, přání, vize, touha po rodičovství, partnerská pomoc, zklamání, partnerský konflikt, partnerská krize, náhradní forma, náhrada, rodinná ztráta, dluhy, nesoulad, životní spokojenost, ambivalence, nesamostatnost, nedůvěra, pomoc přátel, spolehlivost, známkování, finanční zabezpečení, partnerská shoda, frustrace

V této kategorii vypovídali respondenti velmi otevřeně a s láskou, neboť se dotýká přítomnosti a jejich rodin. Mohli sdělit, že žijí většinou velmi spokojený rodinný život, výjimku tvoří pouze Patrik, který žije stále sám a poté Silvie, u které všichni doufají, že narození dalšího dítěte zklidní jejich rodinnou situaci.

Signifikantní výrazy respondentů:

Martina 27: *Tak teď je skvělý. Líbí se mi tu, su spokojená, mám tu vše, co potřebuju.*

Martina 28: *Tak toho mám ráda, tam se nic nemění, já bych si ho vzala i podruhé.*

Martina 29: *Po 25 letech... (smích)*

Martina 30: *Tak to zaměstnání je docela problém, protože je těžký a jsou tam takoví, kteří tě, jak to říct. Tedy kteří se vytahují a ponižují, moc se mi tam nelíbí, no.*

Martina 33: *Ted' jsem tady, ale spokojená nejsu tam v žádném případě.*

Martina 34: *Ano chcu jít tady do 5M, já ted' nevím, jak se to jmenuje, po Novém roce se tam chcu jít podívat.*

Martina 35: *No, ale nebudu už tam konečně dělat ty noční, protože ty mě tam prostě nedělají dobře. A oni tě tady nutí je dělat.*

Martina 37: *Tak naplněný není, nemáme ty děti.*

Martina 38: *Tak určitě ty děti.*

Martina 39: *Prostě by asi byly.*

Martina 40: *Tak dvě.*

Martina 42: *Ztroskotalo to na tom, že p. ředitelka z domova nám to tehdy vymluvila.*

Martina 43: *No zprvu mě to hodně zamrzelo, ale musela jsem si zvyknout.*

Martina 62: *Manžel mi pomáhá řešit problémy.*

Martina 63: *To je dobře, když mám nějaký problém, tak se mi to snaží vysvětlit.*

Martina 64: *Tak manžel říká, že by mě nevyměnil...*

Martina 65: *Dělám takovou chůvu sestře Silvě.*

Silvie 12: *Tady v této rodině považuju nejtěžší období, nemám to tady jednoduché.*

Silvie 13: *Ano, manžel a starší dcera se do toho nemají vztahově vůbec rádi, nemá rád ani mě ani tu patnáctiletou. Má rád jenom tu šestiletou, ale to je fakt pravda, ne že bych lhala, protože on, když něco, vezme do města jen tu mladší a tu starší ne, dělá takové rozdíly, no.*

Silvie 14: *No ted'ka je to pro mě opravdu těžké, ted' s tou kamarádkou ty peníze pořešit, to jsou nejhorší pasti. Ale já se z toho nějak dostanu, bude to trvat, ale musím.*

Silvie 15: *Tak ten náš malý Jeník, ten také mně tady chybí, dneska idu za ním a hřbitov, tak to mě, to už je taky rána do srdce, takové děcko.*

Silvie 16: *Můj partnerský život je špatný, velice špatný, protože říkám, že bude sekat latinu na chvíli a pak udeří podle mě znovu. To je takové naslibování před těma soudama,, a on udeří za půl roku, já věřím znovu. A půjde to do starých kolejí, takovým už nevěřím ani Ň.*

Silvie 17: *Toš prozatím su spokojená, ale budu se poohlédávat po jiné práci kvůli nohám. (operace obou palců na noze)*

Silvie 25: *Toš známí, n koho e obracím, když chcu poradit nebo něco vědět, jinak si pomáhám v rámci možností sama. Co nevím a potřebuju poradit, tak jdu za známýma nebo možu jít za tebou.*

Silvie 26: *Já si myslím, že jsem spolehlivý rodič.*

Jonáš 9: *Mám auto, práci a začíná e mi dařit. Ale jinak jako, co se týče té současnosti, tak si myslím, že su spokojený, co jsem dokázal.*

Jonáš 12: *Můj současný partnerský život j pěkný. Jsme spolu už 16 let, já su podruhé ženatý, máme malou dceru, teda 12 let má, je v pubertě, potvora jedna, dává nám pokouřit. Ale jinak pěkné.*

Jonáš 13: *Vzdělání by mohlo být lepší, ale myslím, že už je pozdě, už su starý na to, abych se učil nové věci, třeba učit se německy*

Jonáš 14: *Baví mě to, takže mně to neškodí.*

Jonáš 21: *Manželka mi pomáhá.*

Jonáš 22: *Rodič, to nevím, to posoudit nemohu. Tak myslím na trojku, jako ve škole.*

Jonáš 23: *Partner tak na trojku.*

Jonáš 24: *Kamarád tak na dvojku.*

Patrik 8: *Tak že mám tu dobrou práci, nakoupil jsem ted' čtyři baráky, já nevím, ono je toho víc, jen si vzpomenout.*

Patrik 11: *Já mám všechno, žiju život jako obyčejný člověk, no. Nestrádám. Hlady neumírám, auto mám, všechno. Takové ty obyčejné věci, to všechno mám. Nic mně nechybí.*

Patrik 12: *Su spokojený, pěkné peníze si vydělám, se svým vzděláním, to bych chtěl ještě někam výš, ale jinak to stačí, takto.*

Patrik 21: *Tak musím říct, že asi bratr Jonáš. Ano. Když třeba umřela ted'ka tá mama, tak mě podržel, no. Asi jo.*

Patrik 22: *Já s každým vycházím, nejdu do konfliktu, s nikým se nehádám, já si myslím, že su oblíbený v kolektivu.*

Miriam 6: *Tak největším přínosem a darem či úspěchem bylo to, že mám svou spokojenou a šťastnou rodinu, dvě šikovné děti, které studují na středních školách a můj partnerský vztah.*

Miriam 7: *To už jsem vlastně říkala, v pohodě, partnerský život, vztah, prostě žiju bezvadným rodinným životem.*

Miriam 16: *No protože mám perfektního manžela, tak vlastně mi pomáhá partner, manžel.*

Miriam 17: *Myslím, že jako rodič jsem dobrý rodič, snažím se dětem dávat lásku a všechno, co potřebují. Jako partner, vzhledem k tomu, že jsme spolu téměř dvacet let, tak si myslím, že jako partner i jako kamarád také funguji.*

Žofie 7: *Váží si hlavně toho, že mám zdravé dítě a mám rodinu a jinak to je všechno.*

Žofie 8: *Když chlapa nemám doma. (smích) Je toho na mě moc, kolikrát. Když on není doma, musím všechno za něho vyřídit, zařídit, kolikrát je toho lítání, teď spoje, kdo mě odveze, to je na mě něco.*

Žofie 9: *Pěkný vztah mám. Já nemůžu nic říct, jsme spolu 15 let a jsem spokojená. Jako takového partnera bych asi těžko hledala, takového mladšího a nezkušeného, který by mě tahal někde po zábavách a barech, ne, já su spokojená s tím, co mám.*

Žofie 10: *Se současným zaměstnáním spokojená nejsou.*

Žofie 19: *Tak já žádné problémy nemám, ale když se něco řeší, tak je to můj přítel.*

Žofie 20: *Tak partner su dobrý, rodič se snažím být jakoby dobrý. Jsou hranice, které se jakoby musí dodržet. Kamarádka su, ale když už se to přehání, tak říkám dost. Moc zase to nepřeháním, nejsou tak hodná matka, ale mám ráda, když má respekt ze mě a nechcu ju buzerovat nebo jí něco zakazovat, prostě snažím se být polo mama a polo kamarádka. Já to jinak říct neumím. On to tak chtěl i můj partner.*

Subkategorie: Interakce – dítě a vychovatel

Příslušné kódy pro vznik dané kategorie: pozitivní vzor, správná výchova, návrat k jistotám, pochopení, důvěra.

V této části mohli respondenti volně navázat v různých otázkách na vztah se svým vychovatelem (tetou či strýcem) v dětském domově. Ve většině případů jsou jejich vzpomínky citově zabarveny. Není zde žádný negativní postoj k ústavní péči ani jeho personálu.

Signifikantní výrazy respondentů:

Martina 11: *My jsme hodně drželi pospolu, i ti vychovatelé, co nás měli.*

Martina 44: *Byli přísní, jako každý, ale někdy si uměli i hrát s těma děčkama, snažili se nám věnovat. ...jediný pan V. šel s námi ven.*

Silvie 21: *...byli jsme s tetama spokojení...*

Jonáš 17: *Když jsi nastoupila do dětskýho domova. Nebylo to tam úplně ideální, tys to tam úplně celý změnila, i ten přístup k těm děčkám, to bylo pro mě 100 a 1. Ten přístup byl úplně jiný. Je to hodně o vztazích.*

Patrik 5: *A myslím si, že i my jsme měli lepší výchovu, než ony tam.*

Žofie 3: *Já su ráda, že ty jsi tady, ano vím, že ty jsi byla moje vychovatelka...*

7.2 Výsledky axiálního kódování

V předchozí kapitole jsme prostřednictvím otevřeného kódování dané kódy opětovně pojmenovávali, seskupovali a utvářeli, kdy docházelo k hledání vztahu mezi jednotlivými kategoriemi a subkategoriemi. Tyto nové kategorie jsme vložili do tzv. paradigmatického modelu. Ten znázorňuje tabulka níže.

Vznik paradigmatického modelu prostřednictvím axiálního kódování

Příčinné podmínky	Jev	Kontext	Intervenující podmínky	Strategie jednání	Následky
Zrání	Úspěšnost zapojení sourozenců do života	Partnerské zázemí	Touha	Pálení mostů minulosti	Partnerská spokojenost
Pozitivní vzor		Finanční zabezpečení			Stabilita
Vztah k rodičům		Sourozenecké souznění	Životní jistoty		Důvěra

Tab. č. 8 Paradigmatický model

Tento model nám nabízí přemýšlet o datech systematicky a také je různými způsoby k sobě vztahovat. (Švaříček, Šed'ová et al., 2007, s. 232) Některé kategorie jsme do výše zmiňované analýzy nezařadili, jiné jsme opětovně rozčlenili, aby byl dotvořen paradigmatický model.

Do příčinných podmínek patří události, případy a dění vedoucí ke vzniku nebo výskytu určitého jevu. Jevem je základní nebo ústřední myšlenka, případ či událost, na který se soustředí soubor zvládajících nebo ovládajících jednání. Kontextem rozumíme soubor vlastností, které jevu náleží. Tedy je to soubor podmínek, za kterých jsou použity strategie jednání. Intervenující podmínky ovlivňují strategie jednání, patřící jevu. Strategie jednání jsou pak vyvinuty ke zvládnutí, ovládnutí či reagování na jev. Následky se pak mohou stát součástí podmínek při dalším jednání. (Strauss a Corbinová, 1999, s. 70)

Jev

Klíčovým konceptem, který je zároveň i hlavní výzkumnou otázkou, se stalo zjištění míry úspěšnosti zařazení sourozenců do samostatného života. Všichni sourozenci se zapojili do samostatného života velmi dobře, pět ze šesti sourozenců má svou rodinu, výjimku tvoří pouze Patrik, který zůstal dosud sám.

Příčinná podmínka

Do této části byly zařazeny pojmy – Zrání, Pozitivní vzor a Vztah k rodičům. Hlavním bodem této kategorie je jistě vztah k rodičům. Dnes již dospělí, špatné zacházení zcela vytěsnili, u mnohých je popisováno jako uzavřená minulost. Výjimku tvoří pouze druhá nejstarší sestra Silvie, která i po letech je plna nenávisti k rodičům. Zažila týrání, nezáměr rodičů, po přijetí do dětského domova byla psychologickým vyšetřením zjištěna vysoká míra deprivace a projevy tzv. syndromu vlčího dítěte, kdy nebyly uspokojovány základní životní potřeby. Největší citovou závislost na rodičích vykazuje Patrik, který s nimi žil v rodinném domku až do jejich smrti. Důležitou oblastí v dětském domově a poté i po jeho opuštění bylo nalezení pozitivního vzoru. Nejstarší Martina našla svůj identifikační vzor ve vychovateli, za kterého se posléze i provdala, Jonáš viděl svůj vzor také ve vychovateli, kterou byl schopen respektovat i přes svůj pubertální věk. Nejmladší Žaneta i Patrik měli silný až nekritický vztah k rodičům. Období zrání bylo těžkým obdobím pro každého ze sourozenců, opouštěli dětský domov, kde měli veškeré zajištění a museli se začít starat o svůj další

život. Období hledání životního partnera i následná změna bydliště, byla další pozitivní událostí v období rané dospělosti.

Kontext

Kontextem byly označeny pojmy Partnerské zázemí, Finanční zabezpečení a Sourozenecké souznění. V celém dalším sociálním vývoji bylo pro většinu sourozenců důležité nalezení životního partnera pro sdílení běžných starostí, ale také pro založení funkční rodiny, kterou dosud nepoznali. Dalším důležitým bodem se stala finanční nezávislost a vlastní příjem. Všichni sourozenci do jednoho měsíce po opuštění dětského domova byli pracovně zařazeni. Protože část dětství strávili v dětském domově, byla pro ně samozřejmostí i další sourozenecká podpora. Po léta udržují mezi sebou vzájemný kontakt, našli i dvě nejmladší sestry, které byly umístěny do pěstounské péče. Nejsilnější pouto však k sobě má šest sourozenců, kteří spolu vyrůstali.

Intervenující podmínky

K intervenujícím podmínkám jsme zařadili Touhu a Životní jistoty. Každý ze sourozenců toužil po obyčejném životě, po rodině a spokojenosti. Všichni se shodli, že je pro ně důležitá životní spokojenost, na které se musí neustále pracovat.

Strategie jednání

Strategií jsme označili kategorii Pálení mostů minulosti, kdy se sourozenci, každý po svém, museli vyrovnat se svou minulostí, s odebráním z rodiny, se smutkem, nedůvěrou a hlavně rodičovským selháním. Teprve v rané dospělosti mnozí pochopili souvislosti a začali svůj další partnerský život žít odlišně od původní biologické rodiny. Začali si budovat své zázemí.

Následky

Následky můžeme označit konečné výsledky strategií, které jsou vyvolány jevem. Do této kategorie jsme zařadili Partnerskou spokojenost, Stabilita a Důvěru.

Čtyři ze šesti sourozenců vykazují velkou spokojenost v partnerském soužití, kdy je jim partner oporou. Patrik žije singles, ale přesto vyzařuje spokojeností. Silvii i její rodinu před dvěma lety postihla velká životní ztráta v podobě tragického úmrtí syna. Bojuje nyní s osamocením, partnerskou krizí a novým těhotenstvím. K životním jistotám všichni zařadili svou nejbližší rodinu, děti, práci, domek, který si zrekonstruovali vlastními silami

a přátele. Poslední kategorií je důvěra, kterou si budují v rámci partnerství i bližších rodinných vztahů. Většina má ještě velké plány do budoucna, vyzařuje z nich velká životní spokojenost.

7.3 Výsledky selektivního kódování

Základním prvkem pro selektivní kódování se stává kódování axiální, kdy se formují nové vztahy mezi jednotlivými kategoriemi. Během selektivního kódování jsou vyhledávána hlavní témata a kategorie, která se stanou základem nové teorie. Poté vznikají další sítě konceptů a propojení, jejichž těžiště se nachází v nově vzniklých kategoriích. (Hendl, 2012, s. 251)

Jde tedy o proces, kdy se vybere jedna centrální kategorie, která je pak systematicky uváděna do vztahu k ostatním kategoriím. Tyto vztahy se dále ověřují. Prvním krokem je podrobně vyložit kostru příběhu. (Strauss a Corbinová, 1999, s. 87)

Jako centrální kategorií jsme označili Úspěšnost zapojení sourozenců do života.

Všichni sourozenci prošli institucionální péčí v délce pěti až třinácti let. Jejich dlouhodobý pobyt v nefunkční rodině, alkoholismus rodičů, týrání, závažné zanedbání péče a následné odebrání od rodiny bylo pro děti traumatem. Vysoké školní absence, nedostatečná péče a trestání dětí vyústilo k umístění dětí do dětského domova. Adaptaci na nové prostředí nesli těžce zejména nejmladší sourozenci. Psychologickým vyšetřením byla u všech dětí prokázána sociální a hlavně citová deprivace s celkovým zanedbáním ve všech oblastech. Nejmenší poznamenání rodinným prostředím vykazovala pouze Miriam. Zdravotní obtíže si s sebou nesly Martina a Žofie, které procházely léčbou pro enurézu. Silvie, ta byla vedena v péči psychiatra pro neurózu a vysokou sociální deprivaci.

Na prázdninové a víkendové pobyty jezdily všechny děti k rodičům, výjimku tvořila Silvie, která byla nejvíce týrána. Ta na rodiče zanevřela a její nenávist trvá dodnes.

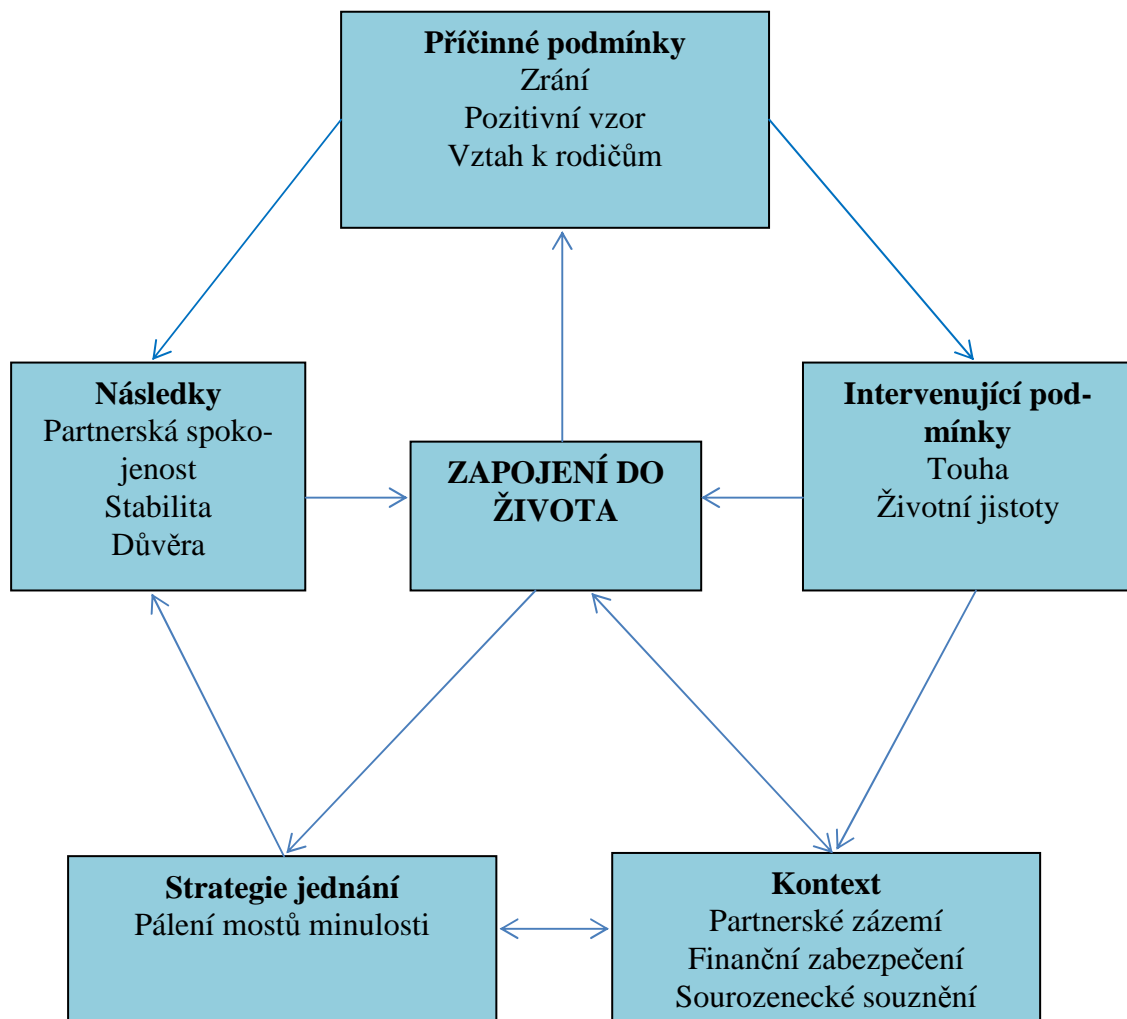
Martina, Silvie, Jonáš, Patrik a Žofie vykazovaly sníženou intelektovou úroveň a z tohoto důvodu navštěvovali zvláštní školu, pouze Miriam a Martina se vzdělávaly na základní škole. Střední odborné vzdělávání absolvovali všichni s dobrým prospěchem a zakončili je výučním listem.

V době zletilosti či po ukončení profesního vzdělávání odešli Jonáš, Patrik, Miriam a Žaneta zpět do původní biologické rodiny, i když byla stále nefunkční. Martina se ihned po od-

chodu z dětského domova provdala za svého vychovatele. Všichni do jednoho měsíce si našli zaměstnání, Silvie pracovala v nemocnici a bydlela na ubytovně. Do jednoho roku se provdala Miriam a následovala svého manžela. Jonáš se také oženil a přestěhoval ke své ženě. Nejdéle hledaly partnerský vztah Silvie a Žofie. Dnes žijí Martina, Silvie, Miriam a Jonáš ve svazku manželském, Žofie v nesezdaném soužití. Patrik zůstal bydlet s rodiči až do jejich smrti, dosud žije singles. Děti se narodily všem sourozencům, kromě Patrika. Většina dětí našich respondentů je již v pubertálním věku a jejich školní prospěch je velmi dobrý. Výjimku tvoří Silvie, která přišla tragickou událostí před dvěma lety o syna a nyní je opětovně gravidní. Sourozenci žijí na vesnici poblíž větších měst a ve svépomocí opravených rodinných domcích. Pouze u Silvie je finanční zabezpečení problematičtější, domek by potřeboval rozsáhlejší rekonstrukci.

Všichni jsou pracovně zařazeni a vesměs vykazují osobní a hlavně partnerskou spokojenost. Výjimku tvoří pouze Silvie, kdy po úmrtí syna prožila posttraumatický stres a dodnes v celé rodině pracují na zlepšení vztahů. Sourozenci jsou ve vzájemném kontaktu, ať už telefonickém, či osobním, s různou intenzitou. Navzájem si pomáhají, někdy jezdí na společnou dovolenou, zejména Patrik a Martina. Pomoc sestře Silvii nabízí nejvíce nejstarší sestra Martina, která zůstala bezdětná ze zdravotních důvodů.

7.4 Vztahy mezi kategoriemi

Obr. 1 Vzájemné ovlivňování jednotlivých kategorií

Ústředním tématem je zapojení sourozenců do života. Soubor podmínek pro zrání, pozitivní vzor a vztah k rodičům je podmíněn následným jednáním, což v našem modelu vystihuje partnerská spokojenost, stabilita a důvěra. Proces příčinných podmínek navazuje na úroveň intervenujících podmínek (touha, životní jistoty). Po splnění kategorií následku a intervenujících podmínek dochází k aktivnímu zapojení do života. V neposlední řadě je proces do života ovlivněn strategií jednání (pálení mostů minulosti) a kontextem (partnerské zázemí, finanční zabezpečení, sourozenecké souznění), které se vzájemně ovlivňují.

7.5 Shrnutí výsledků výzkumu

Hlavní výzkumná otázka zní: **Jak se úspěšně zapojili do samostatného života sourozenci, kteří prošli ústavní výchovou?**

Z předchozího kódování jasně vyplývá, že všichni sourozenci, přestože odešli z dětského domova ve svých osmnácti letech, se do samostatného života zapojili velmi dobře. I když v dětském domově měly děti danou sociální i ekonomickou jistotu, přesto do jednoho měsíce si našly zaměstnání, tři z nich v oboru vyučení. Čtyři ze šesti sourozenců odcházeli do původní rodiny, která měla po léta velmi nízký socioekonomický status. Zažily zde týrání, zanedbávání a nezájem. Přesto tito čtyři sourozenci měli k rodičům hezký vztah, nevinili je ze skutečnosti, že museli dětství trávit v dětském domově. Pouze Silvie, která byla neúměrně trestána a Martina, která jako nejstarší se starala v rámci svých možností o své sourozence a mnohdy zachraňovala vypjaté situace, se do biologické rodiny nevrátily. Silvie, plná nenávisti k rodičům, která přetrvává dodnes, si odnesla pokřivený náhled na život, nedůvěru v lidské dobro a psychické obtíže. Ty se znásobily úmrtím jejich jediného syna. Nyní se připravují na příchod nového potomka do rodiny, který by měl nahradit jejich velkou životní ztrátu.

Nejstarší Martina si našla mužský pozitivní vzor ve svém vychovateli v dětském domově a za toho se také zanedlouho po opuštění dětského domova provdala. Spokojený, i když bezdětný manželský život trvá již 25 let. Miriam se vdala do jednoho roku po opuštění dětského domova, žije naplněným a bohatým životem, který trvá téměř 20 let, má 2 děti. Jonáš je se svým životem taktéž spokojen, v druhém manželství žije šestnáct let a má 3 děti. Patrik žije plnohodnotným životem, i když je singles. Jediným přáním je nalezení životní partnerky.

Nyní budeme zmiňovat výzkum, který provedlo v roce 2007 Ministerstvo vnitra ČR týkající se hodnocení péče o ohrožené děti. Tento výzkum a jeho analýza mapovaly osudy dětí, které v letech 1995 – 2004 opouštěly ústavní péči. Mimo jiné je zde zmiňováno, že průměrná délka pobytu v dětských domovech je 14,5%, v našem případě je to 8,5%. Alarmující bylo číslo 56% svěřenců v ústavní péči, kteří se dopustili trestné činnosti a z toho 91% se dopustilo trestné činnosti po odchodu z dětského domova. (Ministerstvo vnitra, ČR ©2007, s. 5)

Toto v našem případě nebylo potvrzeno u žádného respondenta ani nebyly potvrzeny žádné negativní společenské jevy.

Velkou nevýhodou byla ve srovnání s posledními lety, absence psychologa v dětském domově. Ten dnes ve velké míře pomáhá zmírňovat psychickou a sociální deprivaci. Tímto mohla být nastavena vyšší resilience vůči nepřízni osudu.

V praktické části je v tabulkách znázorněna životní dráha sourozenců, která je rozčleněna na několik období. Její hlavní zaměření bylo na partnerské soužití, vstup do manželství, narození dětí, pracovní zařazení a další neméně důležité životní změny. V osmdesátých i na počátku devadesátých let stále do popředí vstupovaly klasické rodinné dráhy s raným vstupem do manželství a následným rodičovstvím. Toto se potvrdilo v případě Martiny, Miriam i Jonáše. Sociální a existenční problémy v současné době vykazuje jen Silvie, kde pracovnice OSPOD pracují na úpravě vztahů v rodině.

Partnerské vztahy téměř všech sourozenců vykazují stabilitu. Jonáš uzavřel sňatek dvakrát a Silvie po úmrtí syna má problémy i v partnerské oblasti. V mezilidských vztazích vykazovali Silvie, Žofie a Patrik nesmělost, někdy obavu z neznáma, Silvie a Žofie pak reagovaly mnohdy agresí na neznámé situace. Dnes má každý spoustu lidí kolem sebe, na které se může obrátit v případě nouze.

DVO 1: Jaké byly vztahy mezi sourozenci v době umístění do dětského domova a poté v samostatném životě?

Sourozenci po příchodu do dětského domova se adaptovali velmi rychle, jejich vzájemný vztah byl laděn pozitivně. Sestra Silvie již v domově rok žila, na sourozence se těšila. Všechny děti byly ze strany rodičů vystaveny zanedbávání i nezájmu, o to více byly oporou jeden druhému. Po zjištění, že existují někde v pěstounské péči ještě další dvě sestry, vyvinula nejstarší Martina největší iniciativu v hledání sourozenců. Touha po poznání, posléze nalezení dalších rodinných příslušníků u většiny sourozenců vyvolala radostné pocity. Pouze Žofie sděluje, že jí další sestry nechybí a že si k nim po celou dobu nevytvořila žádný citový vztah. V současnosti žije nejmladší sestra v zahraničí a tudíž je kontakt s ní veden pouze přes sociální síť. Styčným bodem všech vzájemných setkání je nejstarší sestra Martina, v jejím rodinném domku se sourozenci setkávají či domlouvají další společné aktivity v podobě výletů či dovolených. Nikdy však nedochází ke společnému setkání všech, vyhovuje jim potkávat se jednotlivě. Sestře Silvii pomáhá Martina s výchovou dětí zejména

v posledních 2 letech, kdy tragická událost destabilizovala rodinu Silvie. Od společných setkání se distancuje jen Miriam, která se setkává nejvíce s bratrem Patrikem, se kterým sdílela již od dětství dobré i to zlé. Dnes již dospělí jedinci se mnohdy setkávají i se svými rodinami, řeší vzájemné problémy a snaží se pomoci jeden druhému. I přes negativní zkušenosti získané v původní rodině dnes žijí sourozenci plnohodnotným životem a řádně vychovávají své děti.

DVO 2: Jak sourozenci interpretují samostatný život, jeho úskalí i pozitivní události?

Všichni sourozenci shodně vypověděli, že vstup do samostatného života byl obtížný, avšak proveditelný. Odcházel ve věku osmnácti let po ukončení profesní přípravy. S důsledky sociální deprivace se vyrovnávali dlouhý čas, s nezájmem a alkoholismem svých rodičů – až do jejich smrti. Přesto se čtyři sourozenci vraceli zpět do původní rodiny, která byla stále nefunkční, omlouvali chování svých rodičů. Silvie a Žofie vykazovaly sociální nezralost i citovou plochost, což se projevovalo zejména v afektivních odpovědích na zátěžové situace. Dlouho hledaly hluboký vztah, než konečně byly připraveny na velkou životní změnu.

Všichni velmi rychle získali zaměstnání, tři sourozenci do jednoho roku vstoupili do manželství a následovali své životní partnery. Jako významnou a pozitivní událost shodně uvádí osamostatnění se, následné nalezení životního partnera, založení rodiny a rekonstrukci bydlení.

DVO 3: Jak se sourozenci vyrovnali s minulostí, kdo jim byl nejvíce nápomocen a jak zvládli roli dospělých.

Děti přišly do dětského domova z nestabilní rodiny, kde hlavní roli hrála závislost na alkoholu. Od toho se odvíjela další negativa – trestání, nezájem, záškoláctví, nevyhovující bytové podmínky a také zdravotní problémy dětí. Prožily náročné životní situace, přesto si své rodiče po celou dobu idealizovaly, výjimku tvořila Silvie a Martina. S rodinou ani po umístění dětí do dětského domova nikdo nepracoval, do nevhodného prostředí se děti nadále vracely na prázdninové pobyty. Celkově se jeví, že svou minulost až na Silvii všichni sourozenci vytěsnili, hovoří o ní velmi zdrženlivě anebo udávají, že si další okolnosti nepamatují. Shodují se pouze na tom, že rodiče nadměrně požívali alkoholické nápoje, což mohlo vést k další destabilizaci rodiny. Svou minulost berou jako uzavřenou záležitost, která nestojí za to, aby se opětovně otevírala. Na dětský domov vzpomínají s nostalgií jako

na místo, kde cítili pocit bezpečí a bylo jim dobře. Dva sourozenci popisují vychovatele jako svůj vzor.

Největší pomoci se dostává sourozencům od jejich partnerů, kde získávají podporu i pomoc při řešení běžných i náročných životních situací. Výjimku tvoří Patrik, který žije doposud sám a také Silvie, která prožívá těžké životní období. Oba udávají, že pomoci se jim dostává od jejich nejbližších kamarádů či dalších sourozenců. Se svými partnery jsou Martina, Miriam, Jonáš a Žofie velmi spokojeni, udávají, že by už žádnou změnu nechtěli. Patrik naopak udává, že je na cestě hledání životní partnerky a Silvie prožívá životní krizi, kdy s partnerem dosud nemohou obnovit vztah ani partnerský či rodičovský.

Rodičovskou roli zvládli velmi dobře Jonáš, Miriam, Silvie a Žofie. Cítí se být dobrými rodiči, jejich děti vykazují dobré studijní výsledky. Ve většině případů se velmi otevřeně rozhovořili o svých dětech, z odpovědí byla cítit radost i štěstí zároveň. K tomuto bodu se nemohli vyjádřit Patrik a Martina, jelikož nejsou rodiči.

Pracovní spokojenost vykazují Jonáš, Patrik a Silvie, naopak Martina a Miriam očekávají změnu pracovní pozice a jsou ve fázi očekávání, Žofie již nastoupila do nového zaměstnání a je spokojena.

ZÁVĚR

V teoretické části jsme popsali teoretická východiska a poté navázali na historii a současnost kolektivní péče i potřebu transformačních změn České republiky. Další část byla věnována formám náhradní výchovy a teoretickou část ukončuje systém náhradní péče v zahraničí v komparaci s Českou republikou. Následuje shrnutí celé teoretické části.

Praktická část je věnována samotnému výzkumu, kdy byl zvolen výzkumný soubor, cíl a metody výzkumu. Za pomoci kvalitativního přístupu jsme se snažili podrobně popsat jev, který jsme zkoumali.

Cílem bakalářské práce bylo zjistit míru úspěšnosti zařazení sourozenců do samostatného života a sledování jejich životní dráhy. Tito sourozenci prošli dlouhodobou institucionální péčí, museli zpracovat svoji osobní historii, aby mohli začít ve velkém světě sami. Museli se naučit zvládat stresové situace, budovat si pozitivní identitu za pomoci posilování sebevědomí a také zapracovat na budoucnosti, aby každý z nich měl perspektivu a správný směr v samostatném životě. Škoda jen, že po dobu pobytu dětí v dětském domově nebylo s rodiči pracováno, rodina nebyla sanována ani doprovázena. Rodiče nebyli nijak motivováni, aby změnili rodinnou situaci.

Čtyři děti se vracely zpět do nefunkční rodiny ve svých osmnácti letech. Největší závislost na rodičích vykazoval Patrik a Žofie, kteří také žili s rodiči až do jejich smrti. O vstupu do samostatného života vypovídají všichni shodně, že byl obtížný zejména v oblasti struktury času a pracovních návyků. V rámci společenského uplatnění získali všichni střední odborné vzdělání a do měsíce po odchodu z dětského domova získali zaměstnání. Tři ze sourozenců do roka vstoupili do manželství s brzkým narozením dětí a následováním partnera do jeho bydliště.

Proces vyrovnání se s minulostí byl složitou cestou, ale dnes, s velkým odstupem času lze říci, že ji všichni zvládli dobře. Snad u Silvie je situace i po letech stále složitější i s poukázáním na negativní životní událost, kde úmrtí syna způsobilo destabilizaci celé rodiny.

Z tohoto důvodu zde nelze hovořit o životní spokojenosti, oproti ostatním sourozencům, kteří zcela otevřeně popisují partnerskou i rodičovskou spokojenost. Svou budoucnost vidí ve svých dětech, hovoří o partnerské podpoře, pomoci i stabilitě rodiny.

Za téměř 30 let praxe jsem zažila desítky rozmanitých příběhů, jejichž děj se na čas v domově zastavil. A my pedagogičtí pracovníci si hrajeme na „moderátory“, kteří předpovídají, jak se může příběh dítěte vyvíjet dál. Jsou to vždy těžká a hlavně závažná rozhodnutí, která většinou dále ovlivňují další životní dráhu samotného jedince.

Nevýhodu ústavní výchovy spatřuji hlavně v tom, že děti nejsou ještě stále k reálnému životu příliš dobře vybaveny, osamostatňují se v příliš časném věku. Úspěšnost vstupujících do života je na těžkých vahách- zvládnutí velkého množství volnosti, životních nástrah i každodenních běžných povinností.

O to větší mám radost, když si přijdou pro radu, či ukázat své děti nebo jen tak si popovídat. To jsou neocenitelné chvíle, kdy jsem přesvědčena, že tato práce má smysl, že tyto děti mají budoucnost a že pro zlomek dětí se najde rodina, která zastoupí tu původní biologickou. Je to víra, že děti mohou žít šťastný a plnohodnotný život.

Když si prohlížím fotografie dětí, se kterými jsem denně prožívala to dobré i zlé, ta křehká stvoření, která opouštěla brány domova a vstupovala do „velkého světa“, denně si kladu otázku, zda bylo uděláno vše, aby byl jejich život plnohodnotný a mohli se radovat z každodenních dílčích úspěchů. A po neúspěchu, aby se dovedli opět znova narovnat a jít.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ALDORTOVÁ, Naomi, 2010. *Vychováváme děti a rosteme s nimi*. Praha: Práh. ISBN: 978-80-7252-287-3.
- [2] BAKOŠOVÁ, Zlatica, 2008. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. Vyd 3. FFUK Bratislava: public promotion, Mgr. Štefan BERDIS. ISBN 978-80-969944-0-3.
- [3] BARVÍKOVÁ, Jana a Jana PALONCYOVÁ, 2012. *Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc – umístování dětí, podmínky péče o děti, financování provozu*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí. ISBN 978-80-7416-100-1. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_342.pdf
- [4] BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ, 2011. *Sanace rodiny*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0031-4.
- [5] BEZ MÁMY, ©2014 Centrum pro sirotky v Mahangu. *projekty.cz* [online]. [cit. 2014-10-12]. Dostupné z: http://www.bezmamy.cz/clanky/20-centrum_pro_sirotky_v_mahangu-cs.html
- [6] EVERY CHILD. ©2014. *Scaling down. Reducing, reshaping and improving residential care around the world*. [online]. [citace 2014-10-12]. Dostupné z: <http://www.crin.org/docs/Scaling%20Down%20.pdf>
- [7] FERJENČÍK, Ján, 2000. *Úvod do metodologie psychologického výzkumu: Jak zkoumat lidskou duši*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-367-6.
- [8] GABRIEL, Zbyněk a Tomáš NOVÁK, 2008. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1788-3.
- [9] GAVORA, Peter, 2010. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-185-0.
- [10] HENDL, Jan, 2012. *Kvalitativní výzkum*. Vyd. 3. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0219-6.
- [11] HYMPL, Josef a Pavel ČECHL, 2013. *Hejno bílých vran: aneb Když opustíte děčák*. Praha: Maxdorf. ISBN 978-80-7345-371-8.
- [12] CHALOUPKOVÁ, Jana, 2009. *Rodinné a pracovní dráhy mladých: holistická perspektiva*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. ISBN 978-80-7330-169-9.

- [13] KOVAŘÍK, Jiří et. al., 2004. *Náhradní rodinná péče v praxi*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-957-7.
- [14] KRAUS, Blahoslav, 2008. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál. ISBN 978-807-3673-833.
- [15] LANGMEIER, Josef a Zdeněk MATĚJČEK, 2001. *Psychická deprivace v dětství*. Vyd. 4. Praha. Karolinum. ISBN 978-80-246-1983-5.
- [16] MATOUŠEK, Oldřich, 1999. *Ústavní péče*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON. ISBN 80-85850-76-1.
- [17] MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ, 2014. *Hodnocení ohrožené dítěte a rodiny*. 2. rozšířené vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0522-7.
- [18] MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY, ©2014. *Hodnocení systému péče o ohrožené děti*. [online]. [citace 2014-10-12]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/hodnoceni-systemu-pace-o-ohrozene-deti.aspx>
- [19] NOVÁK, O., J. PALEČEK, O. ŠMÍDOVÁ-MATOUŠKOVÁ, F. VYSKOČIL, J. ZUMAN a V. BUBLEOVÁ, 2013. *Náhradní péče o děti v Dánsku, v Anglii a Walesu, na Slovensku a v Polsku*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče Praha. ISBN 978-80-87455-15-9.
- [20] *Pěstouni mají právo na služby: Praktický průvodce pro náhradní rodinnou péči, 2007*. Praha: Rozum a cit. ISBN nevedeno.
- [21] PROCHÁZKA, Miroslav, 2012. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3470-5.
- [22] PRŮCHA, J., E. WALTEROVÁ a J. MAREŠ, 1998. *Pedagogický slovník*. 2. rozšířené a přepracované vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-252-1.
- [23] PURVIS, Karin B., David R. CROSS a Wendy L. SUNSHINE, 2013. *Dítě v nové rodině*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4535-0.
- [24] SCHILLER, Milan et al., 1971. *Péče o děti v ČSSR*. Praha. SPN. ISBN nevedeno.
- [25] SOBOTKOVÁ, Irena a Veronika OČENÁŠKOVÁ, 2013. *Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs. zkušenosti*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-3821-4.

- [26] STRAUSS, Anselm a Juliet CORBINOVÁ, 1999. *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert. ISBN 80-85834-60-X.
- [27] ŠKOVIERA, Albín, 2007. *10 Dilem náhradnej výchovy*. Bratislava: NOVÁ PRÁCA. ISBN 80-88929-81-4.
- [28] ŠKOVIERA, Albín, 2007. *Dilemata náhradní výchovy*. Praha: Portál. ISBN 978-807-3673-185.
- [29] ŠKOVIERA, Albín, 2011. *Prevýchova*. Bratislava: FICE-Národná sekcia v SR. ISBN 978-80-969-2534-6.
- [30] ŠKOVIERA, Albín, 2007. *Trendy náhradnej výchovy*. Bratislava: Petrus. ISBN 978-80-89233-32-8.
- [31] STŘEDISKO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE, ©2014. Právní úprava náhradní rodinné péče v České republice. *nahradnirodina.cz* [online]. [cit. 2014-10-12]. Dostupné z: http://www.nahradnirodina.cz/files/File/Projekty/Pravni_uprava_NRP_v_CR_2014.pdf
- [32] ŠVANCAR, Zdeněk a Jana BURIÁNOVÁ, 1988. *Speciálně-pedagogické problémy ústavní a ochranné výchovy*. Praha: SPN. ISBN neuvedeno.
- [33] ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ et. al., 2014. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN: 978-80-262-0644-6.
- [34] TRPIŠOVSKÁ, Dobromila a Marie VACÍNOVÁ, 2007. *Sociální psychologie*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského. ISBN 978-80-86723-30-3.
- [35] *Ústavní péče o děti ve světě: Výchova mimo vlastní rodinu v členských zemích FICE při UNESCO*. Sborník, 1994. Praha: FICE ČR. ISBN neuvedeno.
- [36] VÍTKOVÁ, Marie, 2004. *Integrativní speciální pedagogika*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-071-9.
- [37] VOCILKA, Miroslav, 1999. *Dětské domovy v České republice*. Praha: Aula. ISBN 80-902667-6-2.
- [38] ZEZULOVÁ, Dagmar, 2012. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0065-9.

Legislativní dokumenty

- [1] ČESKO. Úmluva o právech dítěte, Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb. [online]. [cit. 2010-03-30]. Dostupná také z <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete.pdf>
- [2] ČESKO. Zákon č. 109 ze dne 5. února. Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. In: Sbírka zákonů České republiky. 2002, částka 48, s. 2978 – 2992. Dostupný také z http://www.msmt.cz/uploads/legislativa/2002_109.pdf
- [3] ČESKO. Zákon č. 359 ze dne 9. prosince. Zákon o sociálně - právní ochraně dětí. In: Sbírka zákonů. 1999, částka 111, s. 7662 – 7681. Dostupný také z <http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?r=1999&cz=359>.
- [4] ČESKO. Vyhláška č. 438. Vyhláška, kterou se upravují podrobnosti o výkonu ústavní a ochranné výchovy. In: Sbírka zákonů. 2006, částka 142, s. 6073 – 6081. Dostupná také z http://aplikace.msmt.cz/PDF/PKsb142_06.pdf
- [5] ČESKO. Rámcová koncepce MŠMT ČR v oblasti transformace systému náhradní výchovné péče o ohrožené děti ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a pro preventivně výchovnou péči. [online] In: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, s. 2. Dostupná také z http://www.msmt.cz/uploads/Skupina_6/Odbor_61/Institucionalni_vychova/Ramcova_koncepce_institucionalni_vychova_2009.doc
- [6] ČESKO. Doporučení Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy v souvislosti se systematickými návštěvami ochránce v letech 2011 – 2012. [online] In: Veřejný ochránce práv. Dostupné také z http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/2013/Doporuzeni_MSMT_2013.pdf
- [7] ČESKO. Právní úprava náhradní rodinné péče v České republice. [online] In: Středisko náhradní rodinné péče, spolek, 2014, s. 2 - 7. Dostupná na http://www.nahradnirodina.cz/files/File/Projekty/Pravni_uprava_NRP_v_CR_2014.pdf
- [8] ČESKO. Transformace sociální péče o děti s nařízenou ústavní výchovou. [online] In: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2013, s. 5 – 7, 39. Dostupná také z

<http://trass.cz/Download.aspx?param=T2lkOmk6OTAwMTw/JSQKDT5GaWxlSWQ6aTo5MTkwPD8lJAoNPkNyYzpzOjE4NjI2MDA4NTUyMzIzMzY1NTA4MzAzMWU2YmI3YjJhZjIhNjE-zY2UzYjQ4NWVmMTIyNGE8PyUkCg0%2bVHlwZTpzOkNvbnRlbnQ8PyUkCg0%2bTWV0aG9kOnM6SW5saW5lPD8lJAoNPg%3d%3d>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

et al. a jiní

cit. Citováno

č. Číslo

vyd. Vydání

s. Strana

Sb. Sbírka zákonů

DVO Dílčí výzkumná otázka

OSPOD Oddělení sociálně právní ochrany dětí

FOD Fond ohrožených dětí

ZDVOP Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

FICE Federace dětských domovů ČR

AIDS Syndrom získaného selhání imunity

ČR Česká republika

SPOD Sociálně právní ochrana dětí

o.s. Občanské sdružení

SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK

Tabulka č. 1	Seznam respondentů a základní údaje.....	60
Tabulka č. 2	Věk respondentů a jejich dětí.....	61
Tabulka č. 3	Životní dráha – události (věk 18 – 20 let).....	62
Tabulka č. 4	Životní dráha – události (věk 21 – 30 let).....	63
Tabulka č. 5	Životní dráha – události (věk 31 – 40 let).....	64
Tabulka č. 6	Životní dráha – události (věk 41 a více let)	65
Tabulka č. 7	Otevřené kódování.....	66
Tabulka č. 8	Paradigmatický model.....	81
Obrázek č. 1	Vzájemné ovlivňování jednotlivých kategorií.....	86

SEZNAM PŘÍLOH

P I: Rešerše

P II: Slovníček pojmů

P III: Schéma polostrukturovaného rozhovoru

P IV: Přepis rozhovorů respondentů

PŘÍLOHA P I: Rešerše

[1] ALDORTOVÁ, Naomi, 2010. *Vychováváme děti a rosteme s nimi*. Praha: Práh. ISBN 978-80-7252-287-3.

Kniha respektované americké terapeutky a rodinné poradkyně představuje ucelený koncept výchovy, kde nedominuje ani rodič ani dítě a na místo manipulace je s dítětem zacházeno s úctou a respektem. Nabádá k porozumění dítěti a důvěře v jeho schopnosti.

[2] BAKOŠOVÁ, Zlatica, 2008. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. Vyd. 3. FFUK Bratislava: Stumul. ISBN 80-89236-00-6.

Kniha je rozdělena do sedmi kapitol. Autorka popisuje teoretická východiska sociální pedagogiky, dále rodinu a školu ve vztahu k sociální pedagogice, vymezuje osobnost sociálního pedagoga, jeho kompetence a uplatnění. Pro naši práci jsme se zaměřili na kapitolu pojednávající o výchově opuštěných dětí.

[3] BARVÍKOVÁ, Jana a Jana PALONCYOVÁ, 2012. *Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc – umístování dětí, podmínky péče o děti, financování provozu*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí. ISBN 978-80-7416-100-1. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_342.pdf

Je to rozsáhlý projekt, který byl uskutečněn za pomoci kvalitativních i kvantitativních výzkumných metod, jehož cílem bylo zmapovat údaje o stávající praxi a fungování zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (do roku 2012). Publikace řeší problematiku umístování dětí, podmínky a rozsah péče poskytované dětem i financování provozu.

[4] BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ, 2011. *Sanace rodiny*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0031-4.

Autorky popisují sociální práci s dysfunkčními rodinami, sanaci rodiny i jeho specifika v různých situacích, v nichž se rodiny s dětmi nacházejí. Výklad teorie je doplněn praktickými ukázkami z příběhů klientských rodin, jejichž prostřednictvím jsou osvětleny možné způsoby sociální práce s ohroženými rodinami.

[5] BEZ MÁMY, ©2014 Centrum pro sirotky v Mahangu. *projekty.cz* [online]. [cit. 2014-10-12]. Dostupné z: http://www.bezmamy.cz/clanky/20-centrum_pro_sirotky_v_mahangu-cs.html

Toto občanské sdružení bylo založeno za účelem podpory a vzdělávání dětí a zlepšení životních podmínek sirotků ve venkovských oblastech regionu Mbeya v Tanzánii.

[6] EVERY CHILD. ©2014. *Scaling down. Reducing, reshaping and improving residential care around the world.* [online]. [citace 2014-10-12]. Dostupné z: <http://www.crin.org/docs/Scaling%20Down%20.pdf>

Tato mezinárodní organizace se věnuje ohroženým dětem ve světě. Výzkumný dokument řeší problematiku rezidenční péče, výběr té formy péče, která je vhodná pro dané dítě. Ukazuje na alternativní formy péče a závěrem jsou zmíněna doporučení, jak pracovat s dětmi i po odchodu z ústavní péče.

[7] FERJENČÍK, Ján, 2000. *Úvod do metodologie psychologického výzkumu: Jak zkoumat lidskou duši.* Praha: Portál. ISBN 80-7178-367-6.

Autor představuje jednotlivé projekty psychologického výzkumu, metody získávání empirických dat a jejich interpretace. Kniha je doplněna konkrétními příklady. Ukazuje v praxi plánování výzkumné práce, zpracování dat a formulování výsledků.

[8] GABRIEL, Zbyněk a Tomáš NOVÁK, 2008. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči.* Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1788-3.

Tato publikace pojednává o problematice náhradní rodinné péče, zabývá se její historií, formami, zprostředkováním a důležitými informacemi pro budoucí rodiče. Jednotlivá témata jsou doplněna příběhy z praxe. Poslední kapitola je věnována zajímavým komentovaným osudům dětí, které vyrůstají v náhradní rodinné péči.

[9] GAVORA, Peter, 2010. *Úvod do pedagogického výzkumu.* Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-185-0.

Tato práce popisuje hlavní činnosti, které jsou důležité pro výzkum – vymezení výzkumného problému, informační přípravu výzkumu, výběr zkoumaných osob, používání výzkumných metod a vyhodnocování získaných údajů. Důležitou součástí jsou pak příklady a úlohy potřebné při výzkumu.

[10] HENDL, Jan, 2012. *Kvalitativní výzkum. Vyd. 3.* Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0219-6.

Autor ukazuje, z jakých zdrojů metody kvalitativního výzkumu vycházejí, a popisuje kvalitativní metody sběru dat, jejich kódování, vyhodnocování a interpretaci. Věnuje se také psaní zprávy o výzkumu a hodnocení jeho kvality.

[11] HYMPL, Josef a Pavel CECHL, 2013. *Hejno bílých vran: aneb Když opustíte děčák*. Praha: Maxdorf. ISBN 978-80-7345-371-8.

Je to kniha, která velmi citlivě líčí osudy deseti dětí, které opustili brány dětského domova a vykročily k samostatnosti a úspěchu. Kniha je doplněna o aktuální soupis všech neziskových organizací, které mohou těmto mladým lidem pomoci zejména v krizových situacích.

[12] CHALOUPKOVÁ, Jana, 2009. *Rodinné a pracovní dráhy mladých: holistická perspektiva*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. ISBN 978-80-7330-169-9.

Jedná se o sociologickou studii, která vznikla v rámci juniorského projektu „Proměny rodinných a pracovních drah v ČR“. Je to významná sociologická analýza sociálních procesů v české společnosti, ve které jsou rozpracovány 4 základní životní dráhy – partnerská, rodičovská, rodinná a pracovní.

[13] KOVAŘÍK, Jiří et. al., 2004. *Náhradní rodinná péče v praxi*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-957-7.

Sborník Střediska náhradní rodinné péče je určen široké veřejnosti i všem, kteří se zajímají o problematiku náhradní rodinné péče. Sborník je sepsán tak, aby byl užitečnou a praktickou pomůckou při řešení aktuálních problémů v životě náhradní rodiny. Kniha je doplněna o cenné odborné výzkumy ze sociální oblasti.

[14] KRAUS, Blahoslav, 2008. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál. ISBN 978-807-3673-833.

Tato publikace velmi přehledně dělí sociální pedagogiku na historii i současnost a to jak doma tak i v zahraničí. Z pohledu sociální pedagogiky se věnuje škole, výchovným institucím, sociálnímu prostředí i sociálně pedagogické komunikaci, odborné pomoci v různých životních situacích i multikulturní výchově.

[15] LANGMEIER, Josef a Zdeněk MATĚJČEK, 2001. *Psychická deprivace v dětství*. Vyd. 4. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1983-5.

Autoři ve své knize citují odborníky z vlastní praxe s ohroženými dětmi, zabývají se pojmem psychická deprivace u dětí v ústavní péči a v nepříznivých rodinných poměrech. Oba autoři kladli do popředí zájmy dítěte a humanistický přístup.

[16] MATOUŠEK, Oldřich, 1999. *Ústavní péče*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON. ISBN 80-85850-76-1.

Jedná se o učebnici, která podává stručný nástin historie ústavních zařízení, popis předsudků a výčet hlavních rizik a principů této péče. V naší práci jsme popsali zařízení pro pro sirotky a hendikepované děti.

[17] MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ, 2014. *Hodnocení ohrožené dítěte a rodiny*. 2 rozšířené vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0522-7.

Knihy je určena pro odborníky pracující v pomáhajících profesích, kteří se zaměřují na ohroženou rodinu. Popisuje změny podoby rodiny, jsou zde současné názory na rodičovství a partnerství, řeší problematiku norem a postupů pro plánování práce s dítětem a rodinou. Publikace se dotýká také ústavní a náhradní rodinné péče.

[18] MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY, ©2014. *Hodnocení systému péče o ohrožené děti*. [online]. [citace 2014-10-12]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/hodnoceni-systemu-pece-o-ohrozene-deti.aspx>

Tento ojedinělý výzkum mapuje systém a fungování péče o ohrožené děti vyplývající z průzkumu osudů dětí, které v letech 1995 – 2004 opustily institucionální péči.

[19] NOVÁK, O., J. PALEČEK, O. ŠMÍDOVÁ-MATOUŠKOVÁ, F. VYSKOČIL, J. ZUMAN a V. BUBLEOVÁ, 2013. *Náhradní péče o děti v Dánsku, v Anglii a Walesu, na Slovensku a v Polsku*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče Praha. ISBN 978-80-87455-15-9.

Knihy mapuje procesy deinstitucionalizace a stav náhradní, zejména pěstounské péče ve čtyřech zemích. Představuje kritickou analýzu výzkumů provedených v Dánsku, Polsku, Anglii a Walesu a na Slovensku, kde deinstitucionalizace již pokročila více než v ČR.

[20] *Pěstouni mají právo na služby: Praktický průvodce pro náhradní rodinnou péči*, 2007. Praha: Rozum a cit. ISBN neuváděno.

. Projekt s názvem „Pěstouni mají právo na služby“ vznikl pro zlepšení povědomí pěstounů o právech, nárocích, poskytovaných sociálních službách v oblasti náhradní rodinné péče.

Vede také k větší informovanosti všech, kterých se daná problematika týká, nebo se jí zabývají.

[21] PROCHÁZKA, Miroslav, 2012. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3470-5.

Tato publikace popisuje sociální pedagogiku jako studijní obor i předmět individuálního zájmu, udává komplexní pohled na minulost i současnost tohoto oboru. Kniha se zaměřuje na oblasti prostředí a výchovy, rozmanitost výchovných vlivů, problematiku současné rodiny, školy a vliv vrstevnických skupin na jedince, negativní sociální vlivy a sociální prevenci.

[22] PRŮCHA, J., E. WALTEROVÁ a J. MAREŠ, 1998. *Pedagogický slovník*. 2. rozšířené a přepracované vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-252-1.

Jde o odborný slovník, který pokrývá oblast školství, pedagogickou psychologii a sociologii výchovy a pedagogický výzkum. Obsahuje pedagogické termíny, pojmy a instituce se stručným výkladem.

[23] PURVIS, Karin B., David R. CROSS a Wendy L. SUNSHINE, 2013. *Dítě v nové rodině*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4535-0.

Kniha je zaměřena na náhradní rodinu, kde ústřední postavou je dítě. Jsou zde poskytovány praktické rady, jak se chovat k dítěti např. z problémového prostředí, z odlišné kultury či se specifickým chováním. Zajímavostí jsou konkrétní případy, na kterých jsou demonstrovány teoretické poznatky.

[24] SCHILLER, Milan et al., 1971. *Péče o děti v ČSSR*. Praha: SPN. ISBN neuvedeno.

Tato kniha objasňuje základní praktické problémy, se kterými se setkávají pracovníci zabývající se péčí o děti. Jsou zde popsány praktické rady, jak pracovat s ohroženými dětmi po roce 1968. Pracovali jsme s kapitolou týkající se historického vývoje péče o děti na našem území.

[25] SOBOTKOVÁ, Irena a Veronika OČENÁŠKOVÁ, 2013. *Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs. zkušenosti*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-3821-4.

Publikace je věnována komplexnímu pohledu na pěstounskou péči, který vychází z rozsáhlého výzkumného projektu, který mapuje význam biologické a pěstounské rodiny, proces

vyrovnávání se s osobní historií, zvládnání dospělých rolí u mnoha již dospělých osob, které si prošly pěstounskou péčí.

[26] STRAUSS, Anselm a Juliet CORBINOVÁ, 1999. *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert. ISBN 80-85834-60-X.

Kniha velmi přehlednou a srozumitelnou formou popisuje zákonitosti kvalitativního výzkumu. Stěžejní kapitolou pro naši práci byla část druhá, která se zaměřuje na proces kódování. Kniha je doprovázena praktickými ukázkami.

[27] ŠKOVIERA, Albín, 2007. *10 Dilem náhradnej výchovy*. Bratislava: NOVÁ PRÁCA. ISBN 80-88929-81-4.

Autor pracoval léta ve výchovných zařízeních institucionální výchovy. I v této knize čerpá ze svých zkušeností s náhradní výchovou, publikace je doplněna o příběhy dětí, se kterými autor pracoval a také o výzkumy, které probíhaly před vznikem této knihy.

[28] ŠKOVIERA, Albín, 2007. *Dilemata náhradní výchovy*. Praha: Portál. ISBN 978-807-3673-185.

Kniha řeší různá dilemata z oblasti náhradní výchovy. Autor pracoval dlouhá léta v zařízeních ústavní výchovy, proto je kniha doplňována příběhy z vlastní praxe. Dívá se na problematiku ústavní péče z vícero aspektů a publikuje zde výzkumná šetření z oblasti institucionální péče.

[29] ŠKOVIERA, Albín, 2011. *Prevýchova*. Bratislava: FICE-Národná sekcia v SR. ISBN 978-80-969-2534-6.

V úvodu se autor zabývá pojmy výchova a převýchova, ale také dítětem s poruchami chování a emocionalitou, které vyžaduje specifickou péči. Velká část publikace je věnována režimových, terapeutickým a skupinovým formám práce, ale také nezapomíná na rodinu dítěte, která by měla být do procesu převýchovy zakomponována.

[30] ŠKOVIERA, Albín, 2007. *Trendy náhradnej výchovy*. Bratislava: Petrus. ISBN 978-80-89233-32-8.

Autor využívá hluboké znalosti a mnohaleté zkušenosti v práci s dětmi a prezentuje pronikavý pohled na problematiku náhradní výchovy i na praktické důsledky sociální a výchovné politiky na děti vychovávané mimo biologickou rodinu.

[31] STŘEDISKO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE, ©2014. Právní úprava náhradní rodinné péče v České republice. *nahradnirodina.cz* [online]. [cit. 2014-10-12]. Dostupné z: http://www.nahradnirodina.cz/files/File/Projekty/Pravni_uprava_NRP_v_CR_2014.pdf

Tato právní úprava náhradní rodinné péče byla cennou příručkou pro všechny zejména na počátku roku 2014, kdy začal platit nový občanský zákoník a byl zrušen zákon o rodině. Autor upozorňuje zejména na změny týkající se náhradní rodinné péče i v sociálně-právní ochraně obecně.

[32] ŠVANCAR, Zdeněk a Jana BURIÁNOVÁ, 1988. *Speciálně-pedagogické problémy ústavní a ochranné výchovy*. Praha: SPN. ISBN neuvedeno.

Publikace podává základní informace o ústavní a ochranné výchově a související terminologii. Kromě toho jsou v termínech skryty názory doby, ve které vznikly. Závěr je věnován chovancům po odchodu z ústavního zařízení a postpenitenciární péči.

[33] ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ et. al., 2014. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN: 978-80-262-0644-6.

Autoři vyvinuli praktickou příručku kvalitativního výzkumu, která pojednává o základních metodologických otázkách, o návrhu projektu, sběru dat, analýze a sepsání výzkumné zprávy. Část knihy je pak věnována pěti kvalitativním výzkumům, které byly realizovány v ČR v nedávné době.

[34] TRPIŠOVSKÁ, Dobromila a Marie VACÍNOVÁ, 2007. *Sociální psychologie*. Univerzita Jana Amose Komenského Praha: ISBN 978-80-86723-30-3.

Tato učebnice poskytuje stručný úvod do problematiky a seznamuje s vybranými psychologickými tématy. Předmět a místo psychologie v systému věd, metody sociální psychologie, sociální skupina, rodina, socializace, sociální percepce, sociální komunikace a masová komunikace - to jsou hlavní témata učebnice.

[35] *Ústavní péče o děti ve světě: Výchova mimo vlastní rodinu v členských zemích FICE při UNESCO*. Sborník, 1994. Praha: FICE ČR. ISBN neuvedeno.

Jde o překlad mezinárodního sborníku, který řeší výchovu mimo vlastní rodinu v mnoha zemích. Tento sborník analyzuje historii a budoucí perspektivy 22 systémů ústavní péče a výchovy pro děti a mládež, z nichž 19 je evropských a 2 ze Severní Ameriky a 1 ze Střed-

ního východu. Po roce 1990 se stala tato kniha zdrojem cenných poznatků i úvah, kam se bude ubírat dál právě institucionální péče.

[36] VÍTKOVÁ, Marie, 2004. *Integrativní speciální pedagogika*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-071-9.

Autorka ve své knize analyzuje současný stav společné výchovy a vyučování žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, zabývá se edukací žáků s různým druhem postižení. V naší práci byly použity druhy školských zařízení, kde je realizována integrativní pedagogika.

[37] VOCILKA, Miroslav, 1999. *Dětské domovy v České republice*. Praha: Aula. ISBN 80-902667-6-2.

Publikace prezentuje všech 124 dětských domovů (zmapování stavu k 2/2000) včetně prognózy a historického vývoje. Kniha je doplněna barevnými fotografiemi jednotlivých zařízení. Závěrem je představena analýza výsledků dotazníkového šetření prováděného ve všech prezentovaných zařízeních.

[38] ZEZULOVÁ, Dagmar, 2012. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0065-9.

Autorka knihy je lékařkou a zároveň pěstounkou čtyř dětí. Kniha pojednává o motivaci náhradních rodičů, vysvětluje rozdíly mezi adoptcí a pěstounskou péčí. Nabízí budoucím rodičům cenné rady, jak se připravit na přijetí dítěte, které vychází z osobních zkušeností. Jednotlivé kapitoly jsou doplněny autentickými příběhy z každodenního života.

PŘÍLOHA P II: slovníček pojmů

Socializace – je to proces osvojování různých forem chování, jednání a mezilidských vztahů, které jsou důležité pro začlenění jedince do společnosti. Probíhá po celý život, nejdůležitější je v dětství.

Primární socializace se uskutečňuje přímo v rodině, velkou roli hraje sociální učení, jako jsou společné činnosti, vzájemná komunikace i vlastní příklad. (Kolář et al., 2012, s. 127)

Dětský domov – je sociální a výchovné zařízení pro ty děti a mládež od 3 do 18 let věku, které z nejrůznějších důvodů nemohou žít a být vychovávány ve vlastní rodině nebo v rodině náhradní. (Kolář et al., 2012, s. 27)

Životní dráha – Data životní dráhy sledují změny kvalitativních proměnných v průběhu času. Základními pojmy při analýze longitudinálních dat jsou pojmy událost a trajektorie. Událost představuje proces relativně ohraničený v čase, je to změna stavu – přechod z jednoho stavu do druhého. Trajektorie je jako uspořádaný řetězec stavů nebo událostí, kterými jedinec prochází v průběhu života. (Chaloupková, 2009, str. 21 – 22)

Kvalitativní výzkum – základem kvalitativního výzkumu je sběr dat, kdy se dopředu nestanoví hypotézy ani základní proměnné. Kvalitativní přístup je proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů založených na hlubokých datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu. Záměrem výzkumníka provádějícího kvalitativní výzkum je za pomoci celé řady postupů a metod rozkrýt reprezentovat to, jak lidé chápou, požívají a vytvářejí sociální realitu. (Švaříček a Šedřová et. al., 2014, s. 17, 24)

Náhradní výchova – dle autora můžeme chápat jako výchovu dítěte mimo biologickou rodinu nebo v určené instituci. Jde o péči o dítě, o které rozhoduje soud. (Škoviera, 2006, s. 12)

Náhradní rodinná výchova je synonymem náhradní rodinné péče, kam patří pěstounská péče a osvojení. Jedná se o výchovu v rodinném prostředí. (Škoviera, 2006, s. 13)

Náhradní výchovná péče – patří sem ústavní výchova. Náhradní rodinná péče má vždy přednost před tím, kdy se dítě umísťuje do ústavní výchovy. (Sobotková a Očenášková, 2013, s. 9)

Institucionální výchova – výchova probíhá ve společenské instituci, která je zřizována speciálně k výchovným účelům. (Průcha, Walterová a Mareš, 1998, s. 92)

Ústavní výchova – Kovařík prezentuje ústavní výchovu jako naprogramovanou, kdy se nejvíce pracuje s nástroji a mechanismy formou odměn a trestů. (Kovařík et. al., 2004, s. 15)

Deprivační syndrom – popisuje důsledky, kdy u dítěte nejsou naplňovány základní potřeby. Pokud je dítěti ubližováno a je spojeno se zanedbáváním potřeb v rodině, hovoříme o syndromu týraného či zanedbávaného dítěte. (Matoušek a Pazlarová, 2014, s. 18)

PŘÍLOHA P III: Schéma polostrukturovaného rozhovoru

Jak jsem již předeslala, dnes bych ráda provedla rozhovor, který se váže k tématu mé bakalářské práce s názvem „Sourozenci v institucionální péči a jejich následná životní dráha“. Klást budu otázky, které se týkají tebe i tvých sourozenců. Tento rozhovor budu nahrávat na diktafon, a proto tě musím požádat o souhlas, může být?

Souhlasíš tedy s rozhovorem i jeho nahrávkou?

Kolik je ti let?

Jaké je nyní tvé povolání?

Hlavní výzkumná otázka: Jak se sourozenci zapojili do samostatného života?

1 DVO: Jaké byly vztahy mezi sourozenci v době umístění do dětského domova a poté v samostatném životě?

- Jaký jsi měl(a) vztah se svými sourozenci po umístění do dětského domova?
- Jaké společné aktivity jsi měl(a) se svými sourozenci v dětském domově rád(a)?
- Víš, kdo převzal iniciativu, aby vyhledal nejmladší sourozence a proč?
- Co si myslíš o nejmladších dvou sestřích, které byly umístěny do pěstounské péče, jaké měly dětství ve srovnání s vámi?
- Jaký máš kontakt se svými sourozenci nyní?

2 DVO: Jak sourozenci interpretují samostatný život, jeho úskalí a pozitivní události?

- Jakých dosažených životních úspěchů si ceníš nejvíce?
- Co považuješ za nejtěžší období ve svém životě?
- Jaký je tvůj současný partnerský život?
- Jak jsi spokojen se svým současným zaměstnáním a vzděláním?
- Kdybys jsi mohl(a) jednu věc ve svém dosavadním životě vrátit zpět, co by to bylo?
- Co si nejvíc přeješ ?

3 DVO: Jak se sourozenci vyrovnali s minulostí, kdo jim byl nejvíce nápomocen a jak zvládli roli dospělých?

- Jakou máš pěknou vzpomínku na dětství?

- Jakou máš špatnou vzpomínku na dětství?
- Jaké byly důvody tvého umístění do dětského domova?
- Na co si vzpomeneš, když se řekne slovo rodiče?
- Kdo ti nejvíce pomáhal a pomáhá při řešení obtížných životních situací?
- Jaký jsi rodič a partner, popř. kamarád?

PŘÍLOHA P IV: Přepis rozhovorů respondentů

Rozhovor č. 1 – Martina

My jsme si daly dnes schůzku, abychom provedly rozhovor, který bude nahráván. Můžeme se domluvit, že po mém přepisu může být smazán a nyní se musím zeptat, zda souhlasíš s tím, abychom rozhovor uskutečnily a nahrály.

R: Ano

T: Kolik je ti let?

R: 43

T: Jaké je nyní tvé povolání?

R: dělnice ve Frutě.

T 1: Spatřuješ nějaká pozitiva v tom, že jsi byla v dětském domově sourozence?

R(1): Ano.

T: A jaká?

R(2): Tak teď ti nerozumím.

T: Jaké to mělo pro tebe pozitivní dopady, když jste byli v domově umístění společně všichni sourozenci?

R(3): Já si myslím, že ty nejlepší, hlavně teda, že jsme byli spolu, nerozdělení a mohli jsme spolu být já nevím, třeba různé problémy nebo usmíření já nevím...

T 2: Když jsi se dověděla o existenci dalších 2 sourozenců, jak jsi to vnímala ty a další sourozenci, že vlastně existují a žijí někde jinde?

R(4): Ty myslíš ty, co jsme viděli – tu Sisi a Roxanu?

T: Ano.

R(5): Tak to jsem z toho byla taky docela vedle.

T: Jaké to bylo? Kolik mohlo být tobě let, když ses tuto informaci dozvěděla?

R(6): No, mě brali ve 12, tak to mohlo být tak ve 14, 15 letech, zhruba, nevím přesně.

T: Jak jsi to vnímala, když ses to dověděla?

R(7): No měla jsem z toho radost. A strašně jsem si přála se s něma jako setkat, vidět.

T: A ti tví sourozenci?

R(8): No ti moji sourozenci úplně to samé.

T: Takže to vnímali úplně stejně?

R(9): Ano, Jonáš tam byl, Žofie u ní byla, no u té pěstounky nebo jak to mám říct, já ju teda moc nemusím.

T3: Jaké máš společné zážitky se sourozenci?

R(10): Společné....

T: Na které si vzpomeneš?

R(11): Hodně sněhové, teda ze zimy, nevím, tak celkově i ten kolektiv, který tam byl. My jsme drželi hodně pospolu, i ti vychovatelé, co nás měli.

T: A utkvělo ti něco ještě v paměti, na co vzpomínáš?

R(12): To už ani ne, ale aji u těch stromků, co jsme bývali v domově (myslí vánoční), ale jinak už nevím, co by....

T: A ve spojení třeba s těmi dalšími dvěma sourozenci?

R(13): A ve spojení s něma, ale ti tam ještě v domově nebyli.

T: Ted' nemluvím o domově, ted' mluvím, jaký jste měli vy společný zážitek později?

R(14): Jestli myslíš doma, to byly tenkrát ještě moc malé, takže my vlastně, ale potom, až jsem je viděla zhruba v těch já nevím, co jsem slyšela, ale vidět jsem je viděla pozděj. Chodily obě dvě na školy a poprvé u nás byly, tady přímo, to už jsem byla vdaná. Nevím, rok dva jsme byli vzítí. Když dojela Světla a Romana.

T: A pamatuješ si, bylo vás tady více?

R(15): Tady u nás nebyl nikdo, jen já a Michal(manžel) a oni dvě.

T: Potkali jste se takto někdy všichni dohromady, všichni sourozenci?

R(16): No, většinou to bylo vždycky tak nějak rozdělené.

T: Takže buď oni se potkali s některým se sourozenců, nikdy to tedy nebylo jedno velké společné setkání?

R(17): Ne, buď to bylo Světla s Patrikem nebo Mirča se Sisi, nebo tak... Nikdy ne všichni dohromady.

T4: Víš, kdo převzal iniciativu poté, co byly umístěny do pěstounské péče, aby je vyhledal?

R(18): Aby je vyhledal? To jsem chtěla já po paní ředitelce, protože jsme se to nějak dozvěděli, že máme ještě tyto dvě, tak jsem ji poprosila, jestli by nám s tím vyhledáním nepomohla a ona nám řekla, že to nebude hned, ale za čas se něco udělá. No a vlastně ona nám k tomu pomohla, abychom je našli a mohli být s něma.

T: Takže ona byla iniciátorem a dovedla vás až k té pěstounské rodině?

R(19): Ano, a my jsme ani nevěděli, že jsou umístěné tak blízko domova, oni byly první v tom kojeneckém ústavu a ona (pěstounka) si je z tama převzala do těch Janošovic.

T: No a to společné setkání potom jsi tedy zprostředkovala už sama?

R(20): Ano.

T: A jak jsi to vnímala to společné setkání po těch letech?

R(21): Jsem to vnímala, nemohla jsem poznat ani jednu po těch letech, vyrostly obě dvě a oni mě poznaly hned, ale já je ne. To víš, že jsme se objaly a to...

T: Takže to bylo šťastné setkání?

R(22): Asi tak.

T5: Jakých dosažených životních úspěchů ty sama si ceníš nejvíce, čeho jsi dosáhla?

R(23): Že mám hodného manžela, že mám práci, a tu rodinu kolem sebe, sourozence a ten domek, no(smích).

T: To také není málo.

T6: Co považuješ za nejtěžší období ve svém životě?

R(24): Asi to dětství.

T: A konkrétně, než jste přišli do DD?

R(25): To byly muka, možná víš, že jsme prožívali úplně neskutečné věci.

T: A to tedy ty považuješ za nejtěžší období?

R(26): Ano.

T7: A nyní, když zhodnotíš svůj současný partnerský život?

R(27): Tak teď je skvělý. Líbí se mi tu, su tu spokojená, mám tu vše, co potřebuju.(domov)

T: A v rámci partnerství?

R(28): Tak toho mám ráda, tam se nic nemění, já bych si ho vzala i podruhé.

T: To je krásné..., po tolika letech manželství. Po kolika to vlastně je?

R(29): Po 25 (smích)

T8: Jak jsi spokojená se svou profesní dráhou, tedy se svým zaměstnáním, popř. vzděláním?

R(30): Tak to zaměstnání je docela problém, protože je těžký a jsou tam takoví, kteří tě, jak to říct. Tedy kteří se vytahují a ponižují tě, moc se mě to tam nelíbí, no.

T: A kde jsi byla tedy nejvíc spokojená?

R(31): Slezan.

T: Tak to je tedy tvoje první zaměstnání hned po škole?

R(32): Ano.

T: Ten ale potom zavřeli, takže...

R(33): Teď jsem tady, ale spokojená nejsu tam v žádném případě.

T: A uvažuješ o změně?

R(34): Ano, chcu jít tady do 5M, já teď nevím, jak se to jmenuje, po Novém roce se tam chcu jít podívat. Tam se dělají výlisky do autobusů, prostě se tam ale pracuje s lepidlem zas.

T: Takže to bude zase náročnější na zdraví?

R(35): No, ale nebudu už tam konečně dělat ty noční, protože ty mě tam prostě nedělají dobře. O oni tě tady nutí je dělat.

T: A nyní pracuješ v jakém průmyslu?

R(36): Teď su Slovácká Fruta.

T: Takže potravinářství.

T9: Domníváš se, že je tvůj osobní život naplněný?

R(37): Tak naplněný není, nemáme ty děti.

T: A co by jsi změnila?

R(38): Tak určitě ty děti.

T: Takže kdybys to mohla vrátit zpět?

R(39): Prostě by ty děti asi byly, no.

T: A kolik by jsi chtěla mít dětí?

R(40): Tak dvě.

T: A neuvažovali jste nikdy, když nemáte vlastní, o náhradní formě?

R(41): Uvažovali.

T: A na čem to ztroskotalo?

R(42): Ztroskotalo to na tom, že p. ředitelka z domova nám to tehdy vymluvila.

T: A lituješ toho nebo ne?

R(43): No, zprvu mě to hodně zamrzelo, že, ale musela jsem si zvyknout.

T10: Jak jsi vnímala ty jako dítě vychovatele v dětském domově?

R(44): Co jsem si o nich myslela, nebo já nevím. Byli přísní, jako každý, ale někdy si uměli i hrát s těma děckama, snažili se nám věnovat a co mě nejvíc vadilo, s čím jsem nebyla spokojená je to, že s námi nechtěli nikam chodit. Že jenom sedli k takovému tomu stolu, kde se bavili o svých rodinách a jediný pan Vácha šel s námi ven.

T: A dali ti něco vychovatelé?

R(45): Jó, dali mně víc, než moji vlastní rodiče.

T: Můžeš to specifikovat?

R(46): Vyučila jsem se, naučila jsem se veškeré tyto domácí práce a také tyto potřebné věci.

T: Takže tě připravili pro život venku?

R(47): Ano, nechali mě vyučit, aby ze mě něco bylo, nikdy by asi u mě, když některé děcka kradla a tak... Prostě někdy jsem byla podezřívána i já, ale nikdy jsem nic takového nedě-

lala. To se mně líbilo, že mě prostě vzali, ona ne, vzala to třeba jiná, která ukradla tu čokoládu, to bylo teda fiasko.

T11: Máš nějakou pěknou vzpomínku na dětství?

R(48): Jako tady na domově nebo celkově?

T: Celkově.

R(49): Celkově pěknou vzpomínku na dětství.... Jednu mám, když jsme jeli do Jeseníků k babičce.

T: To bylo ještě s rodiči?

R(50): Ano, ještě s našima, to jsem byla jenom já. Silva byla ještě malá a to se mně líbilo, že se mě věnovali – babička, mamka, otec, děda. Chodili se mnou na vycházky, chodili jsme do kina nebo podívat se někde nebo tak.

T: To jsi musela být ale ještě hodně malinká, protože potom už se narodili další sourozenci.

R(51): Jako to se mně líbilo a to si pamatuju.

T12: A nějakou špatnou vzpomínku na dětství máš?

R(52): Špatná so točí furt kolem toho, že máti nás vyhnala do já nevím kolik mohlo být stupňů, mínus 15, my jsme byli jenom v krátkých rukávech a to nejmenší jsem měla v peřince na rukách.

T: A to si pamatuješ, že všechny sourozence?

R(54): Ano, to řekli proto, že nejsme jejich a mě nic jiného nenapadlo, než jít k tetě, která bývala kousek od nás. Tak jsem tam zaklepala a říkám, jestli můžeme u nich jednu noc přespat.

T13: Ovlivnilo tě nějak prožité dětství v současnosti nebo si myslíš, že má vliv na tvůj současný život?

R(55): Ovlivnilo mě, víš co, ten alkohol. Protože u nás se teda pilo, pili hodně a vždycky jsem si říkala, to u mě nikdy ne.

T: Takže to je teda tvá špatná životní zkušenost a jak to ovlivnilo tvůj současný život?

R(55): No to jako, že vůbec nepiju? Tak to teda ne, dám si, ale samozřejmě ne do němoty.

T: Když jsi viděla popíjet rodiče, takže to byl pro tebe odstrašující příklad?

R(56): No špatný.

T14: Jaké životní zkušenosti považuješ za nejcennější?

R(57): Takže nejcennější zkušenost je asi to vyučení, internát.

T15: Znáš důvod, proč jsi byla umístěna do dětského domova?

R(58): No mě sebrali přímo ze školy, důvod jsem znala, protože naše máti dostala dopisy a ani na jeden nereagovala a tak nás sebrali.

T: Umíš ty sama popsat ten důvod, proč jste byli odebráni?

R(59): Kvůli alkoholu a nestarání o sourozence, neposílala nás do školy, nevařila nám, neuklízela, nedělala nic.

T16: Na co si vzpomeneš, když se řekne slovo rodiče?

R(60): Když se řekne rodiče, otec nebyl tak špatný, za náma jezdil a všechno, ale naše máti, tam se to potom zlomilo. A já jsem jí to řekla, říkám jí: "Já tě mám ráda, ale já to беру trochu jinak". Já jsem si u ní nechávala trochu odstup, já se jsem se tiskla trochu na ty v domově. Chápeš, ona ani za náma nejezdila, vždycky se vymluvila, že buď je nemocná nebo něco. Otec, ten ať byla takový nebo makový, ten vždycky dojel, ale máti ne.

T: Když jsi se dostala potom do domova, navštěvovala jsi rodiče na víkendové a prázdninové pobyty?

R(61): No tak to jsem tam jezdila, díky tomu otcovi. Kdyby tam nebyl, tak asi ne.

T17: Kdo ti nevíce pomáhá při řešení obtížných životních situací nebo kdo ti nevíce naslouchá?

R(62): Manžel.(smích)

T: To je dobře nebo špatně?

R(63): To je dobře, když mám nějaký problém, tak se mi to snaží vysvětlit.

T18: Myslíš si, že jsi dobrou partnerkou?

R(64): Tak manžel říká, že by mě nevyměnil, tak já si myslím, že ano (smích).

T: To je přece vyznamenání. Já si myslím, že ty sama, i když nejsi rodičem...

R(65): Dělán takovou chůvu.

T: A komu nejčastěji?

T(66): Sestře Simoně.

Takže to je vše, já ti děkuji za rozhovor.

Rozhovor č. 2 – Silvie

Jak jsem již předeslala, tak bych dnes ráda s tebou provedla rozhovor, který se váže k tématu mé bakalářské práce s názvem: „Sourozenci v institucionální péči a jejich následná životní dráha“. Klást budu otázky, které se týkají tebe a tvých sourozenců. Tento rozhovor budu nahrávat na diktafon a musím tě požádat o souhlas, jestli souhlasíš s nahráváním rozhovoru a zpracováním těchto údajů do mé bakalářské práce. Chci tě ujistit, že data nebudou nijak zneužita. Nyní se tě ptám, zda souhlasíš s tím, abychom rozhovor uskutečnily a nahrály?

R: Ano.

T: Kolik je ti let?

R: 41

T: Jaké je nyní tvé povolání?

R: současné – Fruta - dělnice

T 1: Jaký jsi měla vztah se svými sourozenci po umístění do dětského domova?

R(1): Dobrý.

T: A byli jste rádi, že jste spolu?

R(2): Já jo, ti druzí nevím, já nechcu za ně mluvit, ale já jsem v domově byla ráda s něma.

T: A ty jsi byla ještě dříve umístěna, než tví sourozenci?

R(3): To jsme tam byli skoro převážně už myslím všeci.

T: Ano, ale ty jsi tam byla o něco dříve.

R(4): Jedenáct mně bylo, to by věděla aj paní ředitelka.

T 2: Jaké společné aktivity jsi měla se svými sourozenci ráda?

R(5): Takové tyto sportovní...

T 3: Víš, kdo převzal iniciativu, aby vyhledal 2 nejmladší sourozence a proč?

R(6): Tak to ti neřeknu ani náhodou, to nevím, dokonce si myslím, že naše paní ředitelka bývalá, nepřevzala to náhodou ona? Ona se s tou pěstounkou znala.

T: Čí to byl tedy nápad?

R(7): Toš jediné naša Miriam, to já jináč o nikom nevím.

T 4: Co si myslíš o nejmladších 2 sestřích, které byly umístěny do pěstounské péče, jaké měly dětství ve srovnání s vámi?

R(8): Toš moc dobré to tam neměly, tá maminka a Sisi ju ráda neměla, protože oni tam pomáhaly, ještě aj peníze jim platili, oni je prý aj okrádali, co si povydělávaly. Tak se tá maminka vyznamenala, táto nevlastní, do dneška jí prý dluží tolik peněz a ještě jí nevrátili ani korunu.

T 5: Jaký máš kontakt se svými sourozenci nyní?

R(9): Já jim volávám, v rámci, kdy je něco potřeba nebo tak, ale jináč, já s nima problémy zatím nemám, to se pozná za pár roků.

T 6: Jakých dosažených životních úspěchů si nejvíce ceníš?

R(10): Být sama.

T: Spíše čeho jsi dosáhla?

R(11): Že jsem se v osmnácti, jak jsem odešla z domova, osamostatnila a to je důležité.

T 7: Co považuješ za nejtěžší období ve svém životě?

R(12): Tady v této rodině považuju nejtěžší období, nemám to tady jednoduché.

T: A je to s něčím spojené?

R(13): Ano, manžel a dcera do toho se nemají vztahově vůbec rádi, nemá rád ani mě ani tu patnáctiletou. Má rád jenom tu šestiletou, ale to je fakt pravda, ne že bych lhala, protože on, když něco, vezme do města jen tu mladší a tu starší ne, dělá takové rozdíly, no.

T: Co bylo pro tebe ještě hodně těžké?

R(14): No teďka je to pro mě opravdu těžké, teď s tou kamarádkou ty peníze pořešit, to jsou nejhorší pasti. Ale já se z toho nějak dostanu, bude to trvat, ale musím.

T: Co vás zasáhlo celou rodinu?

R:(15) Tak ten náš malý Jeník, ten také mně tady chybí, dneska idu za ním na hřbitov, tak to mě, to už je taky rána do srdce, takové děcko..

T 8: Jaký je tvůj současný partnerský život?

R(16): Můj, špatný. Velice špatný, protože říkám, že bude sekat latinu na chvíli a udeří podle mě znovu. To je také naslibování před těma soudama, a on udeří za půl roku já věřím znovu. A půjde to zpátky do starých kolejí, takovým nevěřím už ani ň.

T 9: Jak jsi spokojena se svým současným zaměstnáním popř. vzděláním?

R(17): Toš, prozatím su spokojená, ale budu se poohlédávat po jiné práci kvůli nohám (operace obou palců na noze).

T: A s tím svým vzděláním, jsi spokojená, které jsi dosáhla ještě v domově?

R(18): Co bylo velice na výběr, vůbec nic v tu dobu. Byli jsme rádi, že jsme každý měli aspoň nějaký učební obor. Sice obyčejný, ale su ráda, že su vyučená.

T 10: Kdyby jsi mohla ve svém dosavadním životě 1 věc vrátit zpět, co by to bylo? Např. špatnou věc, aby se nestala.

R(19): Nebýt dobrák a nepoščávat na dobré slovo peníze.

T11: Co si nejvíc přeješ?

R(20): Měť moc peněz, v kartách mně to vychází.

T 12: Jakou máš pěknou vzpomínku na dětství?

R(21): Já, že jsme byli na domově a byli jsme tam s tetama spokojení, to ti aspoň trochu polichotím.

T 13: Jakou máš špatnou vzpomínku na dětství?

R(22): To, jak nás naši bili. Já mám velice špatnou vzpomínku na dětství, to rozebírat nebudu, ale ty víš a oni to ví, naša maminka se k nám nebo aspoň ke mně pěkně nechovala. Mám to špatné dětství.

T 14: Jaké byly důvody tvého umístění do dětského domova?

R(23): To, že se o nás maminka nestarala, nechávala nás takto zanedbávané děcka a proto jsme se tam ocitli, jinak by jsme tam nebyli.

T 15: Na co si vzpomeneš, když se řekne slovo rodiče?

R(24): Maminka nic moc a otce jsem měla nejvíc přilnutého, maminku jsem ráda neměla za to, co nám všechno dělala a nemám ju ráda, ani co teď umřela, myslím třetím rokem. Však jsem také říkala naší Martině, že tolik děcek si nadělala a nevychovala ani jedno.

T 16: Kdo ti nevíce pomáhal a pomáhá při řešení obtížných životních situací?

R(25): Toš známí, na koho se obracím, když chcu poradit nebo něco vědět, jinak si pomáhám v rámci možností sama. Co nevím a potřebuju poradit, tak jdu za známýma nebo možu jít za tebou.

T 17: Jaký jsi rodič a partner?

R(26): Já si myslím, že spolehlivý.

To je nyní vše a já bych ti chtěla poděkovat za rozhovor.

Rozhovor č. 3 – Jonáš

Jak jsem již předeslala, tak bych dnes ráda s tebou provedla rozhovor, který se váže k tématu mé bakalářské práce s názvem: „Sourozenci v institucionální péči a jejich následná životní dráha“. Klást budu otázky, které se týkají tebe a tvých sourozenců. Tento rozhovor budu nahrávat na diktafon a musím tě požádat o souhlas, jestli souhlasíš s nahráváním rozhovoru a zpracováním těchto údajů do mé bakalářské práce. Chci tě ujistit, že data nebudou nijak zneužita. Nyní se tě ptám, zda souhlasíš s tím, abychom rozhovor uskutečnili a nahráli?

R: Ano.

T: Kolik je ti let?

R: 40

T: Jaké je nyní tvé povolání?

R: řidič autodopravy

T 1: Jaký jsi měl vztah se svými sourozenci po umístění do dětského domova?

R(1): Normální, tam se nic nezměnilo, sourozence jsem bral furt jako sourozence. Vztah byl pěkný.

T2: Jaké společné aktivity jsi měl se svými sourozenci v dětském domově rád?

R(2): Těžko říct, tam toho bylo tolik, že bych k něčemu víc přilnul, to ne. Ale bavily mě vcelku ty aktivity, které se v domově provozovaly, až na ty vycházky dlouhé...(smích)

T3: Víš, kdo z vás převzal iniciativu, aby vyhledal dva nejmladší sourozence a proč?

R(3): Já, já jsem je taky našel.

T: A co jsi pro to udělal?

R(4): Zjistil jsem, kde bydlí, sedl jsem do auta a jel jsem za nima. To bylo vlastně hned jak jsme odešli v 18 letech z domova, tak jsem je vyhledal a jel jsem tam. A nikdo další z nich tam nebyl.

T: A jaké bylo vaše setkání, první?

R(5): Jak když se po letech setkáš se sestrama, takový divný, chtělo se mi brečet a...

T: A byl jsi rád, že jsi je našel?

R(6): No, tak určitě, my se stýkáme, Sisi bydlí tady blízko. Buď si zavoláme nebo napíšeme. Protože tolik času není, abychom se stýkali často.

T4: Co si myslíš o těchto dvou nejmladších sestrách, jaké měly dětství ve srovnání s vámi?

R(7): No podle toho, co vykládaly, asi nic moc. Měly děti, to chování tam bylo také nic moc, musely moc dělat. Všechny peníze, co potom odešly, tak jak domov dával děckám, když odcházely, nějaké ty peníze, tak oni nedostaly nic.

T5: Jaký máš kontakt se svými sourozenci nyní?

R(8): Vidíš...(smích). Kontakt je v rámci času, sem tam zajdem do hospody a co na to říct, že...(smích)

T6: Jakých dosažených životních úspěchů si ceníš ty sám nejvíce?

R(9): Tož těch současných, no. Mám to auto a práci a začíná se dařit. Až na tu spojkou, co se mi pokazila v Německu na Nový rok. To jsme tam zůstali viset. Nový rok jsme strávili ve Wiesburgu a na nádraží jsme čekali na vlak. Ale jinak jako, co se týče té současnosti, tak si myslím, že su spokojený, co jsem dokázal.

T7: Co považuješ za nejtěžší období ve svém životě?

R(10): Tak nejtěžší to bylo, když odešel člověk z domova a snažil se zařadit do společnosti. Bylo to všechno neznámý, to byl takový ten nejtěžší začátek.

T: A zvládl jsi to?

R(11): No tak určitě, každý, kdo chce, tak to zvládne, musí chtít. Záleží, koho potká a jaký má ...no, dochází mně slova...(smích)

T8: Jaký je tvůj současný partnerský život?

R(12): Můj současný partnerský život je pěkný. Jsme spolu už 16 let, já su podruhé ženatý, máme malou dceru, teda 12 let má, je v pubertě, potvora jedna, dává nám pokouřit. Ale jinak pěkné.

T9: Jak jsi spokojen se svým současným zaměstnáním popřípadě vzděláním?

R(13): Vzdělání by mohlo být lepší...(smích), ale myslím, že už je pozdě, už su starý na to, abych se učil nové věci, třeba učit se německy.

T: A se svým zaměstnáním?

R(14): To su. Baví mě to, takže mně to neškodí.

T10: Kdyby jsi mohl jednu věc ve svém dosavadním životě vrátit zpět, která by to byla?

R(15): Asi nic. Nemám žádné takové věci, možná se vrátit do školy, ale možná.

T11: Co si nejvíce přeješ?

R(16): Co bych si přál, to je těžký. Hlavně aby mi podnikání šlo dobře, aby platili všichni tak, jak mají a s rodinou, abych byl v kontaktu. Aby vše fungovalo bez nějakých rozpor, to si člověk opravdu může přát stoprocentně.

T12: Jakou máš pěknou vzpomínku na dětství?

R(17): Mám ti to říct? To byl okamžik, když jsi nastoupila do dětského domova. Jinak nemám jako vzpomínku. Nebylo to tam úplně ideální, tys to tam úplně celý změnila, i ten přístup k těm děckám, to bylo pro mě 100 a 1. Ten přístup byl úplně jiný. Je to hodně o vztazích.

T13: Jakou máš špatnou vzpomínku na dětství?

R(18): Jsou věci, které už jsem praktický hodil za hlavu, takže se mi nic nevybaví a za druhé bych se nechtěl k tomu ani vracet.

T14: Víš, jaké byly důvody tvého umístění do dětského domova?

R(19): Tak já doufám, že to byly finanční problémy rodičů a jinak dál nevím, co tam bylo. Špatná docházka do školy a takové to... (smích)

T15: Na co si vzpomeneš, když se řekne slovo rodiče?

R(20): Tak nenávist to ve mně určitě nevyvolává, ale rodiče byli prostě takoví, jací byli. Nikdo z nás by to asi nezměnil, to byla taková doba.

T16: Kdo ti nevíce pomáhal a pomáhá při řešení obtížných životních situací?

R(21): Manželka

T17: Jaký jsi rodič a partner, popř. kamarád?

R(22): Rodič, to nevím, to posoudit nemohu. Tak myslím na trojku, jako ve škole.

T: Jaký jsi partner?

R(23): Že by taky na trojku?

T: A jaký jsi kamarád?

R(24): Tak na dvojku.

To je nyní vše a já bych ti chtěla poděkovat za rozhovor.

Rozhovor č. 4 – Patrik

Jak jsem již předeslala, tak bych dnes ráda s tebou provedla rozhovor, který se váže k tématu mé bakalářské práce s názvem: „Sourozenci v institucionální péči a jejich následná životní dráha“. Klást budu otázky, které se týkají tebe a tvých sourozenců. Tento rozhovor budu nahrávat na diktafon a musím tě požádat o souhlas, jestli souhlasíš s nahráváním rozhovoru a zpracováním těchto údajů do mé bakalářské práce. Chci tě ujistit, že data nebudou nijak zneužita. Nyní se tě ptám, zda souhlasíš s tím, abychom rozhovor uskutečnili a nahráli?

R: Ano.

T: Kolik je ti let?

R: 39

T: Jaké je nyní tvé povolání?

R: Traktorista.

T1: Jaký jsi měl vztah se svými sourozenci po umístění do dětského domova?

R(1): Tak my jsme měli vztah kladný, protože jsme byli na sebe zvyklí a jsme se chovali k sobě jako sourozenci a neměli žádný problém.

T2: Jaké společné aktivity jsi měl se svými sourozenci v dětském domově rád?

R(2): Třeba jako na bruslení jsme chodili s Michalem, nebo na těch vycházkách, pamatuješ si to? To byly dobré aktivity, nebo když jsme chodili na zahradu, tam jsme hráli různé hry, fotbal a takový. Chodili jsme na turistáky, to bylo taky takové dobré.

T3: Víš, kdo převzal iniciativu, aby vyhledal dva nejmladší sourozence a proč?

R(3): Kdo byl jako iniciativní? Já moc nevím, Jonáš a Martina, asi.

T: Ano.

R(4): A co tam bylo dál? A proč? Abychom byli kompletní, myslím si, že by jsi to udělala taky, ne, kdybys hledala své sourozence a nevěděla, kde jsou.

T: Ano.

T4: Co si myslíš o těchto nejmladších dvou sestrách, které byly umístěny do pěstounské péče, jaké měly dětství vše srovnání s vámi?

R(5): Já si myslím, že hlavní důvod byl, že my jsme byli pohromadě, bylo nás šest a měli jsme to lepší, než ty dvě, co byly v pěstounské péči. A myslím si, že i my jsme měli lepší výchovu, než ony tam. Potom jsem se dozvěděl, že dobří ti pěstouni nebyli.

T5: Jaký máš kontakt se svými sourozenci nyní?

R(6): Tak setkávám se se všeckýma, jezdím k Martině, Silvě, Miriam, se Žofíí tady bydlíme vedle sebe a s Jonášem taky, takže s tou nejmladší taky, ta druhá je v Německu, takže ... Já si myslím, že v kontaktu su tak se všeckýma.

T: Cítíš, že i ty nejmladší jsou právoplatnými členy vaší rodiny?

R(7): Já si myslím, že určitě, že se hlásí a ví, že byly odebrané a ví, že jsme sourozenci, že normálně se chováme k nim a myslím si, že to funguje.

T6: Jakých dosažených životních úspěchů si ceníš ty sám nejvíce?

R(8): Tak že mám tu dobrou práci, nakoupil jsem teď čtyři baráky, já nevím, ono je toho víc, jen si vzpomenout.

T7: Co považuješ za nejtěžší období ve svém životě?

R(9): Nejtěžší si myslím bylo úmrtí rodičů, to bylo nejtěžší jako, no. Než se člověk z toho dostal.

T: Tak ty jsi žil s nimi pod jednou střechou, takže je to pochopitelné.

R(10): Já jsem neměl v životě nějaké těžké problémy, v práci jsem vždycky vycházel se všeckýma dobře, takže asi ta smrt rodičů.

T8: Jaký je tedy tvůj, neptám se na partnerský život, ale současný život?

R(11): Tak já nevím, co mám odpovědět. Já mám všechno, žiju život, jako obyčejný člověk, no. Nestrádám. Hlady neumírám, auto mám, všechno. Takové ty obyčejné věci, to všechno mám. Nic mně nechybí.

T9: Jak jsi spokojen se svým současným zaměstnáním, popřípadě vzděláním?

R(12): Su spokojený, pěkné peníze si vydělám, se svým vzděláním, to bych chtěl ještě někam výš, ale jinak to stačí, takto.

T10: Kdyby jsi mohl jednu věc ve svém dosavadním životě vrátit zpět, která by to byla?

R(13): Asi zas to, aby ožili ti rodiče, byl jsem na ně hodně fixovaný.

T11: Co si nejvíce přeješ?

R(14): Založit rodinu.

T: A budeš na to pracovat?

R(15): Samozřejmě.

T12: Jakou máš pěknou vzpomínku na dětství?

R(16): Že jsme chodili po nějakých těch akcích, že jsme byli s domovem v Maďarsku a na Kypru.

T13: Jakou máš špatnou vzpomínku na dětství?

R(17): Že nás vzali do toho domova.

T14: Víš, jaké byly důvody tvého umístění do dětského domova?

R(18): Že naši pili, nevěnovali se nám a jinak nevím.

T15: Na co si vzpomeneš, když se řekne slovo rodiče?

R(19): To jsou takové psychologické otázky, já nevím. Zkus mě pomoci.

T: Moc o tom nepřemýšlej, spíš, co tě napadne jako první? Co to slovo v tobě teď vyvolává?

R(20): Já nevím, teď su vedle, nevím.

T16: Kdo ti nejvíce pomáhá, pomáhal při řešení obtížných životních situací?

R(21): Tak musím říct, že asi bratr Jonáš. Ano. Když třeba umřela teďka tá máma, tak mě podržel, no. Asi jo.

T17: Tebe se nebudu ptát, jaký jsi rodič a partner, protože to se tě to zatím netýká, ale jaký jsi kamarád?

R(22): Já s každým vycházím, nejdu do konfliktu, s nikým se nehádám, já si myslím, že su oblíbený v kolektivu.

To je nyní vše a já bych ti chtěla poděkovat za rozhovor.

Rozhovor č. 5 – Miriam

Jak jsem již předeslala, tak bych dnes ráda s tebou provedla rozhovor, který se váže k tématu mé bakalářské práce s názvem: „Sourozenci v institucionální péči a jejich následná životní dráha“. Klást budu otázky, které se týkají tebe a tvých sourozenců. Tento rozhovor budu nahrávat na diktafon a musím tě požádat o souhlas, jestli souhlasíš s nahráváním rozhovoru a zpracováním těchto údajů do mé bakalářské práce. Chci tě ujistit, že data nebudou nijak zneužita. Nyní se tě ptám, zda souhlasíš s tím, abychom rozhovor uskutečnily a nahrály?

R: Ano.

T: Kolik je ti let?

R: 38

T: Jaké je nyní tvé povolání?

R: dělnice v expedici v potravinářství, nyní v pracovní neschopnosti, bude následovat změna, na kterou se už moc těším.

T1: Jaký jsi měla vztah se svými sourozenci po umístění do dětského domova?

R(1): Asi nejbliž jsem měla ke svému bráchovi Patrikovi, s ostatními tak běžně.

T2: Jaké společné aktivity jsi měla se svými sourozenci v dětském domově ráda?

R(2): Protože mi to bylo ze začátku vzácné, tak takové ty sportovní aktivity a v zimě výlety na hory.

T3: Víš, kdo převzal iniciativu, aby vyhledal nejmladší sourozence a proč?

R(3): Ano, byla to sestra Martina, která oslovila paní ředitelku v domově a zkoušela najít kontakt. A pak iniciativu převzal i bratr Jonáš, protože jsme o nich slyšeli, a chtěli jsme vědět, kde žijí, jak žijí, jak se mají a také, chtěla jsem je prostě poznat.

T4: A co si myslíš o nejmladších dvou sestrách, které byly umístěny do pěstounské péče, jaké měly dětství ve srovnání s vámi?

R(4): Tak já nevím, podle toho, co jsem slyšela, tak vlastně my jsme se měli rozhodně líp v domově, ony s pěstouny nevycházely, oni byli takoví dost přísní. Občas padla i nějaká ta facka a museli dost tvrdě pracovat na statku nebo něco takového. Prostě myslím si, že ony neměly to dětství takové, jako my.

T5: Jaký máš kontakt se svými sourozenci nyní?

R(5): Moc se nestýkáme, já jsem tak nějak začala žít svůj život se svojí rodinou, věnuji se svým dětem a čas od času jsme sporadicky v kontaktu.

T6: Jakých dosažených životních úspěchů si ceníš nejvíce?

R(6): Životních úspěchů – tak myslím si, že největším přínosem a darem či úspěchem bylo to, že mám svou spokojenou a šťastnou rodinu, dvě šikovné děti, které studují na středních školách a můj partnerský vztah.

T7: Co považuješ za nejtěžší období ve svém životě?

R(7): No snad asi nejtěžší bylo to, když jsem se ocitla v dětském domově, tedy ten přechod z domu do domova.

T8: Jaký je tvůj současný partnerský život?

R(8): To už jsem vlastně říkala, v pohodě, partnerský život, vztah, prostě žiju bezvadným rodinným životem.

T9: Jak jsi spokojena se svým současným zaměstnáním, popřípadě vzděláním?

R(9): Tak se vzděláním, tam jsem se snažila dosáhnout maxima, jaké šlo a současné zaměstnání nechci probírat, takže to si nechám ještě pro sebe.

T10: Kdyby jsi mohla jednu věc ve svém dosavadním životě vrátit zpět, co by to bylo?

R(10): Vrátit zpět, možná to, abychom žili jako rodina a nebyli v různých zařízeních, tedy abychom byli všichni pohromadě.

T11: Co si nejvíce přeješ nyní?

R(11): Aby v mém osobním životě bylo vše tak, jako je nyní, prostě partnerský vztah i vztah se svými dětmi, aby to vše tak zůstalo i nadále. Funguje to perfektně.

T12: Jakou máš pěknou vzpomínku na dětství?

R(12): Asi během pobytu v dětském domově takové ty společné výlety, takové ty delší pobyty, když jsme někam jezdili, na tábory a tak.

T13: Jakou máš špatnou vzpomínku na dětství?

R(13): No tak moc se mi nelíbilo, když jsem jezdívала k rodičům, když si nás čas od času brali.

T 14: Jaké byly důvody tvého umístění do dětského domova?

R(14): No tak na to už si moc nepamatuji, ale myslím, že to bylo, jak naši vlastně žili. Zním to z vyprávění, co si tak mlhavě vybavuji, byl tam alkohol a nebyly tam moc dobré podmínky pro bydlení.

T15: Na co si vzpomeneš, když se řekne slovo rodiče?

R(15): No právě ty společné chvíle u nich, kdy byly pod vlivem alkoholu.

T16: Kdo ti nejvíce pomáhal a pomáhá při řešení obtížných životních situací?

R(16): No protože mám perfektního manžela, tak vlastně partner, manžel.

T17: Jaký jsi rodič a partner, popřípadě kamarád?

R(17): Myslím, že jako rodič jsem dobrý rodič, snažím se dětem dávat lásku a všechno, co potřebují. Jako partner, vzhledem k tomu, že jsme spolu více, jak dvacet let, tak si myslím, že jako partner i jako kamarád také funguji.

To je nyní vše a já bych ti chtěla poděkovat za rozhovor.

Rozhovor č. 6 – Žofie

Jak jsem již předeslala, tak bych dnes ráda s tebou provedla rozhovor, který se váže k tématu mé bakalářské práce s názvem: „Sourozenci v institucionální péči a jejich následná ži-

votní dráha“. Klást budu otázky, které se týkají tebe a tvých sourozenců. Tento rozhovor budu nahrávat na diktafon a musím tě požádat o souhlas, jestli souhlasíš s nahráváním rozhovoru a zpracováním těchto údajů do mé bakalářské práce. Chci tě ujistit, že data nebudou nijak zneužita. Nyní se tě ptám, zda souhlasíš s tím, abychom rozhovor uskutečnily a nahrály?

R: Ano.

T: Kolik je ti let?

R: 35

T: Jaké je nyní tvé povolání?

R: dělnice

T1: Jaký jsi měla vztah se svými sourozenci po umístění do dětského domova?

R(1): Tak jako každý druhý – normální. Jako víc jsme se měli rádi, víc jsme si byli bližší. Dneska holt má každý svou rodinu a každý se stará o tu svoji.

T2: Jaké společné aktivity jsi měla se svými sourozenci v dětském domově ráda?

R(2): Takové ty společenské hry s vychovatelama, s děčkama, to bylo dobrý.

Ale teď, nevím.

T3: Víš, kdo převzal iniciativu, aby vyhledal dva nejmladší sourozence a proč?

R(3): Tak to teda nevím, já jsem to určitě nebyla, já bych je hledala do dneška. Ti dva sourozenci mně vůbec nechybí. Nestýkám se s nimi. Ne, já vím, kde oni jsou, ale že bych po nich tíhla jako po Silvě a Martině, to ne. Já to prostě беру, ano, jsou to moji sourozenci, ale nemám k nim takové to sourozenecké pouto, prostě nemám. Jo, třeba já su ráda, že ty jsi teď tady, ano, vím, že ty jsi byla moje vychovatelka, já to tak беру, ale pro mě jsou ty dvě cizí.

T4: Co si myslíš o dvou nejmladších sestřích, které byly umístěny do pěstounské péče, jaké měly dětství v porovnání s vámi?

R(4): Ve srovnání s námi můžu říct, co mě říkaly Sisi s Roxanou, tak bych tak žít nechtěla. Oni byly bité za každou kravinu, dělaly tam na nějakých statkách. Nevlastní matka je okradla na penězích, to je teda do nebe volající, co oni dokážou, ti pěstouni.

T: Takže ty si myslíš, že vy jste měli lepší dětství než ony?

R(5): Jo.

T5: Jaký máš nyní vztah se svými sourozenci?

R(6): Telefonický, hodně si telefonujeme nebo si napíšeme e-mail, brácha někdy třeba přijede sem, Patrik je teda blíž, já jedu třeba k nim nebo s Martinou nebo Silvou telefonicky nebo sms, jak to jde. Nebo třeba Martina přijede a tak se tady všichni potkáme aj s Paťou.

T6: Jakých dosažených životních úspěchů si ceníš nejvíce?

R(7): Vážím si hlavně toho, že mám zdravé dítě a mám rodinu a jinak to je všechno, mám zdravé děcko a mám rodinu.

T7: Co považuješ za nejtěžší období ve svém životě?

R(8): Když chlapa nemám doma. (smích) Je toho na mě moc, kolikrát. Když on není doma, musím všechno za něho vyřídit, zařídit, kolikrát je toho lítání, teď spoje, kdo mě odveze, to je na mě něco.

T8: Jaký je tvůj současný partnerský život?

R(9): Pěkný. Já nemůžu říct nic, jsme spolu 15 let a jsem spokojená. Jako takového partnera bych asi těžko hledala, takového mladšího a nezkušeného, který by mě tahal někde po zábavách a barech, e, já su spokojená s tím, co mám.

T9: Jak jsi spokojená nyní se svým současným zaměstnáním a vzděláním?

R(10): Se současným zaměstnáním spokojená nejsu a se vzděláním, no každý má, co má. Někdo je chytrý a má na to, někdo zase ne. Dodělat už si nic nechcu.

T10: Kdybys mohla jednu věc ve svém dosavadním životě vrátit zpět, která by to byla?

R(11): Zpátky do dětského domova (smích). Tam jsem měla svatý klid a nemusela se o nic starat. Tam se starali o mě. Někdy kolikrát říkám, vrátila bych se hned zpátky. Kdybych byla jako dcera, tak jo. Vezmu to normálně zpátky.

T11: Co si nejvíce přeješ?

R(12): Já nevím, mět klid, asi jo. Ne, nejvíc si přeju, aby Lucka (dcera) nějakou tu školu dobrou si vybrala.

T12: Jakou máš pěknou vzpomínku na dětství?

R(13): No, tak to bude horší. Když jsme jezdili do Hrochova Týnce, tam to bylo pěkný. S vychovatelama, nebo když se jezdilo na ty výlety.

T13: Jakou máš špatnou vzpomínku na dětství?

R(14): Tvrdá realita. Člověk odešel z domova a teď musel svýma vlastníma nohama si stoupnout na zem.

T: To už byla dospělost, ale jaká se ti vybavuje špatná vzpomínka na dětství?

R(15): Že jsme dostávali. Ale to myslíš jako na domov nebo doma?

T: Nemusí to být spojené s domovem, může to být s původní rodinou, s příbuznými, jako celkově, co se ti vybaví za špatnou vzpomínku?

R(16): Já asi žádnou nemám.

T14: Víš, jaké byly důvody vašeho umístění do dětského domova?

R(17): Radši to nechcu vědět, fakt ne, nechcu to rozvádět. Ale vím, nechci o tom mluvit.

T15: Co se ti vybaví, když se řekne slovo rodiče?

R(18): Já vím, že to byli matka a otec a to je všechno. Já prakticky jsem rodiče viděla jenom v prázdniny.

T16: Kdo ti nejvíce pomáhal anebo pomáhá při řešení obtížných životních situací?

R(19): Tak já žádné problémy nemám, ale když se něco řeší, tak je to můj přítel.

T17: Jaký si myslíš, že si rodič nebo partner a kamarád?

R(20): Tak partner su asi dobrý, rodič se snažím být jakoby dobrý. Jsou hranice, které se jakoby musí držet. Kamarádka su, ale když už se to přehání, tak už říkám dost. Moc zase to nepřeháním, nejsou tak hodná matka, ale mám ráda, když má respekt ze mě a nechcu ju buzerovat nebo jí něco zakazovat, prostě snažím se být polo mama a polo kamarádka. Já to jinak říct neumím. On to tak chtěl i můj partner.

To je nyní vše a já bych ti chtěla poděkovat za rozhovor.